

Latvijas Stabilitātes programma 2014. - 2017. gadam

Saturs

Sāsinājumu apzīmējumi.....	3
1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi.....	5
2. Ekonomiskā situācija.....	7
2.1. Ārējā ekonomiskā vide.....	7
2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs.....	10
3. Vispārējās valdības budžeta bilance un parāds.....	17
3.1. Pašreizējā fiskālā situācija.....	17
3.2. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķi.....	18
3.3. Fiskālās attīstības scenārijs.....	25
3.4. Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences.....	28
4. Jūtīguma analīze un salīdzinājums.....	31
4.1. Makroekonomiskā scenārija riski.....	31
4.2. Jūtīguma analīze.....	33
5. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Konverģences programmu 2013. – 2016. gadam.....	36
6. Valsts finanšu kvalitāte.....	37
6.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole.....	37
6.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte.....	40
7. Publisko finanšu ilgtspēja.....	52
7.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs.....	52
7.2. Valsts sniegtie galvojumi.....	54
8. Valsts finanšu institucionālās iezīmes.....	56
8.1. Valsts budžeta noteikumu ieviešana.....	56
8.2. Vidējā termiņa budžeta plānošana.....	56
8.3. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde.....	58
8.4. Citas institucionālās attīstības attiecībā uz valsts finansēm.....	61
Pielikumi.....	62

Saīsinājumu apzīmējumi

ASV	Amerikas Savienotās valstis
AWG	Ekonomikas politikas komitejas Sabiedrības novecošanās un valsts finanšu ilgtspējas darba grupa
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas kontu sistēma
ES	Eiropas Savienība
FM	Finanšu ministrija
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
Ietvara likums	Vidēja termiņa budžeta ietvara likums
Ietvars	Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības un fiskālās politikas ietvars
IIN	Iedzīvotāju ienākumu nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
JPI	Jaunās politikas iniciatīvas
LB	Latvijas Banka
Konverģences programma	Latvijas Konverģences programma 2013.-2016.gadam
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
LBFV	Likums par budžetu un finanšu vadību
MK	Ministru kabinets
NAP	Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam
NĪN	Nekustamā īpašuma nodoklis
NRP	Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai
Padome	Fiskālās disciplīnas padome
PB	Pasaules Banka
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
Protokola projekts	MK un LPS domstarpību un vienošanās protokola projekts
Regula Nr. 1175/2011	Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 1175/2011 (2011. gada 16. novembris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu
Stabilitātes programma	Latvijas Stabilitātes programma 2014.–2017.gadam
UIN	Uzņēmumu ieņēmumu nodoklis
SVF	Starptautiskais valūtas fonds

VID	Valsts ieņēmumu dienests
VK	Valsts kase
VTM	Vidēja termiņa budžeta bilances mērķis strukturālā izteiksmē

1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi

Latvija 2010. gadā uzstādīja mērķi ieviest *euro* līdz 2014. gadam, kas vienlaicīgi bija gan kā krīzes izejas stratēģija, gan arī kā viens no galvenajiem virzītājspēkiem, lai veicinātu Latvijas ekonomikas stabilitāti un īstenotu strukturālās reformas. Pretcikliskas fiskālās politikas realizācija ir būtisks priekšnoteikums, lai Latvija ilgtspējīgi attīstītos. Vienlaikus šādas politikas realizācijas īstenošanas no 2012. gada septembra Latvija ir izpildījusi visus Māstrihtas kritērijus, kas ir kā kvalitātes zīmogs, ka valsts ekonomika spēj nodrošināt ilgtspējīgu izaugsmi, kas ir būtisks priekšnoteikums, lai palielinātu Latvijas ekonomiskās vides pievilcību ārvalstu investoriem. Latvija arī turpmāk ir apņēmības pilna nodrošināt ilgtspējīgu Māstrihtas kritēriju izpildi, ko demonstrē Latvijas spēja ieviest pretcikliskas fiskālās politikas principus.

2014. gada 1. janvārī Latvija kļuva par 18. *euro* zonas valsti un šogad pirmo reizi iesniedz Latvijas Stabilitātes programmu līdzšinējās Konverģences programmas vietā.

Latvijas Stabilitātes programma ir vidēja termiņa politikas dokuments, kas raksturo Latvijas fiskālo politiku 2014. – 2017. gadam un ir sagatavots, vadoties pēc Stabilitātes un izaugsmes pakta ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām. Stabilitātes programma ir vērsta uz stingras un ilgtspējīgas fiskālās politikas īstenošanu un makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanu.

ES ekonomiskās politikas uzraudzības un koordinācijas cikla jeb Eiropas semestra ietvaros, Stabilitātes programma tiek gatavota un iesniegta EK vienlaicīgi ar NRP un tajā iekļautajiem pasākumiem.

Stabilitātes programma ir sagatavota, ņemot vērā Stabilitātes un izaugsmes pakta un tajā ietilpstošo ES regulu prasības, kā arī tā ieviešanas vadlīnijas (*Code of Conduct*). Vienlaicīgi tā ir sagatavota, ņemot vērā Ikgadējā izaugsmes ziņojumā un makroekonomiskajās un fiskālajās vadlīnijās minētās prioritātes.

Stabilitātes programmas vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs veidots, balstoties uz konservatīviem pieņēmumiem, un tajā izmantoti EK ziemas makroekonomisko prognožu dati. Makroekonomiskais scenārijs paredz, ka vidējā termiņā ekonomiskā izaugsme būs līdzvērtīga ar potenciālo izaugsmi 4,0% apmērā.

Latvijas fiskālās politikas specifiskie mērķi vidējā termiņā ir sekojoši:

- nodrošināt atbildīgu un ilgtspējīgu fiskālo politiku, ievērojot fiskālo disciplīnu;
- kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti un veicināt valsts ekonomikas attīstību.

No FDL ietvertajiem fiskālās politikas principiem izriet **vispārīgais vidēja termiņa fiskālās politikas mērķis - ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti**, kas ietver iedzīvotāju labklājību, medicīnas pakalpojumu pieejamību, dabas vidi, attīstītu infrastruktūru un kultūru, kā arī pārmērīgas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības novēršanu. Būtiski ir nodrošināt, ka valstī būs apstākļi dzīves kvalitātes uzlabošanai ne tikai šobrīd, bet arī turpmāk. Tāpēc fiskālās politikas mērķī akcents ir likts uz ilgtspēju. Ilgtspējīga dzīves kvalitātes kāpināšana nozīmē, ka publiskie finanšu resursi tiek novirzīti ne tikai pašreizējiem dzīves kvalitātes uzlabošanas pasākumiem, bet tiek plānoti un sadalīti tā, lai tiktu nodrošināti apstākļi, ka valsts varēs dzīves kvalitāti kāpināt arī turpmākos 10 un 50 gadus. To var panākt, pirmkārt, atsakoties no pašreizējo izdevumu segšanas uz nākamo paaudžu rēķina jeb atsakoties no publisko izdevumu palielināšanas uz deficīta rēķina, otrkārt, novirzot publiskos resursus labvēlīgas vides veidošanai ekonomikas attīstībai, piemēram, ieguldot resursus zinātnē.

Starptautiskajos finanšu tirgos Latvija 2012. gadā jau nostiprināja regulāra aizņēmēja pozīcijas, veicot divas obligāciju emisijas ASV tirgū – februārī (1 mljrd. ASV dolāru) un decembrī (1,25 mljrd. ASV dolāru). Savukārt, 2014. gada janvārī Latvija pēc sešu gadu pārtraukuma un neilgi pēc *euro* ieviešanas sekmīgi emitēja septiņu gadu obligācijas viena miljarda *euro* apmērā ar fiksēto procentu (kupona) likmi 2,625% gadā. Atšķirībā no iepriekšējiem aizņēmumiem starptautiskajos finanšu tirgos šis darījums tika orientēts pārsvarā uz Eiropas investoriem. Ekonomiskā izaugsme, pievienošanās *euro* zonai, saņemtie Latvijas kredītreitingu uzlabojumi, investoru augstais novērtējums par paveikto Latvijas valsts ekonomikā iepriekšējos gados un ticība Latvijas attīstībai ilgtermiņā ir ļāvuši aizņemties finanšu resursus starptautiskajos tirgos ar ļoti izdevīgiem nosacījumiem.

Stabilitātes programma kā politikas dokuments ir apstiprināta MK, prezentēta un apstiprināta atbilstošajās Saeimas komisijās.

2. Ekonomiskā situācija

2.1. Ārējā ekonomiskā vide

Kopš 2013. gada vidus ir vērojama pakāpeniska globālās ekonomiskās situācijas uzlabošanās. Sagaidāms, ka šāda tendence turpināsies arī 2014. un 2015. gadā. Šobrīd par galveno izaugsmes virzītāju ir kļuvis kopējā pieprasījuma pieaugums attīstītajās valstīs, īpaši ASV, kur mazinājusies nenoteiktība par fiskālo politiku un uzlabojumi darba tirgū sekmē privātā patēriņa izaugsmi, kas šobrīd ir galvenais izaugsmi virzošais faktors. Pozitīvas tendences vērojamas arī *euro* zonā, kas 2013. gada pēdējā ceturksnī atgriezās pie pozitīvas izaugsmes, kas ir kļuvusi sabalansētāka gan starp valstīm, gan izaugsmi virzošajiem faktoriem.

Tikmēr attīstības valstu ekonomiskās izaugsmes perspektīvas kļuvušas neskaidrākas un ar šīm valstīm saistītie riski pasaules izaugsmei ir pieauguši. No vienas puses attīstības valstis ir ekonomiski atkarīgas no eksporta iespējām, kas ir tieši saistīts ar norisēm attīstītajās valstīs, kur pēdējā laikā ir vērojamas pozitīvas tendences un tiek prognozēts, ka turpmāk to izaugsme kļūs spēcīgāka. Savukārt no otras puses izaugsmi attīstības valstīs ierobežos gaidāmās izmaiņas attīstīto valstu monetārajā politikā, kas, uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, varētu kļūt mazāk stimulējoša un vidējā termiņā ir sagaidāms arī procentu likmju pieaugums. Šādas izmaiņas veicinās izmaiņas globālajās kapitāla plūsmās, kas kopumā bremzēs kredīšanu un mazinās iekšējo pieprasījumu attīstības valstīs, ko pastiprinās atsevišķu valstu ārējās nesabalansētības.

2.1. tabula. Galvenie makroekonomiskie rādītāji, gada pieaugumi, %¹

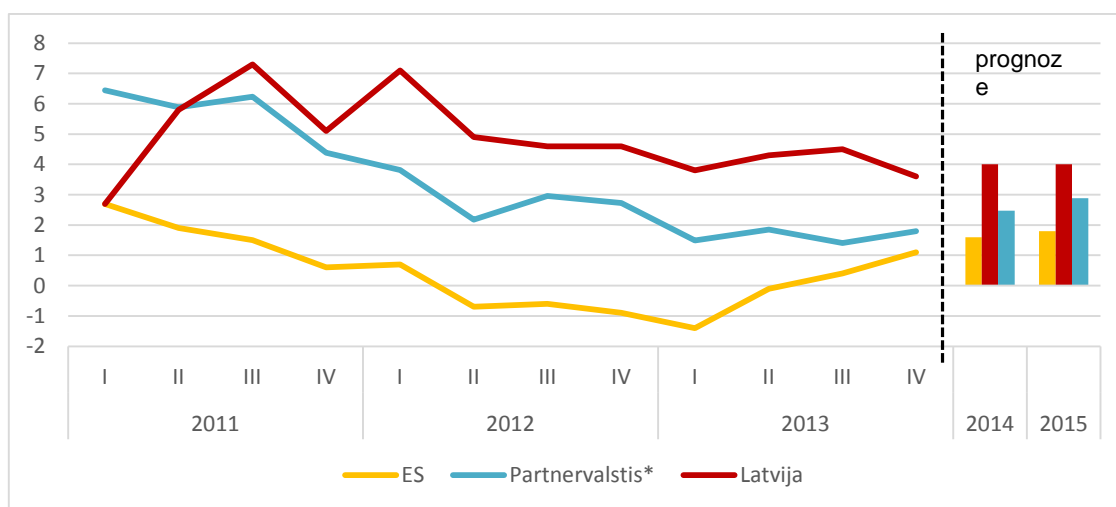
	2012	2013	2014p	2015p
Globālās ekonomikas IKP pieaugums, %	3.2	3.0	3.6	3.9
Attīstīto valstu IKP pieaugums, %	1.4	1.3	2.2	2.3
Attīstības valstu IKP pieaugums, %	5.0	4.7	4.9	5.3
Starptautiskā tirdzniecība, %	2.8	3.0	4.3	5.3
Inflācija attīstītajās valstīs, %	2.0	1.4	1.5	1.6
Inflācija attīstības valstīs, %	6.0	5.8	5.5	5.2

Ņemot vērā, ka visciešākās ekonomiskās attiecības Latvijai ir ar ES valstīm, ekonomiskā attīstība Eiropā tieši ietekmē Latvijas izaugsmes perspektīvas. 2013. gada trešajā ceturksnī ES ekonomika pēc piecu ceturkšņu ilgās recesijas atgriezās pie pozitīvas izaugsmes. Lai arī izaugsmes tempi starp Eiropas valstīm saglabājas atšķirīgi, tiek prognozēts, ka atšķirības starp Eiropas valstīm turpmākajos gados turpinās samazināties, līdz ar to kopumā ES ekonomikas attīstība kļūs sabalansētāka.

Ziņas par pozitīvu ES izaugsmi lielā mērā ir rezultāts veiksmīgai ekonomisko korekciju ieviešanai valstīs, kurās iepriekš bija novērojamas lielas nesabalansētības un tika veikti būtiski fiskālās konsolidācijas pasākumi un sāktas strukturālās reformas. Valstis, kurās iepriekš bija novērojams ļoti augsts tekošā konta deficīta līmenis, kas raksturo šo valstu

¹ Datu avots: World Economic Outlook Update, April 8, 2014, International Monetary Fund.

ekonomikas nesabalansētību, ir panākušas būtisku progresu attiecībā uz strukturālo reformu realizāciju un resursu novirzīšanu uz tirgojamo sektoru. Šāda tendence ir labi novērojama Spānijā un Portugālē, kur spēcīga eksporta izaugsme šobrīd ir kļuvusi par izaugsmes virzītāju. Tomēr sagaidāms, ka līdz ar pakāpenisku situācijas uzlabošanu darba tirgū un reālo ienākumu pieaugumu, ko noteiks zemā inflācija, privātā patēriņa pieaugums kļūs straujāks un līdz ar to izaugsme kļūs sabalansētāka starp iekšējo un ārējo pieprasījumu. Vienlaikus valstīs, kurās ir notikušas straujas ekonomikas korekcijas, bezdarba līmenis joprojām saglabāsies augsts. Ilgstoši saglabājoties augstam bezdarba līmenim, tam ir tendence kļūt par strukturālu, kas savukārt var ietekmēt valstu izaugsmes perspektīvas ilgtermiņā. Šī jautājuma risināšanā izšķiroša nozīme būs valstu spējai turpināt reformu īstenošanu, tādējādi palīdzot novērst augstu bezdarba līmeni pirms tas kļūst strukturāls.

2.1.attēls. IKP pieaugums pret iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, prognozētie gada pieaugumi, %²

Iepriekšējos gados straujo Latvijas eksporta izaugsmi lielā mērā noteica labvēlīga eksporta tirgus struktūra – tās izaugsmes tempi bija būtiski augstāki nekā vidēji ES, kas nodrošināja stabilu pieprasījuma pieaugumu pēc Latvijas eksporta, izskaidrojot Latvijas noturību pret ārējās vides pasliktināšanos. Tomēr pakāpeniski partnervalstu izaugsmes tempi samazinās. Lai arī to izaugsmes tempi saglabājas augstāki nekā vidēji ES, starpība starp Latvijas tirdzniecības partnervalstu un ES vidējo izaugsmi ir samazinājusies. Tādēļ eksporta izaugsmes nodrošināšanai un tirgus daļas palielināšanai aizvien lielāka nozīme ir Latvijas konkurētspējas attīstībai.

Kā liels risks Latvijas izaugsmei ir ģeopolitiskās situācijas attīstība Ukrainā - Krievijā, kas var būtiski ietekmēt Latvijas eksporta izaugsmi. Lai arī Latvijas eksports uz Ukrainu veido vien 0,9% no kopējā preču eksporta, lielākus riskus rada nenoteiktība attiecībā uz sankciju noteikšanu Krievijai, jo 11,5% no Latvijas kopējā preču eksporta tika novirzīti uz Krieviju. Ievērojot, ka Krievija ir būtisks tirdzniecības partneris daudzām ES valstīm, šī situācija var būtiski pasliktināt gan Latvijas, gan visas Eiropas attīstības perspektīvas.

² Agregētā partnervalstu (Igaunija, Lietuva, Krievija, Vācija, Polija, Zviedrija) vidējā izaugsme, svērta ar vidējo eksporta īpatsvaru 2013. gadā.

Datu avots: European economic forecast - winter 2013, European Commission.

2.2. Pašreizējā ekonomiskā attīstība

Pēc strukturālo reformu un plašo taupības pasākumu īstenošanas globālās ekonomiskās un finanšu krīzes seku noregulēšanai Latvijā, valsts ekonomika uzrāda izaugsmi jau trešo gadu pēc kārtas, sasniedzot 5,3% un 5,2% izaugsmi attiecīgi 2011. un 2012. gadā. Pērn ekonomiskās izaugsmes tempi stabilizējās 4,1% līmenī, kas ir tuvu potenciālajam IKP. Ar šādiem ekonomiskās izaugsmes rādītājiem Latvija ir uzrādījusi straujāko kāpumu ES dalībvalstu vidū.

2011.-2012. gada izaugsme lielā mērā balstījās uz panākumiem ārējā tirdzniecībā, jo krīzes novārdzinātās ekonomiskās vides uzlabošanās pasaulē veicināja pieprasījuma pieaugumu arī galvenajās Latvijas partnervalstīs, neskatoties uz t.s. *euro* zonas krīzi. Tas bija svarīgs priekšnosacījums, lai uz eksportu vērstajās nozarēs tiktu kāpināts izlaides apjoms un atgūta konkurētspēja, ļaujot attiecīgajām nozarēm ieņemt lielāku īpatsvaru un nozīmi valsts tautsaimniecības attīstībā. Toties pērnais gads bijis vairāk labvēlīgs vietējo tirgu apkalpojošajiem uzņēmumiem, jo 2013. gadā galvenais ekonomiskās izaugsmes dzinējaspēks bija privātais patēriņš.

Privātā patēriņa noturība pērn veicināja uz iekšējo tirgu vērstu nozaru attīstību – būvniecības, tirdzniecības un darījumu ar nekustamo īpašumu ieguldījums IKP izaugsmē sastādīja 40%. Savukārt apstrādes rūpniecības pieauguma tempi 2013. gadā piebremzējās, kas bija saistīts ar Latvijā lielākā nozares uzņēmuma AS „Liepājas metalurģis” darbības pārtraukšanu. Toties pārtikas produktu ražošana, kokapstrāde un gatavo metālizstrādājumu ražošana, kuras ir lielākās apstrādes rūpniecības nozares valstī, uzrādīja pozitīvus pieauguma tempus, nodrošinot nozares izaugsmi 0,6% apjomā. Kopumā 2013. gadā pieaugumu uzrādīja gandrīz visas nozares, izņemot lauksaimniecību, ieguves rūpniecību un siltumapgādi.

Būtiska loma izaugsmes veicināšanā bija arī Kohēzijas politikas pasākumu īstenošanai, 2007.-2014.gadam apgūstot 3,3 mljrd. *euro* (2,3 mljrd. lati). ES fondu ietekmes izvērtējums rāda, ka Kohēzijas politikas pozitīvā ietekme uz IKP dinamiku 2013. gadā sasniedza 1,5 procentpunktus. Nozaru griezumā vislielākā ES fondu stimulējošā ietekme 2013. gadā bija būvniecībā, palielinot nozares pievienotās vērtības pieauguma tempu par 3,4 procentpunktiem. Šī ievērojamā ES fondu ietekme uz būvniecību ir skaidrojama ar to, ka pēckrīzes periodā būvniecības nozarē realizētos projektus lielā mērā ir nodrošinājuši tieši ES fondu finansētie inženierbūvju un sabiedriskā sektora ēku būvniecības un renovācijas darbu pasūtījumi. Būtiska Kohēzijas politikas ietekme novērota arī rūpniecībā – 2,3 procentpunkti gadā. Nozares ietvaros tautsaimniecības attīstību īpaši veicināja ievērojamās investīcijas inovatīvos rūpniecības uzņēmumos.

Vērtējot IKP no izlietojuma puses, privātā patēriņa kāpumu 5,4% apjomā sekmēja iekšzemes pieprasījuma pieaugums, ko nodrošināja uzlabojumi darba tirgū un algu kāpums. Uz 2012. gada budžeta izdevumu samazinājuma fona pērn būtisku devumu IKP pieaugumā sniedza arī sabiedriskais patēriņš, pieaugot par 3,6%. Savukārt zemākus pieauguma tempus uzrādīja eksports, ko ietekmēja galvenokārt augstais bāzes efekts, kā arī AS „Liepājas metalurģis” ražošanas pārtraukšana, kas ievērojami samazināja metāla un to izstrādājumu eksportu. Vienlaikus jāatzīmē, ka kokapstrādes eksporta vērtība palielinājās par 10,1%, bet pārtikas un lauksaimniecības nozares noturējās 2012. gada līmenī. Turklāt negatīvais pieaugums preču un pakalpojumu importā garantēja to, ka pērnajā gadā ārējās tirdzniecības deficīts samazinājās līdz 9,0% no IKP. Importa samazinājums skaidrojams arī ar investīciju kritumu, 2013. gadā ieguldījumiem pamatkapitālā sarūkot par 4,3%. Taču attiecībā uz nākotnes perspektīvām, ir pamatoti uzskatīt, ka ekonomika pakāpeniski pārorientēsies no privātā patēriņa uz sabalansētu izaugsmi, kur arvien lielāku lomu izaugsmē sniegs eksports un investīciju aktivitātes pieaugums.

Jāatzīmē, ka ES fondu projektu realizācija ir sekmējusi vidējās reālās darba samaksas palielināšanos – 2013. gadā par 1,7 procentpunktiem, tādējādi veicinot privātā patēriņa pieauguma tempa kāpumu par 1,2 procentpunktiem gadā. Privātā patēriņa pieaugums un pieprasījums pēc ārvalstu investīciju precēm (izejvielas, būvmateriāli utt.) attiecīgi arī palielinājies importu par 1,9 procentpunktiem gadā. Turpretī ES fondu loma eksporta veicināšanā nav bijusi liela, kas skaidrojams ar ES fondu līdzfinansēto projektu virzību, galvenokārt uz infrastruktūras uzlabošanu. Kohēzijas politikas pasākumi nodrošinājuši preču un pakalpojumu eksporta apjomu pieauguma tempu palielināšanos 2013. gadā par 0,6 procentpunktiem.

Līdz ar pagājušajā gadā uzrādīto stabilo ekonomikas izaugsmi turpina uzlaboties arī situācija darba tirgū, tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaitam 2013. gadā pieaugot līdz 893,9 tūkstošiem, kas ir par 2,1% vairāk nekā pirms gada. Savukārt darba meklētāju īpatsvars atbilstoši darbaspēka apsekojuma datiem gada laikā saruka par 3,1 procentpunktiem, veidojot 11,9% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas ir zemākais līmenis kopš 2008. gada. Gada laikā turpināja samazināties arī reģistrētā bezdarba līmenis, 2013. gada decembra beigās noslīdot līdz 9,5% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas ir par 1 procentpunktu mazāk nekā 2012. gada nogalē. Tomēr nedaudz ilgākā termiņā problēmas var radīt negatīvā iedzīvotāju skaita dinamika un sagaidāmais darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita kritums, līdz ar to ekonomikas izaugsmei nākamajos gados būs jārēķinās pārsvarā tikai ar produktivitātes kāpumu, nevis strādājošo skaita pieaugumu. Pozitīva ietekme uz nodarbinātības dinamiku bijusi ES fondu investīcijām – 2013. gadā ES fondu projektu ieviešana palielinājusi nodarbināto skaita pieauguma tempu vidēji par 0,4 procentpunktiem.

Stabilie ekonomikas izaugsmes tempi nodrošinājuši arī zemu inflācijas rādītājus, patēriņa cenām vidēji 2013. gadā saglabājoties 2012. gada līmenī. Savukārt gada inflācijai bijusi lejupslidoša tendence – no 0,6% 2013. gada janvārī samazinoties līdz -0,4% 2013. gada decembrī. Līdzīgi kā 2012. gadā, arī pērn pamatinflācija ir palikusi nemainīgi zema. Taču cenu svārstības vēl arvien turpina noteikt ārējie procesi jeb importētā inflācija, ko galvenokārt sastāda energoresursu un neapstrādātās pārtikas cenu dinamika pasaules tirgos, šobrīd kustībai notiekot pretējos virzienos.

Latvijas ekonomikai pērnais gads ir bijis lielu izaicinājumu un pārmaiņu laiks ne tikai saistībā ar valstī lielākā ražošanas uzņēmuma darbības pārtraukšanu, kas negatīvi ietekmēja daudzas jomas un nozares. Svarīgi, ka Latvija, noturot zemas un stabilas cenas un valūtas kursu, kā arī izpildot pārējos Māstrihtas kritērijus *euro* ieviešanai, 2014. gada 1. janvārī ir pievienojusies *euro* zonai. Tas, savukārt, paver jaunas iespējas un perspektīvas gan vietējiem uzņēmumiem, gan Latvijas ekonomikai kopumā.

2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs

Vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs izstrādāts 2014. gada februārī un koriģēts 2014. gada aprīlī. Scenārijā ņemts vērā Ministru kabineta lēmums atlikt elektroenerģijas tirgus liberalizāciju līdz 2015. gada 1. janvārim. Makroekonomiskās attīstības scenārijs izstrādāts konsultējoties ar Ekonomikas ministrijas, Latvijas Bankas un komercbanku ekspertiem, kā arī starptautiskajiem partneriem – EK un SVF. Scenārijs veidots, balstoties uz konservatīviem pieņēmumiem, un tajā izmantoti EK ziemas makroekonomisko prognožu dati.

Makroekonomiskais scenārijs paredz, ka vidējā termiņā ekonomiskā izaugsme būs līdzvērtīga ar potenciālo izaugsmi 4,0% apmērā.

2.2. tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2013	2013	2014	2015	2016	2017
		milj. <i>euro</i>	Pieaugums %				
1. IKP 2010. gada cenās	B1*g	20983,1	4,1	4,0	4,0	4,0	4,0
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	23315,5	5,6	5,7	6,9	6,6	6,6
IKP pēc izlietojuma 2010. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	13415,9	5,4	5,1	4,6	4,0	3,9
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	3494,1	3,6	2,5	2,5	2,5	2,5
5. Kopējā pamatkapitālā veidošana	P51	4412,4	-4,3	3,8	5,0	5,7	5,8
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	113,6	-26,2	0,0	0,0	0,0	0,0
7. Eksports	P6	12096,5	1,0	4,0	4,6	5,0	5,3
8. Imports	P7	12553,5	-1,7	4,5	5,1	5,2	5,4
Ieguldījums IKP izaugsmē							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			2,4	4,4	4,4	4,2	4,1
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
11. Preču un pakalpojumu ārējā sektora bilance	B11		1,7	-0,4	-0,4	-0,2	-0,2

2014. gadā izaugsmi lielā mērā joprojām noteiks iekšējais pieprasījums, tomēr salīdzinājumā ar 2013. gadu izaugsme kļūs sabalansētāka starp iekšējo un ārējo pieprasījumu. To nosaka labāka ekonomiskā situācija ES, kā arī negatīvās ietekmes mazināšanās gada izaugsmes datos saistībā ar lielākā metālapstrādes uzņēmuma AS „Liepājas metalurģis” darbības apturēšanas pērnā gada maijā. Šie faktori, kā arī arvien noturīgie uzlabojumi darba tirgū 2014. gadā ļauj prognozēt stabilus izaugsmes tempus arī 2013. gadā. Vidējā termiņā izaugsmi gan arvien vairāk virzīs investīcijas un ārējā tirdzniecība, ko galvenokārt noteiks produktivitātes nevis nodarbināto skaita pieaugums.

Saskaņā ar vidēja termiņa makroekonomisko scenāriju privātā patēriņa pieauguma izmaiņas būs atkarīgas no iedzīvotāju ienākumu izmaiņām, ko noteiks situācija darba tirgū. Sagaidāms, ka darba algas izmaiņas vidējā termiņā nepārsniegs produktivitātes pieaugumu, savukārt, bezdarba līmenim kļūstot zemākam un ņemot vērā demogrāfiskās attīstības tendences, nodarbinātības pieauguma tempi kļūs lēnāki. Tā rezultātā vidējā termiņā privātā patēriņa devums izaugsmē pakāpeniski mazināsies. Papildus tam, scenārija ietvaros tiek pieņemts, ka nav gaidāmas būtiskas izmaiņas mājsaimniecību uzkrājumu līmenī un kreditēšanas tendencēs.

Sabiedriskā patēriņa pieauguma tempi vidējā termiņā būs lēnāki, salīdzinājumā ar IKP pieaugumu, kas atspoguļo izvēlēto fiskālo politiku, mazinot nodokļu slogu tautsaimniecībā un vienlaikus nodrošinot strukturālo budžeta deficīta mērķu izpildi.

Īstermiņā investīciju dinamiku ietekmēs komercbanku piesardzīgā kreditēšanas politika un uzņēmēju noskaņojums. Privātā sektora investīcijās arvien vērojama piesardzība attiecībā uz nākotnes perspektīvām. Kaut arī pēdējā laikā ir vērojama situācijas uzlabošanās *euro* zonā, šobrīd lielākā nenoteiktība saistīta ar notikumiem Ukrainā un iespējamām ekonomiskajām sankcijām starp ES un Krieviju. Vidējā termiņā investīciju pieaugumu noteiks augošais iekšējais un ārējais pieprasījums, kā arī augstie jaudu noslodzes līmeņi atsevišķās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs. Papildus tam sagaidāms, ka vidējā termiņā investīciju dinamiku pozitīvi ietekmēs arī *euro* ieviešana. Tādējādi paredzams, ka investīciju īpatsvars IKP turpinās palielināties, tomēr tas joprojām atpaliks no pirmskrīzes līmeņa.

Ārējā sektora attīstības tendences un scenārijs

No visu laiku augstākā tekošā konta deficīta līmeņa 2006.gadā un tam sekojošā pārpalikuma 2009. un 2010.gadā, tekošais konts jau vairākus gadus atkal ir kļuvis negatīvs, tomēr, ņemot vērā Latvijas tautsaimniecības struktūru un izaugsmes perspektīvas, patreizējais deficīta līmenis šobrīd uzskatāms par ilgtspējīgu. Samazinoties ārējās tirdzniecības deficītam, kā arī nerezidentu uzņēmumu gūtajiem ienākumiem Latvijā, maksājumu bilances tekošā konta deficīts 2013.gadā samazinājās līdz 0,8% no IKP. Šāds tekošā konta deficīts nerada bažas par tā finansēšanu un ilgtspēju, jo to pilnībā nosedz ārējās saistības neradošās ārvalstu tiešo investīciju un ES fondu līdzekļu ieplūdes.

Ja straujo ārējā sektora korekciju laikā izmaiņas tekošajā kontā galvenokārt noteica izmaiņas ienākumu kontā, tad kopš Latvijas ekonomika ir atgriezusies pie izaugsmes, galvenās izmaiņas tekošajā kontā nosaka preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības attīstība. Neskatoties uz stabilo privātā patēriņa pieaugumu, vājās investīciju aktivitātes un eksporta izaugsmes palēnināšanās dēļ preču imports 2013.gadā samazinājās par 0,4%. Arī preču eksporta izaugsmes tempi 2013.gadā bija būtiski zemāki nekā iepriekšējos gados un sasniedza vien 1,4%. Būtiski zemākus preču eksporta izaugsmes tempus noteica vājais ārējais pieprasījums, lielākā metalurģijas uzņēmumu AS „Liepājas metalurģis” darbības pārtraukšana, kā arī augstā bāze, ko noteica 2012.gada graudaugu raža. Preču eksportam augot straujāk nekā importam, ārējās tirdzniecības deficīts pērn samazinājās līdz zemākajam līmenim kopš 2010. gada – 9,0% no IKP. Neskatoties uz negatīvo tendenci nerezidentiem sniegto transporta pakalpojumu sektorā, spēcīga tūrisma un citu komercpakalpojumu izaugsme nodrošināja pakalpojumu pozitīvā saldo pieaugumu līdz 7,1% no IKP.

Ienākumu konta izmaiņas galvenokārt saistītas ar nerezidentu uzņēmumu Latvijā gūtās peļņas izmaiņām. 2009. un 2010.gadā ienākumu konta pozitīvo pārpalikumu noteica ārvalstu uzņēmumu zaudējumi, bet, atgriežoties pie ekonomiskās izaugsmes, ārvalstu uzņēmumu peļņa ir palielinājusies, un kopš 2011. gada ienākumu konta saldo ir negatīvs. Lai arī 2013.gadā ienākumu konta saldo saglabājās negatīvs, tas bija nedaudz mazāks nekā iepriekšējos gados, sasniedzot 1,4% no IKP un pozitīvi ietekmējot kopējā tekošā konta stāvokli.

Latvijas importa dinamika ir atkarīga no iekšzemes pieprasījuma, ko veido privātais un valdības patēriņš, investīcijas, un eksporta, kam ir tieša ietekme uz starppatēriņa preču importa izmaiņām. Pieaugot nenoteiktībai ārējā vidē, 2013.gadā uzņēmēji ieņēma nogaidošu pozīciju investīciju projektu realizēšanā, kas vienlaikus ar vairāku lielu valsts investīciju projektu pabeigšanu noteica negatīvu investīciju apjomu dinamiku. Savukārt vājāks ārējais pieprasījums un lielākā metalurģijas uzņēmuma AS „Liepājas metalurģis” darbības pārtraukšana noteica mazāku nepieciešamību pēc starppatēriņa preču importa. 2014.gadā, stabilizējoties situācijai ārējā vidē un palielinoties ārējam pieprasījumam, investīciju apjomu pieaugums kļuvis straujāks. Ņemot vērā, ka jaudu noslodzes ir tuvu vēsturiskajam maksimumam, augošais pieprasījums noteiks nepieciešamību pēc lielākām ražošanas jaudām produktivitātes celšanai. Vienlaikus turpinās uzlaboties situācija darba tirgū, kas līdz ar cenu stabilitāti noteiks reālās pirktspējas un patēriņa pieaugumu. Ņemot vērā lielo importa preču īpatsvaru patēriņa struktūrā, patēriņa pieaugums dos augšupvērstu efektu importa pieaugumā. Balstoties uz iepriekš minētajiem pieņēmumiem, tiek prognozēts, ka preču un pakalpojumu imports faktiskajās cenās 2014. gadā palielināsies par 6,6%, bet 2015. gadā – par 7,2%.

2014. gadā eksporta izaugsme būs atkarīga no ārējā pieprasījuma, kā arī saistīta ar Latvijas ražotāju konkurētspējas attīstību. Eksporta izaugsmi vairs neietekmēs 2012. gada graudaugu raža un apjomu kritums metāla nozarē, kas līdz ar ārējā pieprasījuma pieaugumu noteiks straujākus eksporta pieauguma tempus. EK publicētās prognozes liecina, ka ekonomiskā attīstība ES valstīs ir kļuvusi stabilāka, un lielākajā daļā Eiropas valstu

ekonomiskās izaugsmes prognozes ir paaugstinātas. Vienlaikus jāatzīmē, ka līdz šim eksporta izaugsmi nodrošināja arī Latvijas tirdzniecības partnervalstu pozitīvā ekonomiskā attīstība, jo to izaugsmes tempi bija augstāki nekā vidēji ES un tās mazāk skāra *euro* zonas krīze. Tomēr pakāpeniski Latvijas tirdzniecības partnervalstu izaugsmes tempi samazinās, un jaunākajās EK prognozēs Latvijas galvenajām tirdzniecības partnervalstīm, izņemot Poliju, ekonomiskās izaugsmes prognozes ir nedaudz samazinātas. Lai arī tiek prognozēts, ka to izaugsmes tempi būs augstāki nekā vidēji ES, starpība starp Latvijas tirdzniecības partnervalstu un ES vidējo izaugsmi ir samazinājusies. Tādēļ eksporta izaugsmes nodrošināšanai un tirgus daļas palielināšanai aizvien lielāka nozīme būs gan ārpuscenas konkurētspējas faktoru (eksporta kvalitāte, komplicētība u.c.) attīstībai, gan produktivitātes celšanai, kas nepieciešams izmaksu konkurētspējas saglabāšanai. Tas savukārt noteiks nepieciešamību pēc jaunām investīcijām.

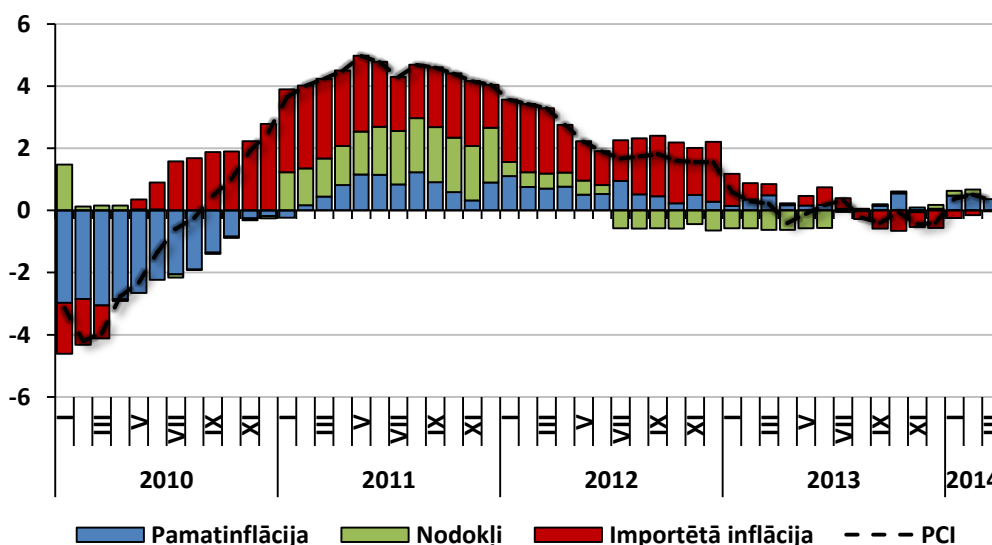
Kā būtisks risks ir parādījis arī ģeopolitiskās situācijas eskalācija Ukrainā - Krievijā, kas var būtiski ietekmēt Latvijas eksporta izaugsmi. Lai arī Latvijas eksports uz Ukrainu veido vien 0,9% no kopējā preču eksporta, lielākus riskus rada nenoteiktība attiecībā uz sankciju noteikšanu Krievijai, kas ir viens no trīs Latvijas lielākajiem eksporta tirgiem.

Preču un pakalpojumu eksporta pieaugums faktiskajās cenās 2014. gadā tiek prognozēts 6,1% apmērā, bet 2015. gadā 6,7% apmērā.

Inflācija

Patēriņa cenu dinamiku 2011. un 2012. gados pārsvarā noteica ārējais cenu spiediens, būtiski pieauga gan energoresursu cenas, gan arī neapstrādātās pārtikas cenas. Cenas ietekmēja arī izmaiņas nodokļu politikā. Savukārt fundamentālie faktori neradīja cenu kāpumu un pamatinflācija visu periodu bija noturīgi zema.

Patēriņa cenas 2013. gadā vidēji palika nemainīgas. Preču grupās iekšēji notika jūtamas svārstības, tomēr kāpumi kompensēja kritumus un vidēji radīja neitrālu rezultātu. Pārtikas precēm bija vērojams vidēji 1,3% kāpums, skatoties vēl sīkāk, neapstrādātā pārtika kāpa par 3,4%. Citiem vārdiem, pārtikas cenu kāpumu pārsvarā ietekmēja reģionālas cenu svārstības, nevis iekšēji tirgus procesi. Visai līdzīga situācija ir vērojama arī nepārtikas precēm, tikai pretējā virzienā. Vidējās cenas nepārtikas precēm samazinājās par 1,3%, no kā enerģētikas precēm cenu samazinājums ir 2,4%. Enerģijas preču cenas pārsvarā nosaka globāli procesi.

2.2.attēls. Gada inflācija, pēc izcelsmes avota, %

Fundamentālie iekšējie faktori, kas nosaka patēriņa cenu dinamiku vēl arvien ir samērā vāji. Pamatinflācija nav atguvusies, jo iekšējā tirgus spiediens uz cenām ir lielā mērā atkarīgs no darbaspēka izmaksām. Kamēr bezdarbs vēl ir relatīvi augsts, spiediens uz algu kāpumu nav pietiekami spēcīgs, lai būtiski ietekmētu uzņēmumu izmaksas relatīvi pret uzņēmumu gūto peļņu. Tādēļ arī 2014. gadā gada vidējo inflāciju pārsvarā noteiks ārējās vides faktori, kas, ņemot vērā kopējo cenu noskaņojumu ES, šogad vēl neradīs papildu cenu spiedienu. Gaidāms, ka turpmāks bezdarba līmeņa kritums un kāpjošās algas, pārsvarā caur pakalpojumu cenām, sāks ietekmēt pamatinflāciju. Tiek prognozēts, ka vidējā termiņā inflācija būs ap 2,5%, kas, ņemot vērā notiekošo konverģences procesu, ir Latvijas ekonomiskajai attīstībai atbilstošs radītājs.

Turklāt *euro* ieviešana noritēja ļoti veiksmīgi un cenu kāpums, spriežot pēc pirmo divu mēnešu datiem, ir pat par 0,1 procentpunktu zemāks salīdzinājumā ar iepriekš prognozētajiem 0,3 procentpunktiem. To, cik lielā mērā prognozes būs apstiprinājušās, varēs novērtēt tuvāk gada vidum.

Darba tirgus

Latvijas ekonomikai pārvarot krīzi un atgriežoties spēcīgas izaugsmes periodā, arvien jūtāmāk uzlabojas situācija darba tirgū. Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits ir palielinājies jau trešo gadu pēc kārtas, un 2013.gadā tas ir pieaudzis par 2,1%, sasniedzot 893,9 tūkstošus.

Jaunas darba vietas pēdējo gadu laikā veidojušās galvenokārt privātajā sektorā, kur aizņemto darba vietu skaits 2013.gadā bijis par 4,4% lielāks nekā gadu iepriekš, kamēr sabiedriskajā sektorā aizņemto darba vietu skaits gada laikā audzis tikai par 0,5%, tajā skaitā valsts struktūrās pat ir samazinājies par 0,9%. Atšķirīgā strādājošo skaita dinamika pa sektoriem izriet no krīzes laikā piedzīvotajām izmaiņām, kad privātā sektora uzņēmēji deva priekšroku darba vietu skaita, nevis darba samaksas samazināšanai, kamēr sabiedriskajā sektorā vairāk tika samazināta darba samaksa. Pašlaik notiek atgriešanās pie iepriekšējo gadu nodarbinātības struktūras ar lielāku privātā sektora īpatsvaru, kuru stimulē arī zemāks darba samaksas līmenis vispārējās valdības sektorā.

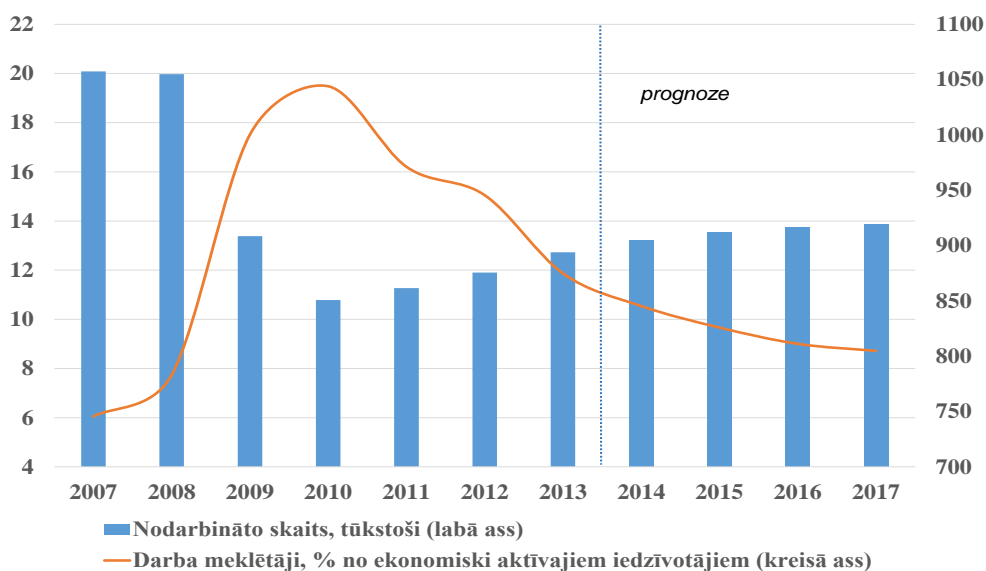
Nozaru griezumā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2013.gadā visstraujāk ir audzis mākslas, izklaides un atpūtas nozarē un būvniecībā, kur aizņemto darba vietu skaits bijis attiecīgi par 10,9% un 8,9% lielāks nekā iepriekšējā gadā. Savukārt finanšu pakalpojumu nozarē kā vienīgajā aizņemto darba vietu skaits ir samazinājies par 2,0%. Vislielākās jaunu darba vietu radītājas pagājušajā gadā bijušas būvniecības, apstrādes rūpniecības un transporta nozares, kur vidējais aizņemto darba vietu skaits, salīdzinot ar 2012.gadu, palielinājies attiecīgi par 4,9 tūkstošiem, 2,7 tūkstošiem un 2,5 tūkstošiem.

Palielinoties nodarbinātībai, darba meklētāju īpatsvars 2013.gadā ir samazinājies līdz 11,9% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas ir par 3,1 procentpunktu mazāk nekā 2012.gadā. Darba meklētāju īpatsvara samazināšanās bijusi nedaudz straujāka nekā iepriekšējā gadā, un papildus pozitīvi vērtējams arī tas, ka audzis ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits, kas no vienas puses, bremsēja vēl straujāku bezdarba līmeņa samazināšanos, bet no otras puses, parāda kopējās situācijas uzlabošanos darba tirgū, kad pieaugot izredzēm atrast darbu un palielinoties piedāvātajai samaksai, darba meklējumus atsāk cilvēki, kas iepriekš no tiem bija atteikušies.

Arī tuvākajos gados situāciju darba tirgū turpinās pozitīvi ietekmēt sagaidāmā ekonomikas izaugsme – nodarbināto iedzīvotāju skaits turpinās palielināties un darba meklētāju īpatsvars saruks. Tomēr šīs izmaiņas kļūs lēnākas, jo situāciju jūtāmāk sāks ietekmēt darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās, kā arī tas, ka ekonomikas

izaugsmes iespējas uz nodarbinātības pieauguma rēķina kļūs arvien mazākas. Bezdarba līmeņa samazināšanos tuvākajos gados vājinās arī izmaiņas darbaspējīgo iedzīvotāju vecuma struktūrā, kad samazinoties ekonomiski mazāk aktīvo jauniešu (15-24 gadi) īpatsvaram starp visiem darbaspējas vecuma iedzīvotājiem, palielināsies kopējais ekonomiskās aktivitātes līmenis.

Paredzams, ka 2014.gadā tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits palielināsies par 1,2%, kamēr trīs nākamajos gados palēnināsies vidēji līdz 0,5% gadā. Līdz ar to iekšzemes kopprodukta pieaugumu tāpat kā iepriekšējos gados vairāk nodrošinās produktivitātes, nevis strādājošo skaita pieaugums.

2.3. attēls. Nodarbinātība un bezdarbs 2007.–2017. gadā

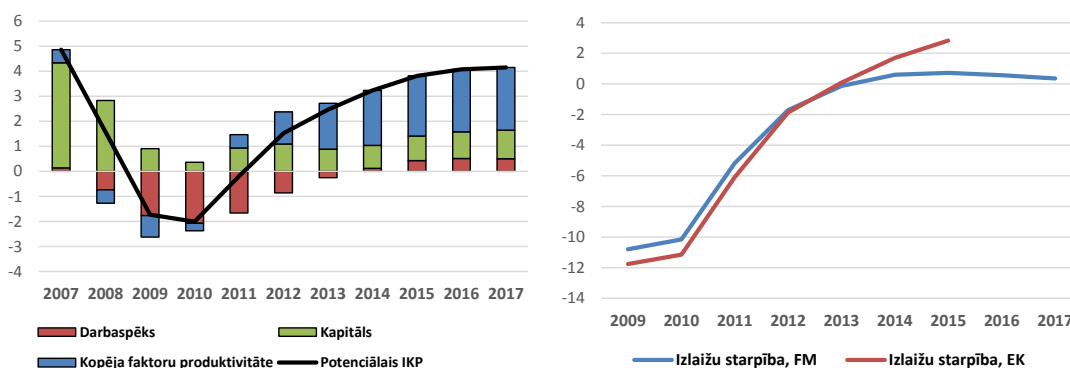
Nodarbinātībai turpinot pakāpeniski palielināties, bezdarba līmenis vidējā termiņā pazemināsies, ko papildus ietekmēs arī darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās. 2014.gadā sagaidāma darba meklētāju īpatsvara samazināšanās līdz 10,5% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, bet jau no 2015. gada bezdarba līmenis būs sarucis zem 10%. Turpmākajos gados līdz ar lēnāku nodarbināto skaita pieaugumu bezdarba līmeņa samazināšanās kļūs lēnāka, ko ietekmēs arī sagaidāmais iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, uzlabojoties darba atrašanas iespējām un atalgojuma līmenim, kā arī mainoties darbaspējas vecuma iedzīvotāju vecuma struktūrai, tajā samazinoties tradicionāli ekonomiski neaktīvāko jauniešu vecuma grupas īpatsvaram.

Kopš 2010.gada, kad ekonomiskās krīzes ietekmē uzņēmumi bija spiesti būtiski samazināt strādājošo skaitu, kā arī racionalizēt darba procesus un ieviest jaunas tehnoloģijas, tautsaimniecībā ir atsācies produktivitātes pieaugums, kas turpināsies arī laikā līdz 2017.gadam. Pēc ekonomiskās krīzes pārvarēšanas arī produktivitāte tautsaimniecībā ir augusi straujāk par strādājošo reālo darba samaksu, veicinot Latvijas konkurētspējas pieaugumu ārējos tirgos, un sagaidāms, ka arī turpmākajos gados darba samaksas pieaugums nepārsniegs produktivitātes pieaugumu.

Ekonomikas cikliskā attīstība

Saskaņā ar FM aprēķiniem, izlaižu starpība noslēdzās 2013. gadā un turpmākajos gados būs vērojama mēreni pozitīva izlaižu starpība, atspoguļojot inerces efektu, ko radījusi samērā ātrā ekonomikas atgriešanās pie sava potenciālā līmeņa. Lai arī kopumā brīvā darbaspēka iekļaušana darba tirgū ir noritējusi veiksmīgi, tomēr atkarībā no nozares situācija ir dažāda. Iespējams, ka darbaspēka rādītājos sāks iezīmēties izteiktākas neatbilstības problēmas gan FMZino_250414_SP; Latvijas Stabilitātes programma 2014.-2017.gadam

prasmēs, gan ģeogrāfiskā izvietojumā, gan arī demogrāfisku efektu dēļ. Šo problēmu risināšanai valsts īsteno samērā plašus darbaspēka iekļaušanas pasākumus, kas vērsti uz gan darbinieku konkurētspējas paaugstināšanu esošajās profesijās, gan darbinieku pārkvalifikāciju un apmācību, gan komercdarbības un pašnodarbinātības veicināšanu.

2.4. attēls. Potenciālais IKP un izlaižu starpība

Analizējot EK publicētās makroekonomiskās prognozes, var secināt, ka izaugsmes rādītāji vidējā termiņā svārstīsies ap 4%, kas ir nedaudz zemāks rādītājs, nekā 2011. un 2012. gados novērotais kāpums pāri 5%. Pēc ļoti spēcīga krituma 2009. gadā, zemā IKP bāze ļāva uzrādīt spēcīgus pieaugumus, savukārt vidējā termiņā ekonomikas attīstības prognozes tuvosies normālam vidējam pieauguma tempam ap 4% (1994. gada – 2009. gada vidējais reālā IKP pieaugums ir 4,1%), kas atbilst arī FM potenciālā IKP izaugsmes novērtējumam.

Lai gan EK aprēķini rāda, ka vidējā termiņā Latvijā būs vērojama būtiski pozitīva izlaižu starpība (2015. gadā 2,8%), tomēr nedz faktiskie dati, nedz prognozes šobrīd par to neliecina. Vidējā termiņā ne inflācijas, ne arī darba algas rādītājos nav vērojamas izteiktas paātrinājuma tendences, reālā darbaspēka izmaksu indikatora pieaugums tuvojas nullei, tekošā konta deficītu pamatā rada tikai ES fondu līdzekļi, ārējā parāda attiecība pret IKP konstanti samazinās. Papildus tam, EK ziemas prognozes un FM pavasara makroekonomiskās prognozes un no tām izrietošie secinājumi par attīstības scenāriju ir ļoti līdzīgi. No tiem nevar izsecināt, ka Latvijas ekonomika šobrīd sāk pārkarst, kā to paredz EK aprēķini par izlaižu starpību. Jāatzīmē, ka arī atbilstoši agrās brīdināšanas mehānismam, Latvijā nav konstatētas nesabalansētības, kas varētu liecināt par iespējamiem draudiem ekonomikas stabilitātei.

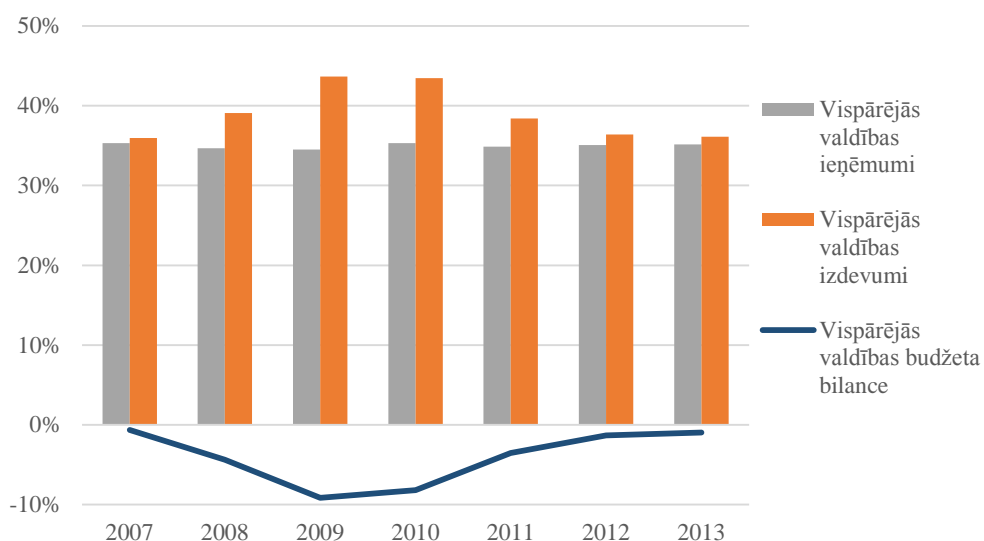
Ņemot vērā augstākminētos faktorus, uzskatam, ka EK izlaižu starpības aprēķini neatspoguļo faktisko ekonomisko situāciju Latvijā. Tādēļ izstrādājot Stabilitātes programmu, FM turpinās izmantot nacionālo izlaižu starpības aprēķina metodoloģiju.

3. Vispārējās valdības budžeta bilance un parāds

3.1. Pašreizējā fiskālā situācija

Vispārējās valdības nacionālo kontu faktiskie rezultāti par 2013.gadu uzrāda, ka vispārējās valdības budžeta deficīts pērn nav pārsniedzis 1,0% robežu no IKP jeb 223,8 milj. *euro*, kas ir par 0,1 procentpunktu labāks rezultāts nekā tika plānots iepriekšējā Konverģences programmā. Kopumā, vērtējot publisko finanšu attīstību, pagājušajā gadā bija vērojams viens no zemākajiem deficītiem kopš 2007.gada.

2013.gadā bija vērojams ieņēmumu un izdevumu nominālais kāpums, gada laikā vispārējās valdības budžeta ieņēmumiem pakāpjoties par 5,8%, bet izdevumiem – par 4,7%. Tajā pat laikā relatīvi pret ekonomikas izaugsmi ieņēmumi pērn saglabājās 2012.gada līmenī, sasniedzot 35,1% no IKP, savukārt, pārdalītie resursi vispārējās valdības budžeta izdevumos samazinājās par 0,3 procentpunktiem un veidoja 36,1% no IKP.

3.1. attēls. Vispārējās valdības ieņēmumi, izdevumi un bilance³, % no IKP

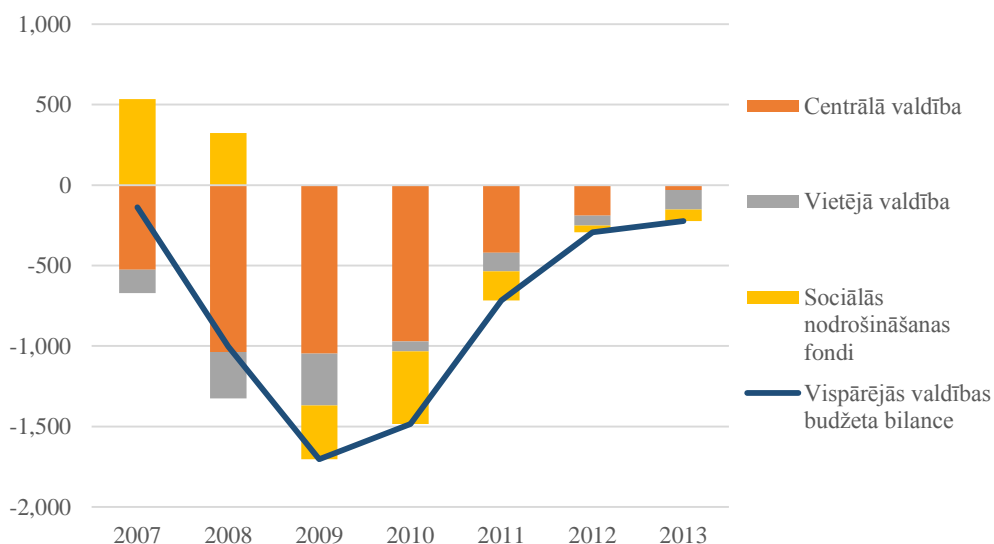
2013.gadā nodokļu ieņēmumu (atbilstoši EKS metodoloģijai) pieaugums, salīdzinot ar 2012.gadu, bija 5,7%. Nozīmīgāko ieguldījumu budžeta ieņēmumu izaugsmē sniedza ražošanas un importa nodokļi (+6,1%), ko sekmēja noturīgs privātais patēriņš, kā arī kārtējie nodokļi no ienākuma un mantas (+5,2%), kas pamatā veidojas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu pieaugumu 2013.gadā salīdzinājumā ar 2012.gadu pamatā noteica darba samaksas un darba ņēmēju skaita pieaugums, neskatoties uz likmes samazinājumu un atvieglojuma par apgādībā esošu personu palielināšanu.

Pieaugot vispārējā valdības gala patēriņa izdevumiem (pamatā darbinieku atalgojumam un starppatēriņam), gada laikā kopējais izdevumu līmenis ir pakāpies par 4,7%. Uzsākot procentu maksājumus pēc divām veiksmīgām 2012.gada parāda vērtspapīru emisijām ASV finanšu tirgos, vispārējās valdības procentu izdevumi palielinājās no 295,1 milj. *euro*

³ Datu avots: 2014. gada aprīļa vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija.

2012.gadā līdz 388,2 milj. *euro* 2013.gadā. Tāpat, 2013.gadā realizējās jau gada sākumā identificētais risks attiecībā uz līdzšinēji lielāko metalurģijas uzņēmumu valstī, kā rezultātā tika izpildītas galvotās kredītsaistības maksātnespējīgās AS “Liepājas metalurģis” vārdā, veicot kapitāla pārvedumu 73,6 milj. *euro* apmērā.

Analizējot vispārējās valdības apakšsektoru⁴ ieguldījumu kopējā bilancē, jāsecina, ka 2013.gadā salīdzinājumā ar 2012.gadu ir būtiski palielinājies vietējās valdības deficīts. To galvenokārt noteica izdevumu pieaugums bruto pamatkapitāla veidošanai, ņemot vērā to, ka pašvaldības intensīvāk īstenoja ES fondu projektus, kā arī aktīvāk aizņēmas dažādu investīciju projektu realizācijai, piemēram, izglītības iestāžu renovācijai.

3.2. attēls. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem⁵, milj. *euro*

3.2. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķi

Latvijas fiskālā politika turpina balstīties uz šādiem principiem:

- 1) taupības princips — pieejamie resursi izmantojami lietderīgi un efektīvi;
- 2) uzkrājuma veidošanas princips — ja to ļauj ekonomiskā situācija, budžets tiek plānots un izpildīts ar pārpalikumu, kas savukārt ļauj segt nākotnes saistības ekonomiskās situācijas pasliktināšanās vai budžeta neizpildes gadījumā;

⁴ Vispārējās valdības sektora dalījums apakšsektoros definēts saskaņā ar Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu ES. Nacionālajā budžeta metodoloģijā ar centrālo valdību tiek saprasts valsts pamatbudžets, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžeti un budžeta nefinansēto iestāžu budžeti (ieskaitot valsts finansētus komersantus); sociālās nodrošināšanas fondi – valsts sociālās apdrošināšanas speciālais budžets un vietējā valdība – pašvaldību budžeti (ieskaitot pašvaldību finansētus komersantus).

⁵ Datu avots: 2014. gada aprīļa vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija.

- 3) pretcikliskas fiskālās politikas princips — tāda fiskālā politika, kas darbojas pretēji ekonomikas cikla tendencēm, proti, ekonomikas cikla augšupejas fāzē tiek realizēta ierobežojoša, bet lejupslīdes fāzē — stimulējoša fiskālā politika;
- 4) stabilitātes princips — finanšu politika ir paredzama un pēctecīga, un tādējādi tā veicina ekonomikas attīstību un finanšu stabilitāti;
- 5) ilgtspējīgas fiskālās politikas princips — fiskālās politikas mērķis ir nodrošināt, lai vispārējās valdības parāda apjoms neuzliek nesamērīgu slogu ekonomikai, bet veicina tās attīstību ilgtermiņā;
- 6) paaudžu savstarpējās atbildības princips — fiskālajā politikā tiek ņemta vērā tās finansiālā ietekme uz sabiedrību gan šobrīd, gan nākamajās paaudzēs;
- 7) atklātuma princips — tiek nodrošināta publiski pieejama informācija par fiskālās politikas mērķiem, to sasniegšanas metodēm un rezultātiem;
- 8) solidaritātes princips — vispārējās valdības sektorā iekļautās institūcijas solidāri ievēro FDL noteiktos un uz vispārējās valdības sektoru attiecināmos fiskālos nosacījumus.

Latvijas fiskālās politikas stratēģijas pamatā ir ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta nosacījums jeb nosacījums, ka strukturālais deficīts ilgtermiņā (VTM) nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP.

2013.gadā pieņemtais FDL izveido sistēmu vispārējās valdības bilances mērķu noteikšanai saskaņā ar *lejupvērsto budžeta bilances plānošanas metodi*.

Šī metode ļauj izvirzīt strukturālās bilances mērķus katram gadam tā, lai tie atbilstu Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem un attiecīgi aprēķināt nominālās pieļaujamās bilances (maksimāli pieļaujamo vispārējās valdības deficītu, vai minimālo pieļaujamo vispārējās valdības budžeta pārpalikumu).

Vienlaicīgi tiek piemērota arī *augšupvērstā budžeta bilances plānošanas metode*, saskaņā ar kuru tiek prognozēta vispārējās valdības budžeta bilance nemainīgas politikas gadījumā.

Vispārīgā gadījumā budžeta bilances pēc abām metodēm atšķiras. Ja budžeta bilance pēc pirmās metodes ir lielāka, kā pēc otrās metodes, valdības rīcībā ir tā saucamā fiskālā telpa, jeb iespējas palielināt izdevumus jaunām politikas iniciatīvām, vai samazināt ieņēmumus, atbalstot izmaiņas nodokļu politikā. Ja budžeta bilance pēc pirmās metodes ir mazāka, kā pēc otrās metodes, valdībai ir jāveic konsolidācijas pasākumi, pieņemot diskrecionāros pasākumus izdevumu samazināšanai vai ieņēmumu palielināšanai.

Ņemot vērā, ka Latvija ir sekmīgi pārvarējusi krīzi un nu jau vairākus gadus ir viena no straujāk augošajām ES dalībvalstīm, to, ka valsts parāds ir zem 60% un to, ka Latvija jau 2012.gadā sasniedza savu VTM, iepriekšējā Konverģences programmā 2013.- 2016.gadam 2014., 2015. un 2016.gadiem tika prognozēta pozitīva fiskālā telpa.

Latvijā galvenie budžeta politikas lēmumi, kas skar vidēja termiņa izdevumu un ieņēmumu politiku tiek pieņemti nevis pavasarī, bet rudenī kopā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu. Šajā laikā tiek izstrādāts ne tikai gadskārtējais valsts budžeta likums, bet tiek izstrādāts arī Ietvara likums turpmākajiem 3 gadiem. Līdz ar to starplaikā starp iepriekšējās Konverģences programmas izstrādes brīdi un šīs Stabilitātes programmas izstrādes brīdi ir pieņemti būtiski fiskālās politikas lēmumi, kas ir aizpildījuši visu 2014.gada un 2015.gada fiskālo telpu un veido pamatu šīs Stabilitātes programmas stratēģijas īstenošanai. Sīkāk skatīt sadaļu “Fiskālās politikas mērķi un galvenie pasākumi”.

Šajā Stabilitātes programmā ir paredzēta fiskālā telpa 0,7 % no IKP 2016.gadā un 1,5% no IKP 2017.gadā. Attiecīgi, lēmumi par šīs fiskālās telpas sadali tiks pieņemti 2014.gada rudenī un līdz ar to netiek aprakstīti šajā Stabilitātes programmā.

2015., 2016. un 2017.gada strukturālās bilances mērķi

Strukturālās bilances mērķu noteikšanā tiek piemērota divpakāpju metode. Vispirms par atskaites punktu tiek ņemts VTM, kas ir -0,5% no IKP un tiek piemērotas atkāpes, kas izriet no iemaksu palielināšanas otrajā pensiju līmenī.

Latvija saglabā nemainīgu iepriekšējā Konverģences programmā pieņemto atkāpju modeli:

Iemaksu palielinājums 2.pensiju līmenī tiek veikts 3 posmos:							
<ul style="list-style-type: none"> • 2013.gadā palielinot iemaksas no 2 uz 4% (fiskālā ietekme 0,50% no IKP), • 2015.gadā palielinot iemaksas no 4 uz 5% (fiskālā ietekme 0,27% no IKP), • 2016.gadā palielinot iemaksu no 5 uz 6% (fiskālā ietekme 0,29% no IKP). 							
Saskaņā ar Regulas Nr. 1175/2011 9.panta pirmās daļas nosacījumiem dalībvalsts drīkst atkāpties no VTM par lielumu, kas atbilst reformas fiskālai ietekmei un šī atkāpe ir „jādzēs” nākamo 3 gadu laikā.							
Saskaņā ar šo nosacījumu, 2014.gadā un 2015.gadā strukturālā deficīta mērķis tiek noteikts 1,0% no IKP apmērā un 2016.gadā 0,9% no IKP apmērā. Latvija pilnībā dzēsīs atkāpes un atgriezīsies pie VTM 2019.gadā. Atkāpju veidošanas un samazināšanas scenārijs parādīts 3.1. tabulā.							
3.1. tabula. Strukturālās bilances atkāpju no VTM lielumi saistībā ar iemaksu palielināšanu 2.pensiju līmenī un šo atkāpju samazināšanas scenārijs.							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
VTM	-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%
Pieļaujamās atkāpes	no 2% uz 4%	-0,500%	-0,500%	-0,250%	0,000%		
	no 4% uz 5%			-0,274%	-0,137%	-0,069%	0,000%
	no 5% uz 6%				-0,286%	-0,191%	-0,095%
Strukturālās bilances mērķis	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-0,9%	-0,8%	-0,6%	-0,5%
2013.gadā bija paredzēts palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī no 2% uz 4%. Fiskālā ietekme jeb ieņēmumu samazinājums sociālās apdrošināšanas budžetā šajā gadā pēc EKS ir 0,5% no IKP, līdz ar to saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, iespējamais atkāpes līmenis 2013.gadā ir 0,5% un strukturālās bilances mērķis -1,0% no IKP. 0,5% atkāpi, saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, ir jānovērš 3 gadu laikā. Attiecīgi, fiskālās attīstības scenārijā paredzēts, ka 2014.gadā atkāpe paliek 0,5% no IKP apmērā, 2015.gadā 0,25% un 2016.gadā atkāpe ir 0.							
2015.gadā ir paredzēts palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī no 4% uz 5%. Fiskālā ietekme jeb ieņēmumu samazinājums sociālās apdrošināšanas budžetā šajā gadā pēc EKS metodoloģijas ir 0,274% no IKP, līdz ar to saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, iespējamais atkāpes līmenis 2015.gadā ir 0,274%. Šo atkāpi saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011 ir jānovērš 3 gadu laikā. Attiecīgi, fiskālās attīstības scenārijā paredzēts, ka 2016.gadā atkāpe ir 0,137% no IKP apmērā, 2017.gadā 0,069% un 2018.gadā atkāpe ir 0.							
2016.gadā ir paredzēts palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī no 5% uz 6%. Fiskālā ietekme jeb ieņēmumu samazinājums sociālās apdrošināšanas budžetā šajā gadā pēc EKS metodoloģijas ir 0,286% no IKP, līdz ar to saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, iespējamais atkāpes līmenis 2016.gadā ir 0,286%. Šo atkāpi saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011 ir jānovērš 3 gadu laikā. Attiecīgi, fiskālās attīstības scenārijā paredzēts, ka 2017.gadā atkāpe ir 0,191% no IKP apmērā, 2018.gadā 0,095% un 2019.gadā atkāpe ir 0.							
Summējot trīs augstāk minētās pieļaujamās atkāpes, iegūst strukturālās bilances mērķus, kas attiecīgi							

2013.-2015. gados ir -1,0% no IKP un tālāk samazinās, līdz 2019. gadā atgriežas pie MTO -0,5% no IKP.

Jāatzīmē, ka strukturālās bilances mērķis nevienā gadā nepārsniedz saskaņā ar Stabilitātes un izaugsmes pakta noteikto minimālo MTO, kas Latvijas gadījumā ir -1% no IKP un tiek ievērota pietiekama drošības rezerve attiecībā pret deficīta atsauces vērtību, kas Latvijas gadījumā ir -1,8% no IKP strukturālajā izteiksmē⁶.

Pēc tam strukturālās bilances mērķi, ja nepieciešams, tiek koriģēti, lai nodrošinātu zemāk minētos nosacījumus.

FDL paredz, ka VTM ievērošana nav vienīgais fiskālais nosacījums. Ir jāievēro arī izdevumu pieauguma nosacījums, ko nosaka Regula Nr. 1175/2011. Šis nosacījums vispārīgajā gadījumā var noteikt ambiciozākus strukturālās bilances mērķus. FDL arī paredz, ka centrālās valdības izdevumi tiek noteikti Ietvara likumā turpmākajiem 3 gadiem un tie ir juridiski saistoši. Līdz ar to var izveidoties situācija, ka centrālās valdības izdevumu paturēšana iepriekšējā Ietvara likumā noteiktajā līmenī var mainīt strukturālās bilances mērķi. Tomēr izmaiņas ierobežo FDL noteikums, ka, ja izdevumu novirzes ir lielākas par 0,1% no IKP, izdevumi netiek saglabāti, bet tiek aprēķināti no jauna saskaņā ar strukturālās bilances mērķi un atjaunotajām makroekonomiskajām prognozēm.

Veicot izdevumu pieauguma nosacījuma un izdevumu pārmantojamības nosacījuma pārbaudi, tika konstatēts, ka korekcijas nav nepieciešamas.

Līdz ar to ir noteikti fiskālie mērķi turpmākajiem trīs gadiem, t.i. nodrošināt, lai vispārējās valdības budžeta strukturālais deficīts nepārsniegtu 2015.gadā 1,0% no IKP, 2016.gadā 0,9% no IKP un 2017.gadā 0,8% no IKP.

Vidēja termiņa mērķis

Iepriekšējā konverģences programmas strukturālās bilances prognozes un EK 2013.gada rudens un 2014.gada ziemas ekonomikas prognozes attiecībā uz vispārējās valdības strukturālo bilanci bija ievērojami atšķirīgas:

3.2. tabula. Latvijas un EK vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances prognožu salīdzinājums

	2013	2014	2015	2016
Iepriekšējā konverģences programma	-1,1	-1,0	-1,0	-0,9
Ietvara likums 2014.-2016.gadam		-1,0	-1,0	-0,9
EK 2013.gada rudens prognozes	-1,5	-1,5	-1,7	
EK 2014.gada ziemas prognozes	-1,3	-1,5	-1,8	

Tai pat laikā vispārējās valdības nominālās bilances prognozes Latvijai un EK ir līdzīgas. Iemesls strukturālā deficīta prognožu atšķirībām rodas no atšķirīgām bilances cikliskās komponentes prognozēm, kas, savukārt saistīts ar atšķirīgu izlaižu starpību (*output gap*) novērtējumu. Saskaņā ar Latvijas novērtējumu izlaižu starpība ir neliela un saglabājas nemainīgā līmenī, savukārt, saskaņā ar EK novērtējumu, kas veikts pēc standartizētas

⁶ Stabilitātes un izaugsmes pakts nosaka maksimāli iespējamo strukturālo deficītu, lai nodrošinātu, ka nepastāv risks, ka nominālais deficīts varētu pārsniegt Māstrihtas kritēriju 3% robežu, jeb tā saucamā drošības rezerve attiecībā pret deficīta atsauces vērtību. Šī drošības rezerve katrai dalībvalstij ir specifiska un Latvijai tā ir 1,8% no IKP. Saskaņā ar Regulu Nr. 1175/2011, jebkura atkāpe nedrīkst būt tik liela, lai pārsniegtu šo drošības rezervi, tātad Latvijai jebkura kumulatīvā atkāpe no VTM nedrīkst pieļaut strukturālo deficītu, kas būtu lielāks par 1,8% no IKP.

metodoloģijas, izlaižu starpība ir pozitīva un strauji atveras. Latvija nesaskata ekonomisko pamatu šādam vērtējumam, jo nesaskata pazīmes ekonomikas uzkaršanai. Par to liecina, piemēram, zemais inflācijas līmenis. Sīkāk skat. II. nodaļas sadaļu “Ekonomikas cikliskā attīstība”.

Tai pat laikā EK veiks strukturālās bilances novērtējumu atbilstoši kopīgai izlaižu starpību novērtēšanas metodoloģijai un izdarīs secinājumus par Latvijas fiskālās politikas atbilstību Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem saskaņā ar savu strukturālās bilances novērtējumu. Līdz ar to pastāv augsts risks, ka pārrēķinot strukturālo bilanci pēc EK metodoloģijas, novirzes no vidēja termiņa mērķa, kas ir -0,5% no IKP izrādīsies ievērojami lielākas, kā to pieļauj Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumi, kas Latvijai kā *euro* zonas valstij var izsaukt arī soda sankcijas. Tai pat laikā VTM -0,5% no IKP ir ambiciozāks, nekā to Latvijai pieļauj Stabilitātes un izaugsmes pakts. Līdz ar to var izveidoties situācija, ka Latvija var saņemt soda sankcijas par sava VTM neievērošanu, neskatoties uz to, ka tas ir ambiciozāks, nekā to prasa Stabilitātes un Izaugsmes pakts.

Lai novērstu augstāk minēto risku, Latvijas fiskālajā politikā tiek ieviesti divi atšķirīgi VTM: viens ir nacionālais VTM, kas saglabājas -0,5% no IKP, bet otrs ir VTM Stabilitātes un Izaugsmes pakta izpratnē, jeb VTM^{SIP}, kas tiek noteikts -1,0% no IKP līmenī.

Fiskālās politikas mērķi un galvenie pasākumi

2013.gads un turpmākie gadi Latvijas ekonomikā iezīmējās kā pēckrīzes periods, kurā ir nepieciešams atjaunot konsolidācijas periodā samazināto finansējuma līmeni valsts funkciju pilnvērtīgai īstenošanai.

No FDL ietvertajiem fiskālās politikas principiem izriet **vispārīgais vidēja termiņa fiskālās politikas mērķis - ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti**, kas ietver iedzīvotāju labklājību, medicīnas pakalpojumu pieejamību, dabas vidi, attīstītu infrastruktūru un kultūru, kā arī pārmērīgas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības novēršanu. Būtiski ir nodrošināt, ka valstī būs apstākļi dzīves kvalitātes uzlabošanai ne tikai šobrīd, bet arī turpmāk. Tāpēc fiskālās politikas mērķī akcents ir likts uz ilgtspēju. Ilgtspējīga dzīves kvalitātes kāpināšana nozīmē, ka publiskie finanšu resursi tiek novirzīti ne tikai pašreizējiem dzīves kvalitātes uzlabošanas pasākumiem, bet tiek plānoti un sadalīti tā, lai tiktu nodrošināti apstākļi, ka valsts varēs dzīves kvalitāti kāpināt arī turpmākos 10 un 50 gadus. To var panākt, pirmkārt, atsakoties no pašreizējo izdevumu segšanas uz nākamo paaudžu rēķina jeb atsakoties no publisko izdevumu palielināšanas uz deficīta rēķina, otrkārt, novirzot publiskos resursus labvēlīgas vides veidošanai ekonomikas attīstībai, piemēram, ieguldot resursus zinātnē.

No augstāk minētā izriet Latvijas fiskālās politikas specifiskie mērķi:

1. Nodrošināt atbildīgu un ilgtspējīgu fiskālo politiku, ievērojot fiskālo disciplīnu;
2. Kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti un veicināt valsts ekonomikas attīstību.

Viens no rīcības virzieniem šī mērķa sasniegšanai ir nodokļu politikas koriģēšana, pārskatot darbaspēka nodokļu slogu, nolūkā mazināt iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzību un paaugstināt dzīves kvalitāti, it īpaši ģimenēs ar bērniem. Būtiskākie pasākumi šajā jomā, kas ir iestrādāti likumā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” ir IIN neapliekamā minimuma palielināšana, IIN atvieglojumu palielināšana par apgādībā esošajām personām, darba devēja un darba ņēmēja valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likmes samazināšana, kā arī IIN likmes samazināšana vidējā termiņā.

3.3. tabula. Būtiskākie fiskālo telpu palielinošie ieņēmumu pasākumi

Ieņēmumus palielinošais pasākums	2014	2015	2016
Subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieviešana	32,8	36,9	39,7
Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana	36,7	35,7	35,7
Nodokļu kontroles un administrēšanas efektivitātes paaugstināšana	40,1	47,4	46,5
Dabas resursu nodokļa bāzes paplašināšana	3,3	2,7	2,1
Pievienotās vērtības nodoklis (par nodrošinājumu)	6,7	6,7	6,7
Autoceļu lietošanas nodeva par valsts galveno autoceļu lietošanu	4,3	11,4	15,7
Akcīzes nodokļa likmes palielināšana autogāzei	4,0	4,3	4,4
Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana tabakas izstrādājumiem un likmes restrukturizēšana cigaretēm	0,7	2,9	3,9

Otrs rīcības virziens ir racionāla pieejamo publisko resursu apjoma novirzīšana vidēja termiņa budžeta prioritārajiem attīstības virzieniem, kas likumā „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” tika definēti saskaņā ar:

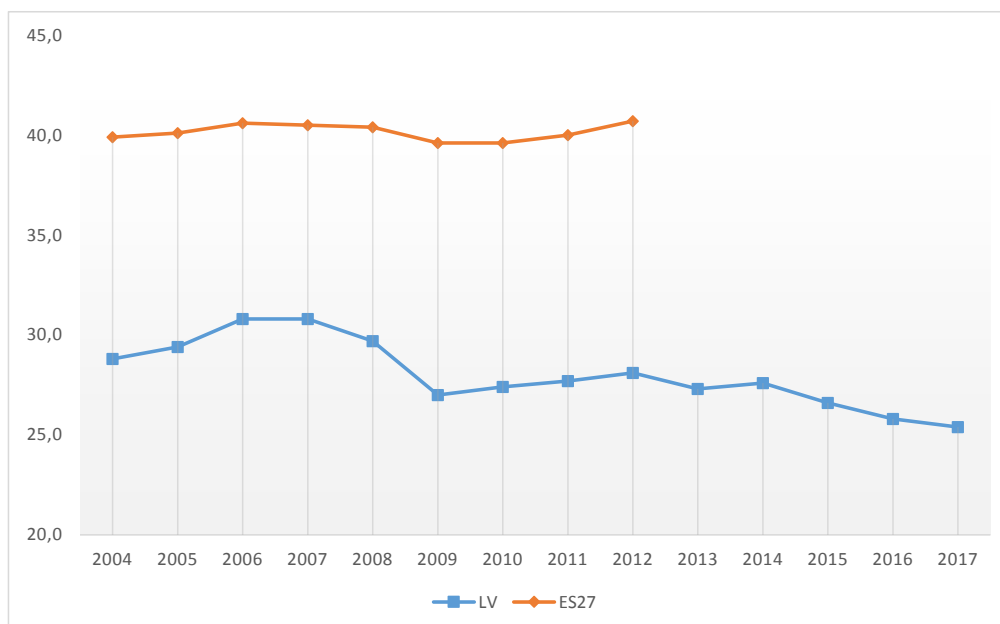
- Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2014.-2020.gadam, kurā ir noteiktas trīs prioritātes – tautsaimniecības izaugsme, cilvēka drošumspēja un reģionālā attīstība;
- Valsts aizsardzības koncepciju;
- Citām politikas iniciatīvām, lai risinātu atalgojuma jautājumus valsts sektorā strādājošajiem, finansējuma nodrošināšanu zinātnes attīstībai, kultūrvides attīstībai.

3.4. tabula. Jomas, kurām visbūtiskāk palielināts finansējuma (virs 10 milj. latī) un būtiskākie izdevumus palielinoši pasākumi

Joma	2014	2015	2016
Satiksmes	44,7	47,3	65,8
<i>t.sk. Autoceļu sakārtošanas programmai 2014.-2020.gadam</i>	30,8	47,0	65,5
Veselība	42,0	48,9	51,0
<i>t.sk. ārstniecības personu darba samaksas paaugstināšanai</i>	22,0	22,0	22,0
Ekonomikas attīstība	34,9	49,8	58,2
<i>t.sk. Elektroenerģijas ražošanas atbalsta fonda (EAF) izveide konkurētspējīgas elektroenerģijas kopējās cenas nodrošināšanai</i>	29,3	47,7	56,1
Labklājība	26,3	57,9	56,1
<i>t.sk. demogrāfijas pasākumu īstenošanai</i>	9,0	32,1	29,1
<i>t.sk. valsts sociālajiem pabalstiem personām ar invaliditāti</i>	6,7	14,0	14,7
Kultūra	19,4	21,8	24,6
Izglītība un zinātne	17,1	28,4	35,0
<i>t.sk. zinātnes bāzes finansējuma palielināšanai</i>	4,4	12,2	16,4
Aizsardzība	16,0	36,2	41,0
Iekšlietas	13,9	17,9	32,4
Finanses	9,2	29,6	18,7
<i>t.sk. nodokļu iekasēšanas uzlabošanai</i>	3,6	20,0	10,0

Īstenojot otro rīcības virzienu iedzīvotāju dzīves kvalitātes nodrošināšanai un valsts ekonomikas attīstības veicināšanai, būtiski ir atzīmēt, ka tas ir jāskata kopā ar nodokļu politikas lēmumiem, jo Latvija tradicionāli ir valsts ar relatīvi zemu nodokļu slogu un nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP ir viena no zemākajām ES un pašreiz spēkā esošās nodokļu

politikas prognozes liecina, ka turpmākajos gados nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP turpinās samazināties.

3.3. attēls. Nodokļu slogs % no IKP⁷

Līdz ar to, pieņemot lēmumu par darbaspēka nodokļa samazināšanu, Latvija vidējā termiņā kā galveno prioritāti ir izvēlējusies ekonomikas attīstību. Šajā situācijā publiski pieejamie resursi relatīvi pret IKP ir ievērojami zemāki nekā citās ES valstīs, padarot sarežģītu uzdevumu atrast finanšu resursus valsts sniegto pakalpojumu attīstībai atbilstoši ES pieņemtajiem standartiem.

Fiskāli nozīmīgākās strukturālās reformas Regulas Nr. 1175/2011 izpratnē

Fiskāli ietilpīgākā strukturālā reforma ir saistīta ar pensiju sistēmas pilnveidošanu. 2012.gadā tika veikti grozījumi likumā „Par valsts pensijām”, kas paredz:

- Pensionēšanās vecuma pakāpenisku paaugstināšanu līdz 65 gadiem: ar 2014.gada 1.janvāri palielinājums katru gadu par 3 mēnešiem, sasniedzot pensionēšanās vecumu 65 gadi no 2025.gada 1.janvāra.
- Vienlaicīgi ar pensionēšanās vecuma paaugstināšanu, priekšlaicīgās pensionēšanās vecuma paaugstināšanu, sākot ar 2014.gada 1.janvāri.
- Minimālā apdrošināšanas stāža palielināšanu tiesībām uz valsts vecuma pensiju līdz 15 gadiem, sākot ar 2014.gada 1.janvāri, un līdz 20 gadiem, sākot ar 2025.gada 1.janvāri.

Tāpat 2012.gadā tika veikti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, kas paredz pakāpeniskāku iemaksu likmes paaugstināšanu pensiju sistēmas 2.līmenī, t.i. 2013.-2014.gadā 4%, 2015.gadā 5% un 2016.gadā 6%.

⁷ Nodokļu slogs (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995, ieskaitot ES budžetā iekasēto nodokļu daļu). Datu avots – Eurostat līdz 2012.gadam un Latvijas Stabilitātes programma 2014.-2017.gadam

2014.gada 3.aprīlī Saeima apstiprināja likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, saskaņā ar kuru ir stājušās spēkā izmaiņas pensiju indeksācijas kārtībā, kas paredz:

- 2014.gada 1.oktobrī indeksēt valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 285 *euro*, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem.
- turpmāk indeksēt reizi gadā 1.oktobrī valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 50% no iepriekšējā kalendārā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu algas valstī (noapaļotu līdz veseliem *euro*), ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem.

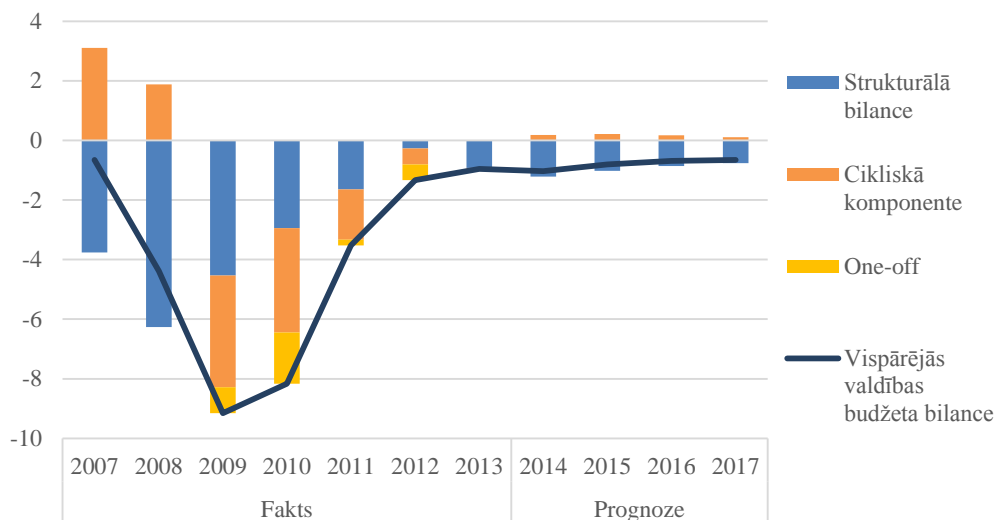
Turpmākie pasākumi

Fiskālās prognozes rāda, ka centrālās valdības izdevumu apjoms saskaņā ar apstiprinātajiem bāzes izdevumiem ir zemāks par maksimāli iespējamo centrālās valdības izdevumu apjomu, kas aprēķināts saskaņā ar *augšupvērsto izdevumu plānošanas* pieeju. Saskaņā ar pašreizējiem aprēķiniem šī starpība, jeb tā saucamā fiskālā telpa 2015.gadā ir **0**, 2016.gadā **0,7% no IKP** un 2017.gadā **1,5% no IKP**.

Saskaņā ar FDL noteikumiem šo fiskālo telpu var izmantot, plānojot jaunus izdevumu politikas pasākumus, kas iekļaujami kādā no turpmākajiem Ietvaru likumiem. Var prognozēt, ka būtisks izaicinājums būs 2015.gada gadskārtējā valsts budžeta sagatavošana, ņemot vērā, ka pēc pašreizējām prognozēm fiskālās telpas jaunām politikas iniciatīvām nav, it īpaši, ja ņem vērā negatīvos makroekonomiskos riskus un to, ka ģeopolitiskie apsvērumi liek strauji kāpināt izdevumus aizsardzībai, lai virzītos uz 2% no IKP mērķi.

3.3. Fiskālās attīstības scenārijs

Fiskālās attīstības scenārijs vidējam termiņam ir veidots, ņemot vērā par pamatu strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķus un ievērojot budžeta bilances cikliskās komponentes prognozes atbilstoši makroekonomiskajam scenārijam. Atbilstoši aprēķiniem, kas veikti, ņemot vērā faktiskos datus, izlaižu starpība ir praktiski noslēgusies 2013.gadā, kā rezultātā budžeta bilances cikliskā komponente 2013.gadā bija nulle. Salīdzinājumā ar straujās ekonomiskās izaugsmes un lejupslīdes gadiem, kad bilances cikliskā komponente, ņemot vērā būtiskas svārstības ekonomikā, bija ievērojama, vidējā termiņa scenārijs paredz nelielu pozitīvu izlaižu starpību un līdz ar to nelielu budžeta bilances ciklisko komponenti (ap +0,2% no IKP).

3.4. attēls. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa komponentēm⁸, % no IKP

Vidējā termiņa scenārijs neparedz laika posmā no 2014. līdz 2017.gadam vienreizējos pasākumus (*one-off*).

Lai izstrādātu vispārējās valdības budžeta bilances prognozes vidējam termiņam, sākotnēji tika sagatavots scenārijs pie nemainīgas valdības politikas, kas tika balstīts uz aktualizētām ieņēmumu prognozēm atbilstoši jaunākajam makroekonomiskās attīstības scenārijam, iepriekš pieņemtiem lēmumiem nodokļu politikā un apstiprinātiem centrālās valdības budžeta t.s. “bāzes” izdevumiem turpmākajiem trim gadiem. Atbilstoši scenārijam pie nemainīgas valdības politikas 2016. un 2017. gadā vispārējās valdības budžetā tiek prognozēts neliels pārpalikums, savukārt atbilstoši FDL nosacījumiem šajos gados ir pieļaujams deficīts. Attiecīgi atbilstoši pašreizējiem aprēķiniem rodas starpība (“fiskālā telpa”) starp prognozēto un pieļaujamo deficīta līmeni: 2016. gadā 0,7% no IKP, 2017. gadā 1,5% no IKP apmērā.

Sagatavojot vispārējās valdības budžeta bilances prognozes vidējam termiņam, tiek pieņemts, ka iepriekš minētā starpība tiek pilnībā izmantota papildus izdevumiem, bet tā kā nav pieņemti lēmumi par šīs starpības sadalījumu (lēmumi tiks pieņemti kārtējā vidējā termiņa budžeta ietvara sagatavošanas laikā), tā ir iekļauta centrālās valdības izdevumu pozīcijā „pārējie izdevumi”. Ņemot vērā iepriekš minēto, vispārējās valdības budžeta deficīts 2015. gadā tiek prognozēts 0,8% no IKP, 2016. gadā 0,7% no IKP un 2017. gadā 0,7% no IKP.

⁸ 1) Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi (*one-off*): valdības ieguldījumi AS Parex bankā (2009. gadā 0,9% no IKP, 2010.gadā 1,7% no IKP, 2011.gadā 0,2% no IKP) un 2012.gadā finanšu korekcija par aktīvu pārvērtēšanu saistībā ar AS Reverta iekļaušanu vispārējās valdības sektorā 0,5% no IKP.

2) Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,31 (Datu avots: The cyclically-adjusted budget balance used in the EU fiscal framework: an update, Economic Papers 478, March 2013).

3.5. tabula. Vidējā termiņa fiskālās attīstības scenārijs

		2013	2014	2015	2016	2017
	EKS kods	% no IKP				
Neto aizdevumi (EDP B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	-1,0	-1,0	-0,8	-0,7	-0,7
Centrālā valdība	S.1311	-0,1	-1,4	-1,1	-1,2	-1,2
Vietējā valdība	S.1313	-0,5	-0,3	-0,2	0,1	0,1
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	-0,3	0,7	0,4	0,4	0,5
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	35,1	33,9	32,0	30,9	30,1
Kopējie izdevumi	TE	36,1	34,9	32,8	31,6	30,8
Procentu izdevumi	EDP D.41	1,7	1,6	1,2	1,2	1,1
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente		0,0	0,2	0,2	0,2	0,1
Strukturālā bilance		-0,9	-1,2	-1,0	-0,9	-0,8
Cikliski koriģētā primārā bilance		0,7	0,4	0,2	0,3	0,3
Prognozes pie nemainīgas politikas						
Vispārējās valdības bilance		-1,0	-1,0	-0,8	0,0	0,9
Kopējie ieņēmumi		35,1	33,9	32,0	30,9	30,1
Kopējie izdevumi		36,1	34,9	32,8	30,9	29,2

Fiskālās attīstības scenārijs paredz, ka vispārējās valdības budžeta ieņēmumu īpatsvars pret IKP vidējā termiņā samazināsies, galvenokārt samazinoties nodokļu slogam no 27,3% no IKP 2013. gadā līdz 25,5% no IKP 2017. gadā, kā arī samazinoties saņemtajiem maksājumiem no EK, noslēdzoties 2007.-2013. gada plānošanas periodam. Nodokļu ieņēmumu prognoze vispārējās valdības budžetā vidējam termiņam paredz kāpumu vidēji ap 4% gadā, izņemot 2016. gadā, kad pieaugums būs mērenāks galvenokārt dēļ sociālās apdrošināšanas iemaksu likmes palielinājuma iemaksām 2.pensiju līmenī, kā arī dēļ paredzētā iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes samazinājuma. Lai sasniegtu pieļaujamo bilanci, tiek prognozēts, ka vispārējās valdības budžeta izdevumu īpatsvars pret IKP vidējā termiņā arī samazināsies.

Centrālās valdības budžeta deficīts 2014. gadā tiek prognozēts 1,4% no IKP apmērā, jo izdevumu pieaugums pret iepriekšējo gadu tiek prognozēts straujāks nekā pieaugums ieņēmumu daļā. Jāatzīmē, ka centrālās valdības budžeta izdevumi tiek prognozēti saskaņā ar likumā "Par valsts budžetu 2014. gadam" plānoto izdevumu līmeni. Vidējā termiņā centrālās valdības budžeta ieņēmumos pieaugumu nodrošinās iekasētie līdzekļi no ražošanas un importa nodokļiem jeb patēriņa nodokļiem, kā arī nodokļi no ienākuma un mantas. Savukārt prognozētie ieņēmumi no īpašuma, ko galvenokārt veido ieņēmumi par valsts kapitāla izmantošanu, saruks līdz 2016. gadam, jo pašreiz apstiprinātā kārtība paredz budžetā iemaksājamās peļņas daļas samazināšanu (2015. gadā 80% no gūtās peļņas un sākot ar 2016. gadu - 27%). Centrālās valdības budžeta izdevumi 2015.-2017. gadā pieaugs, bet procentuāli no IKP tie samazināsies, tādējādi īstenojot normatīvo aktu prasības attiecībā uz fiskālās disciplīnas nodrošināšanu. Izdevumu prognozēs tika ņemts vērā nozaru ministriju iesniegtais un valdībā apstiprinātais bāzes finansējums turpmākajiem trim gadiem, kā arī iekļauts iespējamais papildu finansējums (fiskālā telpa), par kura izmantošanu lēmums tiks pieņemts kārtējā Ietvara likuma izstrādes laikā.

Sociālās nodrošināšanas fondos 2014. gadā sagaidāms pārpalikums 0,7% no IKP apmērā, turklāt jāņem vērā, ka šogad ir ieviestas izmaiņas, kas paredz, ka līdzekļi (transferts) – pensiju piemaksu izmaksai tiek saņemti no centrālās valdības budžeta. Tiek prognozēts, ka 2015.-2017. gadā sociālās nodrošināšanas fondos arī saglabāsies pārpalikums, kas būs nedaudz zemāks. Tas galvenokārt skaidrojams ar to, ka sākot ar 2015. gadu tiek ieviests sociālās apdrošināšanas iemaksu maksimālais apmērs ("griesti"), kā arī tiek FMZino_250414_SP; Latvijas Stabilitātes programma 2014.-2017.gadam

paaugstināta sociālās apdrošināšanas iemaksu likme 2.pensiju līmenī, kā rezultātā lielāks ieņēmumu apjoms tiks novirzīts fondēto pensiju shēmā un tie nebūs uzskatāmi par budžeta ieņēmumiem. Vidējā termiņā tiek prognozēts pakāpenisks budžeta izdevumu pieaugums. Prognozēs ir iekļauta ietekme uz budžeta izdevumiem no jaunās pensiju indeksācijas kārtības, kura tika pieņemta Saeimā š.g. aprīlī. Tā paredz pensiju pārrēķināšanu, ņemot vērā inflācijas rādītāju un 25% no iemaksu algas pieauguma koeficienta.

Vietējās valdības budžetā 2014. gadā tiek prognozēts deficīts 0,3% no IKP, kur izdevumu attīstība tiek prognozēta līdzīgi iepriekšējos gados novērotajām tendencēm. Tiek prognozēts, ka vietējās valdības budžetā saglabāsies augsts izdevumu līmenis, turpinoties intensīvai ES fondu projektu īstenošanai, kā arī ieguldījumiem investīciju projektos. Vidējā termiņā attiecībā uz nodokļiem no ienākuma, kas ir lielākā vietējās valdības budžeta ieņēmumu pozīcija, tika ņemta vērā iespējamā darba tirgus attīstība un apstiprinātā nodokļu politika. Tā paredz nākamajos divos gados iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes samazinājumu ik gadu par vienu procentpunktu un tiek prognozēts, ka 2015. un 2016. gadā šī nodokļa ieņēmumi pieaugs mērenāk, savukārt, 2017. gadā tie būtiski palielināsies, ņemot vērā bāzes efektu. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka saskaņā ar atjaunotajām prognozēm pārējās ieņēmumu pozīcijās būtiskas izmaiņas nav gaidāmas. Vietējās valdības budžeta izdevumi vidējā termiņā tiek prognozēti, balstoties uz ieņēmumu, ka uzturēšanas izdevumi pieaugs gandrīz visās pozīcijās, izņemot sociālos pabalstus, kur, uzlabojoties ekonomiskajiem apstākļiem, ir vērojama tendence samazināties gan pabalstu apmēram, gan saņēmēju skaitam. Savukārt, izdevumi bruto pamatkapitāla veidošanai 2015. un 2016. gadā tiek prognozēti ar pakāpenisku samazinājumu, ņemot vērā to, ka pēc intensīvās investēšanas perioda 2011.-2014. gadā vietējo valdību rīcībā būs ierobežots resursu daudzums investīciju veikšanai. Vērtējot ieņēmumu un izdevumu attīstību, finansiālā situācija turpmākajos gados uzlabosies un šobrīd tiek prognozēts, ka 2016. un 2017. gadā vietējās valdības budžetus izdosies sabalansēt. Jāatzīmē, ka papildu naudas plūsmas rādītājiem, pozitīvu efektu uz vietējās valdības budžetu radīs kredītsaistību dzēšana par nozīmīga investīciju objekta (Dienvidu tilts) būvniecību, jo izdevumi tika atzīti iepriekšējos gados (objekta būvniecības laikā).

3.4. Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences

Saskaņā ar valsts budžeta deficīta un parāda 2014.gada aprīļa notifikācijas datiem, kuri sagatavoti atbilstoši EKS metodoloģijai, vispārējās valdības parāds 2013.gada beigās sasniedza 8 873,3 milj. *euro* jeb 38,1% no IKP. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ietekmē centrālās valdības parāds, kas uz 2013.gada beigām bija 8 092,9 milj. *euro*.

Centrālās valdības parāda vadības mērķis ir nodrošināt nepieciešamos finanšu resursus valsts parāda pārfinansēšanai, valsts budžeta izpildei un finanšu resursu rezerves uzturēšanai ar iespējami zemākām izmaksām, ierobežojot finanšu riskus un ņemot vērā Latvijas valsts makroekonomikas attīstību un finanšu tirgus integrāciju kopējā *euro* zonas finanšu tirgū.

Centrālās valdības parāda portfeļa un aizņēmumu vadības mērķus, pamatprincipus un uzdevumus parāda vadības ietvaros vidējā termiņā nosaka Latvijas valsts parāda vadības stratēģija, kas paredz centrālās valdības parāda portfeļa struktūras optimālu rādītāju ieviešanu attiecībā uz dzēšanas profilu, tīrā parāda valūtu kompozīciju, procentu likmju struktūru, procentu likmju vidējo svērtu fiksēto periodu un iekšējā aizņēmuma vērtspapīru apjomu.

Starptautiskajos finanšu tirgos Latvija 2012.gadā jau nostiprināja regulāra aizņēmēja pozīcijas, veicot divas obligāciju emisijas ASV tirgū – februārī (1 mljrd. ASV dolāru) un decembrī (1,25 mljrd. ASV dolāru). Savukārt, 2014.gada janvārī Latvija pēc sešu gadu

pārtraukuma un neilgi pēc *euro* ieviešanas sekmīgi emitēja septiņu gadu obligācijas viena miljarda *euro* apmērā ar fiksēto procentu (kupona) likmi 2,625% gadā. Atšķirībā no iepriekšējiem aizņēmumiem starptautiskajos finanšu tirgos šis darījums tika orientēts pārsvarā uz Eiropas investoriem. Ekonomiskā izaugsme, pievienošanās *euro* zonai, saņemtie Latvijas kredītreitingu uzlabojumi, investoru augstais novērtējums par paveikto Latvijas valsts ekonomikā iepriekšējos gados un ticība Latvijas attīstībai ilgtermiņā ir ļāvuši aizņemties finanšu resursus starptautiskajos tirgos ar ļoti izdevīgiem nosacījumiem.

Iekšzemes finanšu tirgū tiek turpinātas regulāras valsts vērtspapīru izsoles, 2013.gadā iekšzemes investoriem izsolēs piedāvājot parādzīmes un obligācijas ar dažādiem dzēšanas termiņiem. Ar mērķi sekmēt valsts vērtspapīru tirgus attīstību un otreizējā tirgus aktivitāti, no 2013.gada februāra darbojas primāro dīleru sistēma.

Lai veicinātu privātpersonu ieguldījumus iekšzemes finanšu tirgus instrumentos, sākot ar 2013.gada jūniju iedzīvotājiem ir iespēja iegādāties valsts krājobligācijas. 2014.gada marta beigās apgrozībā esošais krājobligāciju apjoms sasniedzis 3,8 milj. *euro*.

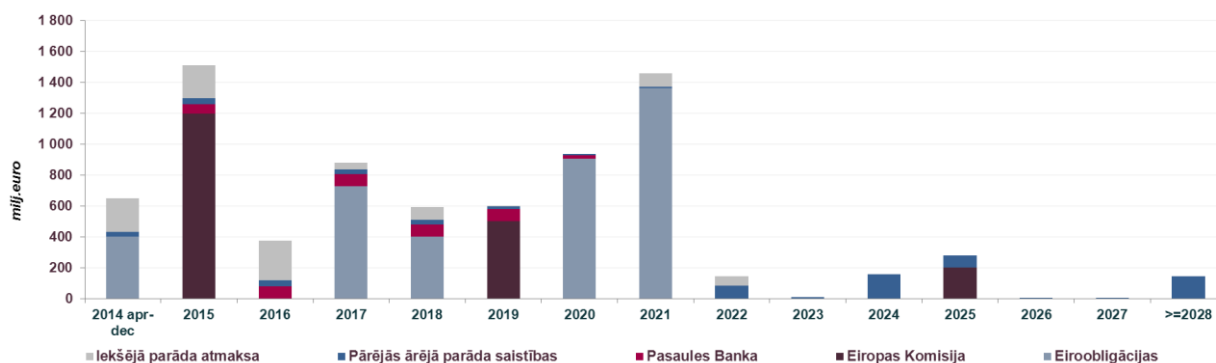
Lai saskaņā ar Latvijas valsts parāda vadības stratēģiju nodrošinātu centrālās valdības parāda pārfinansēšanas riska novēršanu un parāda vadības izdevumu optimizēšanu vidējā termiņā, vidēja termiņa aizņemšanās stratēģijas realizēšanā izvirzītas šādas prioritātes:

1) turpināt pakāpenisku un savlaicīgu aizņemšanos starptautiskajos finanšu tirgos, galvenokārt organizējot regulāras publiskas valsts parāda vērtspapīru emisijas, lai saskaņā ar noteiktiem atmaksas grafikiem nodrošinātu starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros uzņemto valsts parāda saistību pārfinansēšanu ar aizņemšanās likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem;

2) nodrošināt valsts vērtspapīru investoru loka diversifikāciju un paplašināšanu, īstenojot regulāru, pastāvīgu dialogu un ilgtermiņa darbu ar investoriem un sadarbības partneriem, lai veicinātu dažādu pasaules reģionu investoru aktīvu dalību valsts ārējā aizņēmuma vērtspapīru sākotnējā izvietošanā;

3) veicināt iekšzemes finanšu tirgus attīstību un nodrošināt atbilstošas ieguldījumu iespējas iekšzemes finanšu tirgus dalībniekiem, veidojot piedāvāto finanšu instrumentu spektru atbilstoši investoru pieprasījumam un izmantojot aizņemšanās iekšzemes finanšu tirgū potenciālu.

2014.gada 1.ceturksnī Latvija atmaksāja pirmo starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros saņemto EK aizdevuma daļu viena miljarda *euro* apmērā. Vidējā termiņā (2014.gada aprīlī – 2017.gada decembrī) atmaksājamās centrālās valdības parāda saistības ir 3,4 mljrd. *euro*, kurā lielāko īpatsvaru veido 2015.–2017.gadā atmaksājamie starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros piešķirtie EK un PB aizdevumi, kā arī 2014.gada aprīlī un 2017.gadā dzēšamās *euro* obligācijas (sk. 3.5.attēlu). Ņemot vērā vidējā termiņā atmaksājamo centrālās valdības parāda saistību ievērojamo apjomu, atbilstoši vidēja termiņa aizņemšanās stratēģijai tiek nodrošināta atbilstoša finansējuma savlaicīga piesaiste, lai samazinātu parāda pārfinansēšanas risku.

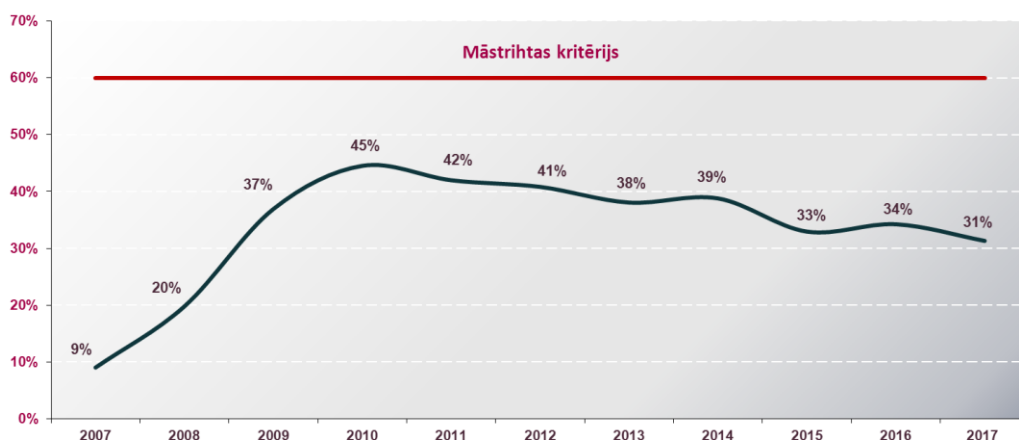

3.5. attēls. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks
(līdz 2014.gada 31.martam uzņemtās saistības, nominālvērtībā)

Ņemot vērā aizņemšanās stratēģiskos mērķus, tuvākajos gados tieši ārējā aizņēmuma instrumenti veidos būtiskāko daļu no kopēja piesaistāmā finanšu resursu apjoma. Aizņēmumus starptautiskajos finanšu un kapitāla tirgos plānots balstīt uz publiskiem darījumiem globālajos finanšu tirgos – ASV un Eiropā, kā arī vērsties pie citu reģionu investoriem.

Iekšzemes finanšu tirgū arī turpmāk plānots nodrošināt regulāru un pieprasījumam atbilstošu valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru un obligāciju piedāvājumu, sekmējot valsts vērtspapīru tirgus attīstību un aktivitāti primāro dīleru sistēmas ietvaros.

Veicot savlaicīgus aizņemšanās pasākumus atbilstoši vidējā termiņa stratēģijai, kā arī turpinot īstenot ilgtspējīgu fiskālo politiku, ir iespējams ar likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem pārfinansēt pašreiz uzņemtās valsts parāda saistības, kā arī ilgtermiņā panākt valsts parāda līmeņa samazināšanos un stabilizēšanos ilgtspējīgā līmenī, pārlicinoši ievērojot Māstrihtas līgumā noteikto vispārējās valdības parāda apjoma kritēriju (sk. 3.6.attēlu).

3.6.attēls. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences (% no IKP)

4. Jutīguma analīze un salīdzinājums

4.1. Makroekonomiskā scenārija riski

Saskaņā ar FM izstrādāto makroekonomiskās attīstības scenāriju 2014. – 2017. gadam Latvijas ekonomikas izaugsme šobrīd atrodas tās potenciālā līmenī, tomēr vidējā termiņā izaugsme var ietekmēt gan pozitīvi, gan negatīvi riski. Vidējā termiņā makroekonomiskās attīstības scenārija pozitīvie un negatīvie riski ir sabalansēti, tomēr īstermiņā vairāk dominē negatīvie riski. Tas lielākoties saistīts ar pēdējo mēnešu notikumiem Ukrainā, kā arī iespējamām abpusējām vai vienpusējām sankcijām starp ES un Krieviju.

Starp riskiem joprojām turpina dominēt ārējās vides riski, kas var negatīvi ietekmēt Latvijas eksporta apjomus. Starp galvenajiem ārējās vides riskiem minami notikumi Ukrainā, ekonomikas izaugsmes bremsēšanās Krievijā, ilgstoši zemas inflācijas draudi ES, Ķīnas un citu attīstības valstu izaugsmes samazināšanās, kā arī ASV monetārās politikas izmaiņas.

Vienlaikus jāuzsver, ka ģeopolitiskais risks saistībā ar situāciju Ukrainā šobrīd ir būtiskākais risks Latvijas ekonomikas izaugsmei. FM aktīvi seko līdzi aktuālākajiem makroekonomiskajiem indikatoriem un analizē Ukrainas notikumu potenciālo ietekmi uz Latvijas ekonomiku. Tomēr jānorāda, ka uz stabilitātes programmas izstrādes brīdi pirmie īstermiņa makroekonomiskie indikatori bija pieejami tikai par janvāri un februāri. Turpmākā Ukrainas notikumu ietekme uz Latvijas ekonomiku tiek padziļināti analizēta un būs atspoguļota FM izstrādātajās makroekonomisko rādītāju prognozēs, kas tiks aktualizētas šā gada jūnijā. Uz to brīdi būs pieejami pilnie IKP dati par 2014. gada 1. ceturksni, kā arī atsevišķi īstermiņa makroekonomiskie indikatori par otro ceturksni, kā rezultātā būs iespējams precīzāk novērtēt Ukrainas notikumu ietekmi uz Latvijas ekonomikas attīstību.

Papildus ārējās vides riskiem makroekonomiskā scenārija izpildi ietekmēs arī iekšējie faktori – uzņēmumu iespējas piesaistīt finanšu līdzekļus un īstenot investīciju projektus, lai palielinātu ražošanas jaudas, situācija darba tirgū, kreditēšanas attīstība u.c. faktori, kas tiešā veidā ietekmē valsts kredītreitingu, procentu likmes, konfidences rādītājus un iekšzemes pieprasījumu.

Negatīvie riski:

- **Situācija Ukrainā – Krievijā** un ar to saistītie ģeopolitiskie riski šobrīd uzskatāmi par visbūtiskāko īstermiņa risku Latvijas ekonomikas attīstībai, tajā skaitā ņemot vērā augsto Latvijas eksporta īpatsvaru uz Krieviju. Tiešie riski saistāmi ar Krievijas rubļa vērtības kritumu, kas mazina Latvijas produktu konkurētspēju Krievijas tirgū, kā arī būtiski pieaugusi neskaidrība par nākotnes attīstības perspektīvām, kas bremsē investīcijas. Būtiskākie riski gan saistāmi ar ES un Krievijas iespējamām savstarpējām sankcijām, kas lielā mērā varētu skart tieši Baltijas valstis. Šādu sankciju eskalācijas gadījumā nevar izslēgt arī Latvijas ekonomikas nonākšanu recesijā.
- Pat neskatoties uz ģeopolitiskajiem riskiem, šobrīd redzami **recesijas draudi Krievijā** un rubļa vērtības tālāka krišanās, kas nozīmētu mazāku pieprasījumu pēc Latvijas eksporta precēm un negatīvi ietekmētu Latvijas ekonomikas attīstību.
- Ārējās vides risku pieaugums arī netiešā veidā var ietekmēt ekonomikas attīstību, pasliktinot **patērētāju un uzņēmēju noskaņojumu**. Tā rezultātā patērētāji varētu palielināt savus uzkrājumus uz zemāka patēriņa rēķina, savukārt uzņēmēji var ieņemt nogaidošu pozīciju un atlikt investīciju lēmumus, tādējādi mazinot ekonomikas izaugsmes tempus.

- Pēdējā laikā **neskaidrākas kļuvušas attīstības valstu, tajā skaitā Ķīnas, izaugsmes perspektīvas**. Zemāki attīstības valstu izaugsmes tempi negatīvi ietekmētu pasaules kopējos izaugsmes rādītājus, kas ietekmētu arī ES un Latvijas ekonomiku.
- **Potenciālu risku Latvijas ekonomikas izaugsmei rada pēdējā laika vājie investīciju rādītāji**. Jau pērn salīdzinājumā ar 2012. gadu investīcijas Latvijā samazinājās par 4,3%, savukārt ģeopolitiskais saspīlējums Ukrainā un rietumvalstu attiecībās ar Krieviju var ietekmēt uzņēmēju investīciju lēmumus arī šogad. Latvijas rūpniecībā jaudu noslodze šobrīd ir tuvu vēsturiski augstākajam līmenim, tādēļ investīciju lēmumu atlikšana var ierobežot ne tikai īstermiņa attīstības perspektīvas, bet negatīvi ietekmēt arī Latvijas vidēja termiņa izaugsmes potenciālu.
- Uzlabojoties ekonomiskajai situācijai ASV arvien **aktuālāks kļūst jautājums par ASV monetāro politiku** un tās izmaiņu potenciālo ietekmi uz pasaules ekonomiku. No vienas puses, straujāki pasaules lielākās ekonomikas izaugsmes tempi palielina pieprasījumu pēc citu valstu eksporta precēm, tādējādi veicinot šo valstu izaugsmi. Tomēr ASV monetārajai politikai kļūstot mazāk ekspansīvai, sagaidāmas izmaiņas pasaules kapitāla plūsmās, kas var likt virknei citu valstu īstenot ierobežojošu monetāro politiku, tādējādi bremzējot pasaules izaugsmes tempus.
- Neskatoties uz pēdējo mēnešu pozitīvajiem datiem, **riski izaugsmei joprojām saglabājas arī euro zonā**. Joprojām saglabājas bažas par atsevišķu valstu fiskālo ilgtspēju sakarā ar šo valstu augsto parādu līmeni un nepieciešamību atsevišķās valstīs turpināt budžeta deficīta samazināšanu. Papildus fiskālajiem riskiem pēdējā laikā novērotā zemā inflācija, kas varētu pārtapt deflācijā, euro zonā ir potenciāls risks vidēja termiņa izaugsmei un apgrūtina valstu centienus sabalansēt budžetus, kā arī samazināt parāda apjomus.
- **No iekšējiem riskiem vidējā termiņā būtisks risks ir darbaspējīgo iedzīvotāju skaita samazināšanās**. Darbaspēka izmaksu pieaugums, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanās, darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētības prasmju un ģeogrāfiskās pieejamības ziņā, darbaspēka novecošanās atsevišķās profesijās vidējā termiņā var radīt problēmas darba devējiem darbaspēka resursu nodrošināšanā, mazināt Latvijas eksporta apjomu kāpumu, eksporta konkurētspēju, kā arī investīcijas.
- **Augšupvērsti pasaules energoresursu un izejvielu cenu šoki**, kā arī pieprasījuma puses faktori vietējā tirgū var veicināt straujāku nekā prognozēts cenu pieaugumu.

Pozitīvie riski:

- Lai gan euro zonā joprojām vērojami negatīvie riski, pēdējo mēnešu noskaņojuma indikatori parāda, ka **iespējama arī straujāka euro zonas ekonomikas atkopšanās**, kas ļautu Latvijas ekonomikai attīstīties straujāk nekā prognozēts.
- **Sekmīga investora piesaiste AS “Liepājas metalurģ”** un tā darbības daļēja vai pilnīga atjaunošana ļautu būtiski palielināt apstrādes rūpniecības apjomu, atgūt zaudētās darba vietas, kā arī kāpināt eksporta apjomus.
- **Mazinoties ģeopolitiskajiem riskiem un euro zonas izaugsmei kļūstot straujākai, varētu būtiskāk pieaugt privātās investīcijas**. Uzņēmēju aptaujas un pieaugošie uzņēmēju depozīti parāda, ka uzņēmumiem būtiskākais investīcijas ierobežojošais faktors ir pieprasījums. Ņemot vērā, ka vēsturiski investīcijas daudz lielākā mērā nekā citi indikatori reaģē uz izmaiņām ekonomiskajā situācijā, kā arī uzņēmēju

noskaņojumā, pieaugot ārējam pieprasījumam un mazinoties citiem riskiem, investīciju kāpums varētu pārsniegt prognozēto.

- **Vidējā termiņā iespējams straujāks nekā prognozēts privātā patēriņa pieaugums.** Makroekonomiskās attīstības scenārijā izdarīti konservatīvi pieņēmumi par privātā patēriņa attīstību. Straujš vidējās darba algas, kā arī minimālās algas pieaugums, darbaspēka nodokļu sloga samazināšana, zema inflācija un konfidences kāpums saistībā ar ekonomisko attīstību pēdējo divu gadu laikā var sekmēt straujāku privātā patēriņa pieaugumu.
- **Latvijas pievienošanās *euro* zonai 2014. gada 1. janvārī** vidējā termiņā ir būtisks pozitīvs faktors, kas var veicināt jaunu investoru piesaisti, palielinoties valsts atpazīstamībai un uzticamībai. Valūtas riska mazināšanās papildus investīciju pieplūdumam var veicināt arī straujāku eksporta kāpumu.
- Starptautisko aizdevēju **un kredītreitinga aģentūru labvēlīgais vērtējums** Latvijas tautsaimniecībai ir viens no faktoriem, kas apstiprina to, ka ekonomiskā vide Latvijā turpina uzlaboties. Tas var veicināt investīciju ieplūdes, kas var pozitīvi ietekmēt apstrādes rūpniecības attīstību un eksporta apjomu.
- Augstāka nekā prognozēts **pasaulē ekonomikas attīstība**, t.sk. ASV un attīstības valstīs var dot papildu stimulu Eiropas un Latvijas ekonomikas attīstībai.
- Produktivitātes pieauguma virzīts algu pieaugums un **valsts atbalsts reemigrācijas, mobilitātes, pārkvalifikācijas, izglītības reformu u.c. darba tirgus sabalansēšanas pasākumiem vidējā termiņā** var veicināt sabalansēta darba tirgus attīstību, kas veicinātu straujāku kā prognozēts ekonomikas attīstību.

4.2. Jūtīguma analīze

Balstoties uz 4.1. nodaļā apskatīto makroekonomisko risku iespējamo ietekmi uz tautsaimniecību, ir izstrādāti divi alternatīvie makroekonomiskās attīstības scenāriji. Stabilitātes programmas centrālais makroekonomiskās attīstības scenārijs ir izstrādāts 2014. gada februārī pirms notikumu eskalācijas Ukrainā un neņem vērā šo risku potenciālo ietekmi uz Latvijas ekonomiku. Tādējādi īstermiņā dominē negatīvie riski, savukārt vidējā termiņā riski uzskatāmi par sabalansētiem.

Optimistiskā scenārija īstenošanās iespējama, ja nenotiek turpmāka situācijas eskalācija Ukrainā un konfliktam tiek rasts diplomātisks risinājums. Tā rezultātā neturpinās pret Krieviju vērstās rietumvalstu sankcijas un Krievijas ekonomika atgriežas pie iepriekšējiem izaugsmes tempiem. Papildus tam ekonomiskā situācija *euro* zonā turpina uzlaboties, apsteidzot šobrīd prognozētos pieauguma tempus, savukārt attīstības valstīs turpinās stabila izaugsme.

Šāda notikumu attīstība būtiski uzlabotu uzņēmēju un investoru noskaņojumu, kā arī palielinātu pieprasījumu pēc Latvijas eksporta precēm. Tādējādi salīdzinājumā ar centrālo scenāriju būtu sagaidāms straujāks investīciju un eksporta pieauguma temps, kas vienlaikus ar patēriņu stimulējošiem faktoriem kā darba algu pieaugums, nodokļu sloga samazināšana un zema inflācija veicinātu straujāku nekā centrālajā scenārijā prognozēts privātā patēriņa izaugsmi. Pozitīvāki IKP pieauguma tempi balstītos gan uz produktivitātes pieaugumu, gan uzlabojumiem nodarbinātībā. Šajā scenārijā bezdarba līmenis vidējā termiņā samazinātos straujāk vienlaikus ar lielāku darba algu pieaugumu.

4.1. tabula. Optimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2013	2014	2015	2016	2017
Iekšzemes kopprodukts, faktiskajās cenās, milj. <i>euro</i>	23315,5	24880,0	26745,3	28503,8	30379,7
pieaugums faktiskajās cenās, %	5,6	6,7	7,5	6,6	6,6
pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,1	5,0	4,5	4,0	4,0
PCI, (gada vidējā), %	0,0	1,1	3,0	2,5	2,5
Vidējā darba samaksa tautsaimniecība, <i>euro</i>	716,2	759,2	802,4	846,6	893,1
pieaugums faktiskajās cenās, %	4,6	6,0	5,7	5,5	5,5
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	893,9	907,3	915,5	920,1	922,8
pieaugums, %	2,1	1,5	0,9	0,5	0,3
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīvotājiem	11,9	10,3	9,3	8,6	8,4
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	2,3	6,6	7,1	7,1	7,4
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	-0,9	7,1	7,6	7,3	7,5

Optimistiskais makroekonomiskās attīstības scenārijs paredz IKP salīdzināmajās cenās pieaugumu 5,0% apmērā 2014. gadā un 4,5% apmērā 2015. gadā. Potenciālais IKP pieauguma temps vidējā termiņā saglabātos 4% apmērā.

Optimistiskā makroekonomiskā scenārija gadījumā, kas paredz straujāku IKP izaugsmi, nekā centrālajā scenārijā un nosaka pozitīvākus patēriņa un darba tirgus rādītājus, ievērojami tiktu uzlabota arī budžeta ieņēmumu bāze. Gadījumā, ja ekonomikas attīstība noritēs atbilstoši optimistiskajam scenārijam, budžeta ieņēmumi, salīdzinot ar centrālo scenāriju, visā prognožu periodā būs par 0,2% no IKP lielāki.

Pesimistiskā makroekonomiskā scenārija īstenošanās sagaidāma gadījumā, ja ģeopolitiskā situācija Ukrainā saglabājas nestabila, tomēr nenotiek konflikta būtiska tālāka eskalācija, piemēram, militāra rakstura konflikts starp Ukrainu un Krieviju vai situācijas destabilizācija kādā citā Austrumeiropas valstī. Negatīvajā scenārijā pret Krieviju vērstās rietumvalstu sankcijas saglabājas vidējā termiņā, tomēr tās netiek būtiski pastiprinātas no to sākotnējā līmeņa, savukārt Krievija nevērs plašas ekonomiskas atbildes sankcijas pret ES dalībvalstīm.

Šādā gadījumā Krievijas ekonomika 2014. gadā varētu piedzīvot tehnisku recesiju (negatīva izaugsme divus ceturkšņus pēc kārtas) gada pirmajā pusē, atgriežoties pie pozitīvas izaugsmes gada otrajā pusē. Tādējādi mazinātos pieprasījums pēc Latvijas eksporta precēm un pakalpojumiem gan Krievijas tirgū, gan citās Latvijas tirdzniecības partnervalstīs – Igaunijā, Lietuvā un Polijā, kuras tāpat negatīvi ietekmētu lēnāki Krievijas ekonomiskās izaugsmes tempi. Būtu arī gaidāms uzņēmēju un investoru noskaņojuma kritums, kas būtiski sabremzētu investīciju apjomu Latvijā. Īstenojoties šādam scenārijam, nodarbinātības un algu pieaugums būtu zemāks kā centrālajā scenārijā, savukārt bezdarba līmenis vidējā termiņā saglabātos augstākā līmenī.

Pesimistiskā makroekonomiskā scenārija attīstība paredz, ka 2014. gadā IKP varētu palielināties tikai par 2,0%, savukārt 2015. gadā par 3,0%, tomēr šie ģeopolitiskie satricinājumi neietekmētu Latvijas vidēja termiņa IKP izaugsmes potenciālu un turpmākajos gados IKP izaugsme būtu centrālā scenārija līmenī.

4.2. tabula. Pesimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2013	2014	2015	2016	2017
Iekšzemes kopprodukts, faktiskajās cenās, milj. <i>euro</i>	23315,5	24163,9	25568,1	27254,7	29053,9
pieaugums faktiskajās cenās, %	5,6	3,6	5,8	6,6	6,6
pieaugums salīdzināmās cenās, %	4,1	2,0	3,0	4,0	4,0
PCI, (gada vidējā), %	0,0	1,1	3,0	2,5	2,5
Vidējā darba samaksa tautsaimniecība, <i>euro</i>	716,2	748,4	778,4	821,2	866,3
pieaugums faktiskajās cenās, %	4,6	4,5	4,0	5,5	5,5
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	893,9	897,5	902,0	906,5	909,2
pieaugums, %	2,1	0,4	0,5	0,5	0,3
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīvotājiem	11,9	11,2	10,6	10,0	9,7
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	2,3	4,6	6,5	7,1	7,4
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	-0,9	5,1	6,6	7,3	7,5

Gadījumā, ja Ukrainā vai Austrumeiropas reģionā būs vērojama būtiska ģeopolitisko risku eskalācija vai esošos riskus papildinās kādi citi makroekonomiskie riski, piemēram, ekonomiskās situācijas pasliktināšanās ES vai būtisks attīstības valstu izaugsmes tempu kritums, Latvijas ekonomikas izaugsme vidējā termiņā var būt vēl zemāka, nekā to paredz pesimistiskais scenārijs.

Lēnāks IKP pieaugums nekā centrālajā scenārijā, kas balstās uz sliktāku ārējās vides situāciju un zemāku privāto patēriņu, kā arī vājākiem darba tirgus rādītājiem, negatīvi ietekmēs arī budžeta ieņēmumus. Situācijā, ja ekonomikas attīstība noritēs atbilstoši pesimistiskajam scenārijam, budžeta ieņēmumi, salīdzinot ar centrālo scenāriju, 2014. gadā samazināsies par 0,6% no IKP, savukārt 2015. gadā un tālāk vidējā termiņā ik gadu samazināsies par 0,9% no IKP.

5. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Konverģences programmu 2013. – 2016. gadam

Vispārējās valdības parāda prognoze ir samazināta, salīdzinot ar Konverģences programmas 2013. – 2016. gada prognozēm (sk.5.1.tabulu), ņemot vērā aktualizētu valsts budžeta izpildes prognozi un precizētu aizņemšanās stratēģiju vidējam termiņam, saskaņā ar kuru 2013.gadā plānotā publiska etalona *euro* obligāciju emisija tika pārcelta uz 2014. gada janvāri, kā arī aktualizētās ekonomikas attīstības prognozes.

5.1. tabula. Salīdzinājums ar Konverģences programmas 2013. – 2016.gada prognozēm

	EKS kods	2013	2014	2015	2016	2017
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2013. gads		44,5	41,0	36,4	34,6	-
2014. gads		38,1	38,8	32,9	34,2	31,3
Izmaiņas		-6,4	-2,2	-3,5	-0,4	-
IKP pieaugums (%)	B1g					
2013. gads		4,0	4,0	4,0	4,0	-
2014. gads		4,1	4,0	4,0	4,0	4,0
Izmaiņas		0,1	0,0	0,0	0,0	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2013. gads		-1,1	-0,9	-0,9	-0,9	-
2014. gads		-1,0	-1,0	-0,8	-0,7	-0,7
Izmaiņas		0,1	-0,1	0,1	0,2	-

IKP pieaugums 2013.gadā ir bijis nedaudz straujāks, nekā to paredzēja 2013.gada Konverģences programmas scenārijs. Neskatoties uz ekonomikas lejupslīdi *euro* zonā un vietējām problēmām metālu ražošanas nozarē, Latvijas IKP pieaugums sasniedza 4,1% pretstatā prognozētajiem 4,0%, un pozitīvās izmaiņas nodrošināja galvenokārt spēcīgais iekšzemes pieprasījuma pieaugums.

Vidējā termiņā ekonomikas izaugsme tiek prognozēta tādā pašā līmenī kā iepriekšējās Konverģences programmas scenārijā, kas atspoguļo Latvijas ekonomikas izaugsmes potenciālu.

Vispārējās valdības budžeta deficīts 2013. gadā bija nedaudz zemāks nekā iepriekšējā gada Konverģences programmas scenārijā tika prognozēts. Pamatā tas skaidrojams ar labāku tautsaimniecības attīstību un attiecīgi augstākiem nodokļu ieņēmumiem nekā plānots. Atjaunotajā fiskālās attīstības scenārijā vispārējās valdības budžeta deficīts 2014.gadā tiek prognozēts 1% no IKP. Vispārējās valdības budžeta prognozes ir balstītas uz aktualizētām nodokļu ieņēmumu prognozēm atbilstoši jaunākajam makroekonomikas attīstības scenārijam. Savukārt, turpmākajiem gadiem vispārējās valdības budžeta bilance tiek noteikta, ņemot vērā strukturālās budžeta bilances mērķi un izmaiņas budžeta bilances cikliskajā komponentē atbilstoši makroekonomikas attīstības scenārijam. Tādējādi vispārējās valdības budžeta deficīts 2015.gadā tiek prognozēts 0,8% no IKP, 2016.gadā – 0,7% no IKP un 2017.gadā – 0,7% no IKP apmērā.

6. Valsts finanšu kvalitāte

6.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole

Valsts budžeta izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kārtību un atbildību budžeta procesā nosaka LBFV. Par valsts budžeta izpildes procesa organizāciju un vadību atbildīgs ir finanšu ministrs.

Saskaņā ar LBFV budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par minētajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Saskaņā ar LBFV finanšu ministrs nodrošina gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādi. Izstrādājot gadskārtējo valsts budžeta likuma projektu, finanšu ministrs izvērtē budžeta pieprasījumu atbilstību paredzētajiem mērķiem, sasniedzamajiem rezultātiem, ekonomiskuma un efektivitātes principiem un, ja nepieciešams, pieprasa papildu informāciju. Pamatojoties uz izvērtējumu un sniegto informāciju, finanšu ministrs (līdz gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta iesniegšanai MK) pieņem lēmumu par budžeta pieprasījumu iekļaušanu gadskārtējā valsts budžeta likuma projektā. Finanšu ministrs jebkurā valsts budžeta likuma projekta izskatīšanas stadijā var izteikt savu viedokli, pievienot nepieciešamos atzinumus, kā arī atsevišķu revīziju rezultātus.

Saskaņā ar LBFV valsts budžeta izpildītāji var veikt valsts budžeta izdevumus vai uzņemt īstermiņa saistības tikai to finansēšanas plānos noteikto asignējumu ietvaros, kurus izsniedz VK. Savukārt VK piešķir asignējumus izdevumiem, pamatojoties uz gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā. Budžeta iestādes var uzņemt valsts budžeta ilgtermiņa saistības, nepārsniedzot saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamus apjomus.

Lai nodrošinātu valsts budžeta izpildes uzraudzību, kā arī veicinātu budžeta izlietojuma kontroli, VK gatavo pārskatus par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot ministriju, citu centrālo valsts iestāžu, FM, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

Vienlaikus budžeta mērķu sasniegšanai nozaru ministrijas un citas centrālās valsts iestādes reizi ceturksnī sagatavo pārskatus par valsts budžeta izpildes gaitu un iesniedz tos FM. Pārskatos tiek sniegta informācija par valsts budžeta izpildi attiecīgajā pārskata periodā – veikto izdevumu salīdzinājums ar iepriekšējā gada pārskata periodu, salīdzinājums ar pārskata perioda plānu, pārskats par veiktajām un neveiktajām aktivitātēm, informācija par finanšu vadības uzlabošanas pasākumiem u.c.

Finanšu ministrs informē Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta vai tā grozījumu izstrādes procesa laikā par valsts budžeta plānošanas gaitu, kā arī ne retāk kā reizi ceturksnī — par valsts budžeta izpildes gaitu.

Sākot ar 2012.gada valsts budžeta izstrādi ir uzlabota darbības līmeņa rezultātu un to rezultatīvo rādītāju plānošanas un atspoguļošanas kārtība ministriju un citu centrālo valsts iestāžu budžetu pieprasījumos. Minētā informācija ir ietverta gadskārtējam valsts budžeta likumam pievienotajos paskaidrojumos, tādā veidā nodrošinot parlamenta un sabiedrības informēšanu.

Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes to izpildē esošajām budžeta programmām un apakšprogrammām izvirza noteiktu mērķi ar tā sasniegšanas pakāpi raksturojošiem darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, kuriem tiek plānotas tendences arī vidējā termiņā un vienlaikus atspoguļota vēsturiskā informācija trīs gadu periodam.

Politikas rezultātus primāri plāno attīstības plānošanas dokumentos. Par politikas plānošanas dokumentiem tiek sagatavoti pārskata dokumenti informatīvo ziņojumu veidā gan politikas plānošanas dokumenta ieviešanas vidus posmā, gan arī pēc tā darbības termiņa beigām.

Lai attīstītu rezultatīvo rādītāju sistēmu un to integrētu valsts budžeta vadības procesā, sākot ar 2012.gadu valsts budžeta izdevumu izpildes analīze ir papildināta ar informāciju par sasniegtajiem darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem budžeta programmām un apakšprogrammām izvirzīto mērķu ietvaros, t.i., ministrijas un citas centrālās valsts iestādes pārskatā par kārtējā 2012.gada valsts budžeta izpildes analīzi ir sniegušas nepieciešamos skaidrojumus par iepriekš plānotajiem darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, to izpildi gada laikā, kā arī par rezultatīvo rādītāju vērtību izpildes novirzēm no plānotajām rezultatīvo rādītāju vērtībām, kas pārsniedz 15 procentus (gan pozitīvā, gan negatīvā izteiksmē). Ievērojot normatīvo regulējumu, budžeta resori 2013.gadā pirmo reizi, sagatavojot valsts budžeta izpildes analīzi par iepriekšējo periodu, tas ir, par 2012.gadu, iekļāva informāciju par darbības rezultātiem un faktiskajiem sasniegtajiem rezultatīvajiem rādītājiem, ko FM apkopoja un izvērtēja.

2012.gada 31.jūlijā MK pieņēma noteikumus Nr.523 „Noteikumi par budžetu pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem”, kas paredz ieviest vienotu valsts budžeta programmu struktūras veidošanas principus, tādējādi nodrošinot valsts budžeta programmu struktūras ciešāku sasaisti ar politikas plānošanas un rezultatīvo rādītāju sistēmu. Budžeta programmu struktūru nosaka institūcijas darbības stratēģijā definētie darbības (rīcības) virzieni vai ministrijas un citas centrālās valsts iestādes funkcijas atbilstoši tās nolikumam, ja nav apstiprināta institūcijas darbības stratēģija. Saskaņā ar minētajiem noteikumiem ministrijām un citām centrālajām valsts iestādēm bija jāveic budžeta programmu (apakšprogrammu) pārskatīšana un līdz 2013.gada 30.aprīlim jāsaskaņo ar FM plānotā valsts pamatbudžeta pamatfunkciju īstenošanas daļas programmu (apakšprogrammu) struktūra. Lielākā daļa ministriju nepiedāvāja veikt būtiskas izmaiņas 2014.gada budžeta programmu (apakšprogrammu) struktūrā, lai gan MK 2012.gada 31.jūlija noteikumi Nr.523 „Noteikumi par budžetu pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem” paredzēja pārskatīt programmu (apakšprogrammu) struktūru atbilstoši darbības stratēģijā definētajiem darbības (rīcības) virzieniem. Tomēr jāņem vērā, ka atbilstoši 2011.gada 4.janvāra MK instrukcijas Nr.1 „Kārtība, kādā izstrādā un aktualizē institūcijas darbības stratēģiju un novērtē tās ieviešanu” 14.punktā noteiktajam, ministrijas aktualizētās darbības stratēģijas izstrādā un iesniedz apstiprināšanai attiecīgajam MK loceklim triju mēnešu laikā pēc Ietvara likuma izsludināšanas. Tāpēc prognozējams, ka pēc iestāžu stratēģiju apstiprināšanas, ministrijas, plānojot 2015.gada budžetu, varētu atkārtoti pārskatīt savu budžeta programmu/apakšprogrammu struktūru un piedāvāt izmaiņas.

VK piešķir asignējumus izdevumiem saskaņā ar gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā, savukārt ministrijas un citas centrālās valsts iestādes ir atbildīgas par gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izpildes kontroles sistēmas izveidi un par VK norēķinu kontos ieskaitīto valsts budžeta līdzekļu izlietojuma kontroli atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Bez tam LBFV ir noteikts, ka valsts budžeta iestādes asignējumu saņemšanai un izdevumu veikšanai no valsts budžeta līdzekļiem atver valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta kontus tikai VK. Budžeta nefinansētas iestādes atver norēķinu kontus tikai VK.

Valsts budžeta līdzekļu saņemšanai un no tiem finansēto izdevumu izdarīšanai budžeta finansētas institūcijas (izņemot valsts budžeta iestādes) atver norēķinu kontus tikai VK, ja citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi. Pašvaldības un no valsts budžeta daļēji finansētas atvasinātas publiskas personas, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, var atvērt norēķinu kontus VK.

Lai stiprinātu līdzekļu izlietojuma kontroles iespējas, LBFV ir ietverta norma, kas nosaka, ka finanšu ministrs var aizkavēt vai samazināt asinējumu uz laiku līdz trim mēnešiem, dodot rīkojumu par to VK, ja pastāv vismaz viens no šādiem nosacījumiem:

- triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un nenodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5 procentiem no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5 procentiem no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- ja VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības.

Galvenās LBFV noteiktās sankcijas par neatbilstošu rīcību ar budžeta līdzekļiem:

- par valsts budžetam pienākošos summu nesavlaicīgu vai nepilnīgu iemaksu VK budžeta kontos – VK (ja tas nav paredzēts citas valsts institūcijas kompetencē) piedzen iemaksāšanai pamatbudžeta ieņēmumos neiemaksāto summu un var piedzīt nokavējuma naudu 0,1 % apmērā no laikā nenomaksātās summas par katru nokavēto maksājuma dienu, ja normatīvajos aktos nav noteikta cita kārtība;
- ja jāsedz budžetam radušies zaudējumi – VK var ieskaitīt summas pamatbudžeta ieņēmumos, atsaukt vai apturēt asinējumus, ja nav laikā iesniegti vai ir nepilnīgi ziņojumi par budžetu un finanšu vadību, ja likumā noteiktajā kārtībā nav reģistrēti budžeta līdzekļi un darījumi ar šiem līdzekļiem, kā arī nav ziņots par tiem, ja uzskaitē neatbilst noteiktajai kārtībai un tādējādi tiek slēpti budžetam pienākošie līdzekļi, kā arī, ja budžeta finansētas institūcijas vadītājs ir uzņēmies saistības, pārsniedzot VK sniegto asinējumu;
- ja budžeta finansētas institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ir ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, ir pārkāpušas LBFV paredzētos finanšu vadības noteikumus, finanšu ministrs, VK pārvaldnieks, ministriju un citu centrālo valsts iestāžu vadītāji (atbilstoši savai kompetencei) var uz laiku atņemt pilnvarojumu asinēt vai rīkot budžeta ieņēmumus vai izdevumus, noteikt kontu lietošanas ierobežojumus, atsaukt vai apturēt asinējumus, lai tiktu atlīdzināti nelikumīgi izlietotie līdzekļi, vai arī pieprasīt nelikumīgi izlietoto līdzekļu atmaksāšanu, iesniegt tiesā civilprasību vai nodot materiālus kompetentajām amatpersonām jautājuma par kriminālprocesa uzsākšanu izlemšanai, kā arī atsaukt vai apturēt maksājumus;
- VK, atbilstoši likumam „Par pašvaldību finanšu izlīdzināšanu” ir tiesības bezstrīdus kārtībā piedzīt no pašvaldības budžeta līdzekļiem naudas summas, ko attiecīgā pašvaldība nav savlaicīgi vai pilnā apmērā ieskaitījusi pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā, norakstot šīs summas no attiecīgās pašvaldības budžeta.

Lai saglabātu vispārējo ekonomisko līdzsvaru un nodrošinātu vienotu valsts finansiālo politiku, gadskārtējā valsts budžeta likumā atsevišķi tiek noteikti pašvaldību aizņēmumu un galvojumu kopējā palielinājuma apjomi. No summas, kas pašvaldībai pienākas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa, vai no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas VK ir tiesības ieturēt summas šādos gadījumos un šādā apmērā:

- 1) ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevumu līgumos noteikto saistību savlaicīgu izpildi – savlaicīgi nesamaksātās summas apmērā;
- 2) ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevuma izmantošanu atbilstoši aizdevumu līgumā noteiktajam mērķim – pēc finanšu ministra rīkojuma neatbilstoši līgumā noteiktajam mērķim izmantotās aizdevuma summas apmērā.

Jaunie grozījumi LBFV paredz, ka MK reglamentē kārtību, kādā valsts budžeta iestādes piešķir valsts budžeta finansējumu privātpersonām, tai skaitā, nevalstiskajām organizācijām valsts pārvaldes uzdevumu veikšanai un uzrauga piešķirtā finansējuma izlietojumu. Tādējādi tiks ieviesti vienoti principi valsts pārvaldes deleģēto uzdevumu finansēšanai, izlietotā finansējuma kontrolei, atskaitīšanās par izlietoto valsts budžeta finansējumu kārtībai, kā arī minētā procesa publicitātes nodrošināšanai.

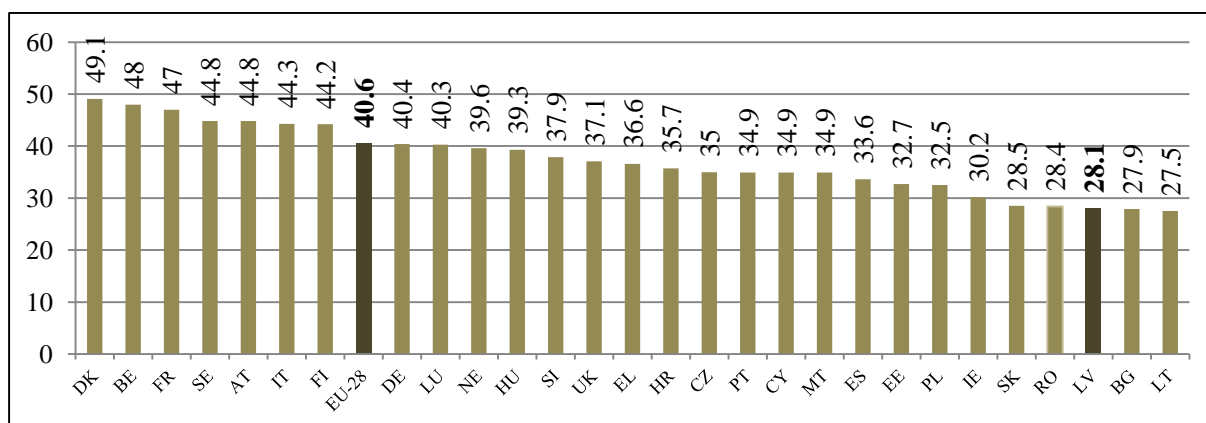
6.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte

Viens no būtiskiem valsts finanšu kvalitātes aspektiem ir stabili un prognozējami nodokļu ieņēmumu nodrošināšana budžetā valdības prioritāro sociālo un ekonomisko pasākumu finansēšanai.

6.1. tabula. Nodokļu ieņēmumi vispārējās valdības budžetā (S.13), milj. *euro*

	Kods (EKS)	2013	2014	2015	2016	2017
Nodokļu ieņēmumi						
1. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	2587,2	2863,0	3033,8	3181,1	3332,5
2. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	1785,5	1876,9	1921,0	1964,7	2071,2
3. Kapitāla nodokļi	D.91	2,3	2,7	3,1	3,2	3,5
4. Sociālās iemaksas	D.61	1932,7	2018,5	2035,7	2081,4	2166,4
<i>No tā faktiskās sociālās iemaksas</i>	<i>D.611</i>	<i>1894,2</i>	<i>1980,0</i>	<i>1997,3</i>	<i>2043,0</i>	<i>2128,0</i>

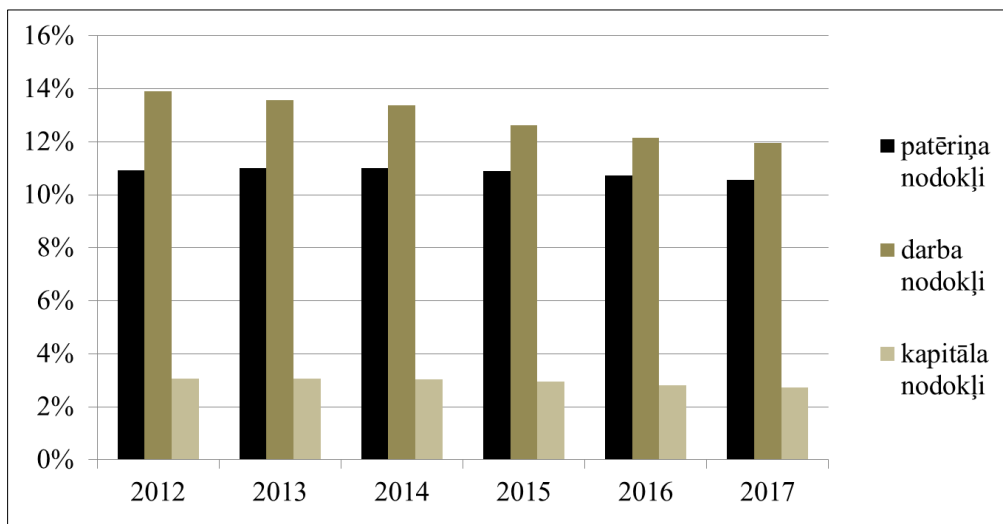
Jāmin, ka kopējais nodokļu slogs Latvijā vairākus gadus saglabājas kā viens no zemākajiem ES. 2012. gadā tas veidoja 28,1 % no IKP, kas ir zemāks nekā ES vidējais rādītājs 40,6 % no IKP.

6.1. attēls. Nodokļu ieņēmumi Latvijā un ES 2012. gadā, % no IKP⁹

⁹ Informācija no Eurostat datubāzes

Latvijā lielāko daļu no visiem nodokļu ieņēmumiem veido darba nodokļi. Pēdējos gados nodokļu politika ir vērsta uz darba nodokļu īpatsvara samazināšanu kopējos nodokļu ieņēmumos, kas samazinājās no 50,6 % 2011. gadā līdz 50,1 % 2013. gadā, līdz ar to patēriņa, kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski palielinājās no 49,4 % 2011. gadā līdz 49,9 % 2013. gadā.

6.2. attēls. Nodokļu ieņēmumi atbilstoši ekonomiskajām funkcijām, % no IKP.

Pēc pievienošanās ES nodokļu ieņēmumu pieaugumu galvenokārt sekmēja strauja ekonomiskā izaugsme, taču 2009. gadā ekonomikas krīzes rezultātā nodokļu ieņēmumi samazinājās. Lai nodrošinātu fiskālo konsolidāciju un panāktu budžeta deficīta samazināšanos, 2008. gadā tika uzsākta budžeta fiskālā konsolidācija, kas turpinājās līdz 2012. gadam. Savukārt jau 2013. un 2014. gadā veiktās nodokļu politikas izmaiņas galvenokārt ir vērstas uz darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu un ēnu ekonomikas ierobežošanu. Tāpat vidēja termiņa nodokļu politikas izmaiņas ir vērstas, lai veicinātu ekonomisko aktivitāti, investīcijas un nodarbinātību.

Saskaņā ar EK 2013. gada korporatīvās sociālās atbildības (CRS) ziņojumu par virzības īstenošanu un priekšlikumiem, lai samazinātu nodokļu slogu iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem, novirzot to uz akcīzes un dabas resursu nodokli, kā arī lai uzlabotu nodokļu maksāšanu un ierobežotu ēnu ekonomiku 2014. gadā tika ieviestas vairākas likumdošanas izmaiņas.

2013. gadā iesāktā darba spēka nodokļu reforma turpinājās arī 2014. gadā, tomēr ienesot korekcijas. Darbaspēka nodokļu ietvarā ar 2014. gada 1. janvāri tika saglabāta IIN likme 2013. gada līmenī. Tāpat ar 2014. gada 1. janvāri tika paaugstināts nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu no 113,83 *euro* (80 latiem) līdz 165,00 *euro* (115,96 latiem) un neapliekamais minimums no 64,03 *euro* (45 latiem) līdz 75 *euro* (52,71 latiem), un valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksas likme tika samazināta no 35,09% līdz 34,09 %.

No 2014. gada 1. janvāra tika paaugstinātas likmes atsevišķiem dabas resursu nodokļa objektiem, kā arī ieviesti divi jauni nodokļa objekti – uguņošanas ierīces un ūdens resursu lietošana elektroenerģijas ražošanai hidroelektrostacijā, kuras hidromezgla kopējā uzstādītā jauda ir mazāka par diviem megavatiem.

Sākot ar 2014. gada 1. janvāri paaugstināta akcīzes nodokļa likme sašķidrinātajām naftas gāzēm un pārējiem gāzveida ogļūdeņražiem, kā arī cigaretēm.

No 2014. gada 1. janvāra tika ieviesti vairāki ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumi, kā, piemēram, saimnieciskās darbības veicēju (kuru pamatdarbība nav aizdevumu

izsniegšana) izsniegto aizdevumu un valdes locekļu minimālās darba algas aplikšana ar darba nodokļiem un kapitāla nodokļa administrēšanas uzlabošana.

Sākot ar 2014.gada 1.janvāri tiek ieviests jauns nodoklis - subsidētās elektroenerģijas nodoklis.

Ar 2014. gada 1. jūliju tiek ieviesta autoceļu lietošanas nodeva par valsts galveno autoceļu lietošanu transportlīdzekļiem un to sastāviem, kuru pilna masa ir lielāka par 3 500 kilogramiem un kuri paredzēti vai tiek izmantoti kravu autopārvadājumiem.

Lai veicinātu pētniecību un attīstību, no 2014.gada 1.jūlija ieviests jauns UIN atvieglojums, kas atļauj nodokļu aprēķināšanas vajadzībām izdevumus, kas saistīti ar pētniecību un attīstību, palielināt, piemērojot koeficientu 3. Tāpat līdz 2020.gadam pagarināts UIN atvieglojuma lielajām investīcijām, kā arī atvieglojuma, iegādājoties jaunas ražošanas tehnoloģiskās iekārtas, piemērošanas termiņš. Lai nodrošinātu fiskāli neitrālu pieeju, vienlaicīgi no 2014.gada tika atcelti atsevišķi, mazāk efektīvi nodokļu atvieglojumi.

Arī vidējā termiņā būtiskākie uzdevumi, kas ir veicami, ir turpināt darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu, vienlaikus nodrošinot nodokļu ieņēmumu stabilitāti - no 2015.gada 1.janvāra IIN likmi samazināt no 24% uz 23% un no 2016.gada 1.janvāra – uz 22% (atbilstoši likumā paredzētajam). Saskaņā ar Valdības rīcības plāna Deklarāciju plānots, ka līdz 2014.gada jūlijam FM izstrādās un iesniegs MK informatīvo ziņojumu "Darbaspēka nodokļu izmaiņas ienākumu nevienlīdzības mazināšanai – veikto izmaiņu novērtējums un priekšlikumi tālākai rīcībai", kurā ņemot vērā valsts budžeta fiskālās iespējas, tiks piedāvāts efektīvāks darbaspēka nodokļu samazinājuma risinājums, kas mazinātu nodokļu slogu nodokļu maksātājiem un vienlaikus mazinātu ienākumu nevienlīdzību Latvijā.

Arī ir plānots, ka līdz 2014.gada jūnijam tiks sagatavots un iesniegts ziņojums, kurā būs ietverta paplašināta analīze par mikrouzņēmuma ienākuma nodokļa ietekmi uz tautsaimniecību, iesaistītajām nozarēm, kā arī darbinieku sociālo garantiju nodrošinājumu un iespēju normatīvajos aktos noteikt nodokļa piemērošanas (režīma) darbības termiņu. Kā arī plānots izstrādāt grozījumus mikrouzņēmumu nodokļa likumā, paredzot grozījumus mikrouzņēmumu nodokļa sadales kārtībā, palielinot valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu kontā ieskaitāmo daļu.

Vidējā termiņā tiks turpināta ēnu ekonomikas apkarošana - it īpaši VID aktīva vēršanās pret nodokļu nemaksāšanu, pastiprinātu uzmanību pievēršot "aplokšņu" algu, nelegālās nodarbinātības apkarošanai, līdz ar to arī gūstot papildus ieņēmumus.

Pievienotās vērtības nodoklis¹⁰

Būtisku īpatsvaru kopējos nodokļu ieņēmumos veido PVN ieņēmumi. Ekonomikas izaugsmes gados pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumiem ir bijis augsts pieauguma temps, taču 2008. gadā uzsākoties ekonomikas lejupslīdei, ko raksturo mazumtirdzniecības apgrozījuma sarukums, kā arī saimnieciskās darbības apjomu kritums un importa apjomu kritums, PVN ieņēmumi samazinājās. Turklāt ekonomiskās krīzes ietekme ir bijusi tik ievērojama, ka PVN standartlikmes paaugstināšana¹¹ nespēja kompensēt to ieņēmumu

¹⁰ Šajā sadaļā atspoguļotie nodokļi un to izmaiņas salīdzināti ar likumā "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam" ietvertajām prognozēm

¹¹ ar 2009.gada 1.janvāri no 18 % uz 21 % ;
ar 2011.gada 1.janvāri no 21 % uz 22 %

samazinājumu, kas radās ekonomiskās lejupslīdes rezultātā. Pēc ekonomiskās lejupslīdes, ekonomikai sekmīgi attīstoties, kopš 2011. gada PVN ieņēmumi ir būtiski pieauguši. 2012. gadā PVN ieņēmumi pieauga par 16,5 % attiecībā pret 2011. gadu, savukārt 2013. gadā pieauguma temps ir mazinājies – tie pieauguši par 4,9 %.

Lai tuvinātu netiešo nodokļu likmes ar kaimiņvalstīm, kas sekmētu īpaši Latvijas pakalpojumu sektora reģionālo konkurētspēju un mazinātu pasaules cenu kāpuma izraisīto inflācijas spiedienu uz mazāk turīgiem iedzīvotājiem, ar 2012.gada 1.jūliju tika samazināta PVN standartlikme no 22% uz 21 %.

Saskaņā ar makroekonomikas scenāriju, 2014. gadā tiek prognozēts, ka PVN ieņēmumi pieaugs par 7,0 % salīdzinājumā ar 2013. gadu.

PVN ieņēmumu prognoze 2014. gadam ir sagatavota, ņemot vērā prognozējamās tautsaimniecības attīstības tendences, privātā patēriņa pieaugumu, PVN sekmīgo izpildi 2013. gadā un elektronerģijas tirgus liberalizācijas ietekmi.

Būtiskākās PVN izmaiņas 2014.gadā, kas ietekmē nodokļa ieņēmumus, attiecas uz PVN priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojumiem par luksus automašīnu iegādes un uzturēšanas izdevumiem (vērtība noteikta atbilstoši uzņēmumu ienākuma nodokļa regulējumam) un atcelti PVN priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojumi (20% apmērā) vieglajām pasažieru automašīnām (arī uzturēšanas izmaksas), ko izmanto tikai un vienīgi ar PVN apliekamo darījumu nodrošināšanai. Kā arī ir noteikta PVN nodrošinājuma ieviešana darījumos ar naftas produktiem (likums «Par nodokļiem un nodevām») un PVN ieņēmumus arī ietekmē citi pasākumi, kas nav saistīti ar PVN likuma izmaiņām.

6.2. tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme¹² uz PVN ieņēmumiem, milj. euro

	2014	2015
Luksus auto priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojums	+1,4	
Priekšnodokļa atskaitīšana par saimnieciskai darbībai izmantojamām automašīnām	-1,7	
PVN par nodrošinājumu ieviešana	+6,7	
PVN ietekme no akcīzes nodokļa palielinājuma	+0,8	
Kases aparātu izmantošanas kārtības izmaiņas		+2,8
Nodokļu kontroles un administrēšanas efektivitātes paaugstināšana, lai novērstu izvairīšanos no nodokļu nomaksas, t.i., samazināt fiktīvo uzņēmumu skaitu, kas saistīti ar riska adresēm un riska personām	+13,1	
Pasākumu „Radikāla rīcība ēnu ekonomikas apkarošanai nodokļu administrēšanas un muitas lietu jomā”, „Jauno ES muitas savienības vienoto prasību ieviešana”, „Administratīvā sloga samazināšana VID klientiem, pilnveidojot VID sniegto e-pakalpojumu pieejamību un kvalitāti” īstenošana	+10,5	
Atgriezeniskais efekts no minimālās algas paaugstināšanas	+3,8	
Izmaiņu ietekme kopā:	+34,6	+2,8

Uzņēmumu ienākuma nodoklis

Tiek paredzēts, ka UIN likme – 15 %, kas ir spēkā no 2004. gada un ir viena no zemākajām ES, saglabāsies nemainīga. Pēc ekonomiskās lejupslīdes, ekonomikai sekmīgi

¹² šeit un turpmākajās nodokļu politikas izmaiņu ietekmes tabulās atspoguļota ieviešanas gada ietekme

attīstoties un uzlabojoties uzņēmumu finanšu rādītājiem, kopš 2011. gada UIN ieņēmumi ir būtiski pieauguši.

2013. gadā, ekonomiskai situācijai uzlabojoties, UIN ieņēmumi salīdzinājumā ar 2012. gadu pieauga par 4,5 %, kas liecina par to, ka uzņēmumi 2012. gadu ir noslēguši ar būtiski labākiem finanšu rezultātiem nekā 2011. gadā.

Ekonomikai turpinot attīstīties, turpmākajos gados UIN tiek prognozēti ar augšupejošu tendenci. 2014. gadā tiek prognozēts, ka UIN ieņēmumi pieaugs par 7,3 % salīdzinājumā ar 2013. gadu.

2014. un 2015. gada UIN ieņēmumus ietekmēs 2014. gadā pieņemtās būtiskākās un fiskāli ietilpīgākās likumdošanas izmaiņas, kas paredz saimnieciskās darbības veicēju (kuru pamatdarbība nav aizdevumu izsniegšana) izsniegto aizdevumu aplikšanu ar darba nodokļiem, VID administrēšanas kapacitātes uzlabošanu, kases aparātu izmantošanas kārtības izmaiņas un nodokļu kontroles un administrēšanas efektivitātes paaugstināšanu, lai novērstu izvairīšanos no nodokļu nomaksas, kā arī citi pasākumi.

Visbūtiskākās un fiskāli ietilpīgākās likumdošanas izmaiņas paredz UIN atlaižu ieviešanu vai atcelšanu:

- lai veicinātu investīcijas un ieguldījumus pētniecībā un attīstībā ir pagarināta iespēja (līdz 2020.gadam) piemērot nodokļa atvieglojumu jaunajām ražošanas tehnoloģiskajām iekārtām (piemērojot koeficientu 1,5);
- sākot ar 2014.gada 1.jūliju tiks ieviests atvieglojums, kas paredz iespēju noteiktām pētniecības un attīstības izmaksām piemērot koeficientu 3;
- ir pagarināts termiņš (līdz 2020.gadam) nodokļa atmaidēm par veiktajiem ieguldījumiem atbalstāmajos projektos, vienlaikus nosakot minimālo ieguldījuma apmēru 10 miljonu *euro* apmērā;
- 2014.gadā tika atcelti tādi atvieglojumi kā nodokļa atvieglojums (apliekamā ienākuma samazinājums) par nosacītu kredītprocentu summu un iespēja pārnest zaudējumus uzņēmumu grupā;
- no 2015. gada 1.janvāra tiks atcelts esošais mazāk atbalstāmais atvieglojums pētniecības un attīstības izmaksām;
- no 2017.gada 1.janvāra tiks atcelts nodokļa atvieglojums par saņemtajām subsīdijām lauksaimniecībai.

6.3. tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme uz UIN ieņēmumiem, milj. *euro*

	2014	2015	2016
UIN atlaižu ieviešana vai atcelšana		-10,8	-2,8
Saimnieciskās darbības veicēju (kuru pamatdarbība nav aizdevumu izsniegšana) izsniegto aizdevumu aplikšana ar darba nodokļiem	-7,4		
Pasākumu „Radikāla rīcība ēnu ekonomikas apkarošanai nodokļu administrēšanas un muitas lietu jomā”, „Jauno ES muitas savienības vienoto prasību ieviešana”, „Administratīvā sloga samazināšana VID klientiem, pilnveidojot VID sniegto e-pakalpojumu pieejamību un kvalitāti” īstenošana	+0,6		
Kases aparātu izmantošanas kārtības izmaiņas		+2,8	
Nodokļu kontroles un administrēšanas efektivitātes paaugstināšana, lai novērstu izvairīšanos no nodokļu nomaksas, t.i., samazināt fiktīvo uzņēmumu skaitu, kas saistīti ar riska adresēm un riska personām	+4,3		
Valsts sociālo obligāto apdrošināšanas iemaksas likmes samazināšana	+1,7		
Valdes locekļu minimālās darba algas aplikšana ar darba nodokļiem	-2,6		
Atvieglots UIN režīms augstskolām, koledžām un zinātniskajām institūcijām		-0,7	
Izmaiņu ietekme kopā:	-3,4	-8,7	-2,8

Papildus iepriekš minētajām likuma „Par uzņēmumu ienākuma nodokli” likumdošanas izmaiņas paredz arī citus pasākumus, kuriem nav ietekme uz nodokļu ieņēmumiem, piemēram, ar 2014.gadu noteikt mežsaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām, kas atbilst noteiktajiem kritērijiem atvieglotu UIN režīmu, kāds šobrīd piemērojams lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām un, ka minēto kooperatīvo sabiedrību izdevumi, kas nav saistīti ar saimniecisko darbību, ir uzskatāmi par to biedriem sadalīto peļņas daļu, kuru jāapliek ar nodokli.

Tostarp plānots arī neieturēt UIN no maksājumiem par beznodokļu vai zemu nodokļu teritorijās iepirktajām precēm, ja to vērtības atbilst tirgus cenai. Tāpat plānots neieturēt UIN arī maksājumiem par ES vai Eiropas Ekonomikas zonas publiskajā apgrozībā esošo vērtspapīru iegādi, kā arī pēc 2013.gada 31.decembra saglabāt nodokļa ieturēšanu no veiktajiem procentu maksājumiem un maksājumiem par intelektuālo īpašumu, kas veikti personai, kura atrodas, ir izveidota vai nodibināta zemu nodokļu vai beznodokļu valstī vai teritorijā u.c. izmaiņas.

Lai nodrošinātu uzraudzību pār tiem nodokļu maksātājiem, kuriem ir risks, ka atlīdzība par darba attiecībās gūtu ienākumu tiek transformēta par autoratlīdzību, VID sadarbībā ar Valsts darba inspekciju uzdots veikt pastiprinātu kontroli.

Akcīzes nodoklis

Kopš 2011.gada, uzlabojoties Latvijas ekonomiskajai situācijai, vērojamas pozitīvas tendences akcīzes nodokļa izpildes rādītājos: 2012.gadā ieņēmumi no akcīzes nodokļa pieauga par 2,7%, bet 2013.gadā par 3,9 %.

2014. gadā akcīzes nodokļa ieņēmumi tiek prognozēti ar 3,5% pieaugumu salīdzinājumā ar 2013. gadu.

Saskaņā ar 2013.gada 16.aprīļa grozījumiem MK 2011.gada 3.maija noteikumos Nr.344 „Kārtība, kādā no akcīzes nodokļa atbrīvo dīzeļdegvielu (gāzeļļu), ko izmanto lauksaimniecības produkcijas ražošanai, lauksaimniecības zemes apstrādei un meža vai purva zemes apstrādei, kurā kultivē dzērvenes vai mellenes, kā arī zemes apstrādei zem zivju dīķiem” 2013./2014. saimnieciskajā gadā tika palielināts maksimālais kopējais dīzeļdegvielas daudzums, kas atbrīvots no akcīzes nodokļa.

Ar 2013.gada 6.novembra grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” no 2014.gada 1.janvāra paaugstināta akcīzes nodokļa likme sašķidrinātajām naftas gāzēm un pārējiem gāzveida ogļūdeņražiem no 128,06 *euro* līdz 161,00 *euro* par 1000 kg.

Saskaņā ar minētajiem grozījumiem 2014.gadā tiek saglabāts akcīzes nodokļa atbrīvojums dabasgāzei, ko izmanto lauksaimniecībā izmantojamās zemes segto platību (siltumnīcu) un rūpniecisko mājputnu novietņu (kūts) un inkubatoru siltumapgādei, savukārt dabasgāzei, ko izmanto rūpnieciskās ražošanas un lauksaimniecības izejvielu pirmapstrādes (kas atbilst apstiprinātiem attiecīgajiem regulā Nr.1893/2006 noteiktajiem NACE klasifikācijas kodiem) tehnoloģisko iekārtu darbināšanai un tehnoloģiski nepieciešamā klimata nodrošināšanai minētās rūpnieciskās ražošanas un lauksaimniecības izejvielu pirmapstrādes telpās, ar 2014.gada 1.janvāri tiek piemērota samazināta akcīzes nodokļa likme 5,65 *euro* par 1000 m³.

Saskaņā ar 2011.gada 14.aprīlī veiktajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” no 2014. gada 1. janvāra tika paaugstināta akcīzes nodokļa cigaretēm specifiskā likme no 35,57 *euro* uz 39,84 *euro* par 1000 cigaretēm, kā arī tika samazināta procentuālā likme no 34,00% uz 33,50%, nodrošinot minimālo akcīzes nodokļa līmeni 79,68 *euro* par 1000 cigaretēm 73,99 *euro* vietā. Tāpat tika paaugstināta likme cigāriem no 36,99 *euro* uz

39,84 *euro* un smēķējamai tabakai no 48,38 *euro* uz 55,49 *euro*. Akcīzes nodoklis cigaretēm tika paaugstināts ar mērķi, lai 2018.gadā nodokļu likme sasniegtu ES minimālo līmeni.

Lai ieņēmumi no akcīzes nodokļa būtu efektīvāki, saskaņā ar 2013.gada 6.novembra likumu „Grozījumi likumā "Par akcīzes nodokli" ar 2014.gada 1.jūliju paredzētas būtiskas izmaiņas akcīzes nodokļa cigaretēm struktūrā – specifiskā likme tiks palielināta līdz 51,80 *euro*, savukārt procentuālā likme samazināta līdz 25 procentiem. Minimālais akcīzes nodokļa līmenis par 1000 cigaretēm tiks paaugstināts līdz 85,60 *euro*.

Atbilstoši likuma „Par akcīzes nodokli” pārejas noteikumiem akcīzes nodokļa specifisko likmi un minimālo nodokļa līmeni par 1000 cigaretēm paredzēts paaugstināt arī turpmākajos gados:

- ar 2015.gada 1.jūliju specifisko likmi līdz 54,20 *euro* un minimālo līmeni līdz 89,80 *euro* par 1000 cigaretēm;
- ar 2016.gada 1.jūliju specifisko likmi līdz 56,20 *euro* un minimālo līmeni līdz 93,70 *euro* par 1000 cigaretēm;
- ar 2017.gada 1.jūliju specifisko likmi līdz 58,20 *euro* un minimālo līmeni līdz 97,00 *euro* par 1000 cigaretēm.

Saskaņā ar 2011.gada 14.aprīlī veiktajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” ar 2016.gada 1.janvāri tiks paaugstināta akcīzes nodokļa likme cigāriem un cigarillām no 39,84 *euro* līdz 42,69 *euro* par 1000 gab.

6.4. tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme uz akcīzes nodokļa ieņēmumiem, milj. *euro*

	2014	2015	2016	2017
Ar akcīzes nodokli neapliekamās dīzeļdegvielas apjoma palielinājums zemniekiem 2013./2014.saimnieciskajā gadā	-3,9	-	-	
Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana tabakas izstrādājumiem un likmes restrukturizēšana cigaretēm	+0,6	+2,4	+3,2	+2,5
Akcīzes nodokļa dabasgāzei atbrīvojuma atcelšana un minimālās likmes noteikšana rūpnieciskajā ražošanā izmantotajai dabasgāzei	-1,8			
Akcīzes nodokļa likmes sašķīdinātajai naftas gāzei paaugstināšana	+3,3			
Pasākumu „Radikāla rīcība ēnu ekonomikas apkarošanai nodokļu administrēšanas un muitas lietu jomā”, „Jauno ES muitas savienības vienoto prasību ieviešana”, „Administratīvā sloga samazināšana VID klientiem, pilnveidojot VID sniegto e-pakalpojumu pieejamību un kvalitāti” īstenošana	+2,6			
Izmaiņu ietekme kopā:	-0,8	+2,4	+3,2	+2,5

Nekustamā īpašuma nodoklis

No 2012.gada pašvaldībām ir tiesības ar saistošiem noteikumiem noteikt nodokļa likmi no 0,2 līdz 3,0 procentiem no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības. Nodokļa likme var pārsniegt 1,5 procentu robežu tikai gadījumos, ja nekustamais īpašums netiek apsaimniekots atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai. Pašvaldības arī ir tiesīgas turpināt piemērot nodokļa apmēra pieauguma ierobežojumu zemei vai saglabāt nodokļa apmēru zemei iepriekšējā taksācijas gada līmenī, kā arī noteikt ierobežojuma apmēru un piemērošanas nosacījumus.

2014. gadā NĪN ieņēmumi tiek prognozēti ar 1,5 % pieaugumu salīdzinājumā ar 2013. gadu.

Būtiskākās likumdošanas izmaiņas, kas ir spēkā no 2014. gada 1. janvāra, attiecas uz valsts aizsargājamiem kultūras pieminekļiem, kuriem vairs netiks piemērots atbrīvojums no NĪN, ja Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija būs konstatējusi, ka attiecīgais

kultūras pieminekļi netiek uzturēti atbilstoši kultūras pieminekļu aizsardzības prasībām, un sniegusi par to atzinumu pašvaldībai, kuras teritorijā tas atrodas.

Ar NĪN neapliks Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībai piederošās ēkas, kas pastāvīgi tiek izmantotas pamatfunkciju īstenošanai.

NĪN likmi dzīvojamajām mājām piemēros tikai to komersantu piederošām mājām, dzīvokļiem vai telpu grupām, kuru lietošana saistīta ar dzīvošanu, ja attiecīgais dzīvoklis vai māja būs izīrēta dzīvošanai un īres tiesības nostiprinātas zemesgrāmatā. Citos gadījumos šādiem objektiem tiks piemērota 1,5 procentu likme.

Mainīta arī nodokļa maksātāja noteikšanas kārtība par valstij vai pašvaldībai piederošu un piekrītošu nekustamo īpašumu.

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

Sākoties ekonomikas lejupslīdei, 2009. gadā IIN ieņēmumi būtiski samazinājās, tomēr, ekonomikai atgūstoties, 2011. gadā IIN ieņēmumi pieauga, neskatoties uz 2011. gadā veiktajām izmaiņām likumdošanas normās, tai skaitā, likmes samazināšanu no 26% uz 25%, neapliekamā minimuma palielināšanu no 49,8 *euro* uz 64,03 *euro* mēnesī un atvieglojuma apmēra par apgādībā esošu personu palielināšanu no 89,64 *euro* uz 99,6 *euro* mēnesī.

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības prognozes 2014. gadā paredz stabilu darba samaksas fonda palielināšanos, kas savukārt palielinās darba nodokļu ieņēmumus turpmāko gadu laikā, kā arī IIN ieņēmumus ietekmēs veiktās likumdošanas izmaiņas.

2014. gadā IIN ieņēmumi tiek prognozēti ar 2,4 % pieaugumu attiecībā pret 2013. gadu.

2012.gadā 24.maijā pieņemtās likumdošanas izmaiņas paredzēja un tās tika iekļautas Konverģences programmā 2013.-2016.gadam, ka, sākot jau ar 2014.gadu IIN likme samazinātos par diviem procentpunktiem un 2015.gadā tā būtu 20%, tomēr, lai nodokļu sloga samazinājums dotu lielāku ieguvumu ģimenēm ar bērniem, 2013.gadā iepriekš minētā nodokļu reforma tika mainīta.

Ar 2014.gada 1. janvāri likumdošanas izmaiņas paredz, ka IIN likme 2014.gadā sākotnēji plānoto 22% vietā paliek 2013.gada līmenī - 24%, līdz ar to radot pozitīvu fiskālo ietekmi +102,8 milj. *euro* apmērā. Savukārt 2015.gadā paredzēts, ka IIN likme sākotnēji paredzēto 20% vietā būs 23%, radot fiskālo ietekmi +154,1 milj. *euro* apmērā un 2016.gadā IIN likme būs 22%, iepriekš plānoto 20% vietā, radot fiskālo ietekmi +115,8 milj. *euro* apmērā.

Turpretī likumdošanas izmaiņu fiskālā ietekme salīdzinot ar iepriekšējo gadu 2014.gadā ir 0 *euro*, jo nodokļu likme netika mainīta, 2015. gadā samazinot likmi no 24% uz 23% fiskālā ietekme -48,9 milj. *euro* un 2016.gadā samazinot likmi no 23% uz 22% fiskālā ietekme ir -53,4 milj. *euro*.

2014. gada 1. janvārī stājas spēkā likumdošanas izmaiņas, kas paredz paaugstināt atvieglojuma apmēru par apgādībā esošu personu no 113,83 *euro* uz 165 *euro* un neapliekamo minimumu no 64,03 *euro* uz 75,00 *euro*.

IIN ieņēmumus ietekmēs arī citas likumdošanas izmaiņas, kas paredz:

- minimālās darba algas palielināšanu no 284,57 *euro* līdz 320 *euro*;
- valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu griestu noteikšanu;
- pensiju indeksāciju;
- kapitāla nodokļa administrēšanas uzlabošanu;
- VID administrēšanas kapacitātes uzlabošanu;

- 2014., 2015. un 2016.gadā no IIN atbrīvojot saņemtās summas, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai;
- pensionāra (mēneša) neapliekamā minimuma un papildus atvieglojuma invalīdiem, politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem izteikšana veselos *euro*, noapaļošanu veicot par labu nodokļa maksātājam.

IIN ieņēmumus arī ietekmēs ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumi, kā saimnieciskās darbības veicēju (kuru pamatdarbība nav aizdevumu izsniegšana) izsniegto aizdevumu un valdes locekļu minimālās darba algas aplikšanu ar iedzīvotāju ienākuma nodokli.

Būtiskākās un fiskāli ietilpīgākās likumdošanas izmaiņas ir atspoguļotas 6.5.tabulā.

6.5. tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme uz IIN ieņēmumiem, milj. *euro*

	2014	2015	2016
IIN likmes izmaiņas ¹³	+102,8	+154,1	+115,8
Minimālās algas palielināšana	+11,8		
Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu griestu noteikšana		+2,3	
Neapliekamā minimuma paaugstināšana	-17,7		
Atvieglojumi par apgādībā esošu personu	-35,3		
IIN ietekme no sociālās apdrošināšanas iemaksu likmes samazināšanas	+8,1		
Saimnieciskās darbības veicēju (kuru pamatdarbība nav aizdevumu izsniegšana) izsniegto aizdevumu aplikšana ar IIN	+7,8		
Valdes locekļu minimālās darba algas aplikšana ar IIN	+2,0		
2014., 2015. un 2016.gadā no IIN atbrīvotas saņemtās summas, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai		-2,2	
pasākumu „Radikāla rīcība ēnu ekonomikas apkarošanai nodokļu administrēšanas un muitas lietu jomā”, „Jauno ES muitas savienības vienoto prasību ieviešana”, „Administratīvā sloga samazināšana VID klientiem, pilnveidojot VID sniegto e-pakalpojumu pieejamību un kvalitāti” īstenošana	+0,7		
Izmaiņu ietekme kopā:	+80,2	+154,2	+115,8

IIN vienlaikus 2014.gadā paredzētas tādas izmaiņas, kā - ar IIN pēc vispārējās nodokļa likmes apliks arī t.s. pensijām pielīdzināto ienākumu, kas likuma izpratnē ir apdrošināšanas atlīdzība, kas apdrošinātajam tiek izmaksāta saskaņā ar mūža pensijas apdrošināšanas līgumu.

Ir ieviests taisnīgāks un samērīgāks regulējums fiziskajām personām, kas atsavina vienīgo nekustamo īpašumu, ja gadījumos, kad vecāki kopīgi realizē aizgādību un savstarpēji nevar vienoties, atvieglojumu par nepilngadīga bērna uzturēšanu piemēro tam nodokļu maksātājam – vecākam, kurš norādīts bāriņtiesas lēmuma par vecāku domstarpību izšķiršanu rezolutīvajā daļā.

2014.gadā no likuma izslēgtas normas attiecībā uz fiksēto ienākuma nodokļa režīmu, nosakot divus gadus ilgu pārejas periodu, kurā nevarēs reģistrēties jauni fiksētā ienākuma nodokļa maksātāji un ieviesta iespēja iedzīvotājiem, kuriem ir piešķirta valsts vecuma pensija maksāt samazināto patentmaksu –17 *euro* gadā.

¹³ Salīdzinot ar likumu “Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam”, kas paredzēja, ka IIN likme 2014.gadā būs 22% un 2015. un 2016.gadā 20%

Sociālās apdrošināšanas iemaksas¹⁴

Vidēja termiņa sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu dinamiku noteiks ne tikai prognozētais darba samaksas fonda pieaugums, bet arī veiktās izmaiņas likumdošanā un izmaiņas iemaksu likmēs valsts fondēto pensiju shēmā.¹⁵

2014. gadā sociālās apdrošināšanas iemaksas tiek prognozētas ar 3,1 % pieaugumu attiecībā pret 2013. gadu.

Būtiskākās likumdošanas izmaiņas 2014.gadā attiecas uz valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksas likmes samazināšanu no 35,09% līdz 34,09%, kur darba devēja valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksas samazinās no 24,09% līdz 23,59%, un darba ņēmēja no 11% līdz 10,50 procentiem.

Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus ietekmēs arī:

- minimālās darba algas palielināšana no 284,57 *euro* līdz 320 *euro*;
- valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu griestu noteikšana;
- saimnieciskās darbības veicēju (kuru pamatdarbība nav aizdevumu izsniegšana) izsniegto aizdevumu aplikšana ar valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām;
- valdes locekļu minimālās darba algas aplikšana ar valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām;
- Valsts ieņēmumu dienesta sadarbībā ar Valsts darba inspekciju to nodokļu maksātāju pastiprinātā kontrole, kuriem ir risks, ka atlīdzība par darba attiecībās gūtu ienākumu tiek transformēta par autoratlīdzību;
- VID administrēšanas kapacitātes uzlabošana.

2014.gadā plānots izstrādāt grozījumus Mikrouzņēmumu nodokļa likumā, kur tiks palielināta valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu kontā ieskaitāmā daļa, līdz ar to prognozējams valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu pieaugums. 2014.gada likumdošanas izmaiņas paredz, ka mikrouzņēmuma ienākuma nodokļa likmes 2015. gadā pieaugs no 9% līdz 11%, 2016.gadā no 11% līdz 13% un 2017.gadā no 13% līdz 15%. Likumdošanas izmaiņas piemēros mikrouzņēmumiem, kuru apgrozījums ir no 7 000 līdz 100 000 *euro*, bet līdz 7 000 *euro* saglabāsies līdzšinējā - 9% likme.

6.6. tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme uz sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumiem, milj. *euro*

	2014	2015	2016
Valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksas likmes samazināšana	-59,0		
Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana	+21,1		
Saimnieciskās darbības veicēju (kuru pamatdarbība nav aizdevumu izsniegšana) izsniegto aizdevumu aplikšana ar valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām	+13,9		
Valdes locekļu minimālās darba algas aplikšana ar valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām	+5,4		
Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas griestu noteikšana		-33,7	
Mikrouzņēmuma nodokļa likmes palielināšana		+5,9	+5,0
Izmaiņu ietekme kopā:	-18,6	-27,8	+5,0

¹⁴ Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

¹⁵Saskaņā ar EKS metodoloģiju, sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas tiek novirzītas valsts fondēto pensiju shēmā, netiek uzskaitītas kā vispārējās valdības budžeta ieņēmumi.

Sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēru valsts speciālajā budžetā ne tikai 2014. gadā, bet arī vidējā termiņā, būtiski ietekmē iemaksu likme valsts fondēto pensiju shēmā, kas 2014. gadā ir 4 %, 2015. gadā tiks paaugstināta uz 5% un 2016. gadā uz 6 procentiem.

6.7. tabula. Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā

Periods	Iemaksu likme	Prognozētās sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā, milj. <i>euro</i>	Prognozētās sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā, % no IKP
2014. gads	4%	244,2	1,0%
2015. gads	5%	298,3	1,1%
2016. gads	6%	382,8	1,4%
2017. gads	6%	427,4	1,4%

Dabas resursu nodoklis

2014. gadā dabas resursu nodoklis tiek prognozēts ar 21,7 % pieaugumu attiecībā pret 2013. gadu.

No 2014. gada 1. janvāra tika ieviesti jauni dabas resursu nodokļa objekti - ūdeņu lietošana (caurplūde) hidrotehniskajos un zivsaimniecības objektos, arī hidroelektrostacijās, kuru hidromezgla kopējā uzstādītā jauda ir lielāka par diviem megavatiem, ūdenskrātuvēs, zivju audzētavās un dīķsaimniecībā (likme 0,00853 *euro* par 100 kubikmetriem hidrotehniskajai būvei caurplūdušā ūdens) un uguņošanas ierīces (likme 5% no paredzētā ierīču ieviešanas apjoma kopsummas, kas uzrādīta Latvijas Republikas Stratēģiskas nozīmes preču kontroles komitejas izsniegtajā ieviešanas licencē).

No 2014. gada 1. janvāra tika arī paaugstinātas dabas resursu nodokļa likmes:

- par dabas resursu ieguvī;
- par atkritumu apglabāšanu;
- par gaisa un ūdeņu piesārņošanu;
- par videi kaitīgām precēm;
- par nolietotiem transportlīdzekļiem;
- par preču un izstrādājumu iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem.

6.8. tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme uz dabas resursu nodokļa ieņēmumiem, milj. *euro*

	2014
Mazo hidroelektrostaciju (HES) aplikšana ar dabas resursu nodokli (DRN)	+1,3
Reklāmas izdevumu un materiālu, uguņošanas ierīču aplikšana ar DRN	+3,1
DRN likmes palielināšana ¹⁶	+2,6
Izmaiņas iepriekš plānotajos grozījumos - reklāmas izdevumi un materiāli netiek aplikti, visām uguņošanas ierīcēm piemēro likmi 5% apmērā no paredzētā šo ierīču ieviešanas apjoma kopsummas, ģipšakmenim likmi paaugstina pakāpeniski, mazajiem HES likme ir 0,00853 <i>euro</i> par 100 kubikmetriem hidrotehniskajai būvei caurplūdušā ūdens	-3,8
Izmaiņu ietekme kopā:	+3,2

¹⁶ Iekļautas visas pozīcijas, kurām tika paaugstināta likme

Subsidētās elektroenerģijas nodoklis

Saskaņā ar likumu „Subsidētās elektroenerģijas nodokļa likums” ar 2014. gada 1. janvāri ieviests subsidētās elektroenerģijas nodoklis.

Subsidētās elektroenerģijas nodokļa mērķis ir ierobežot elektroenerģijas kopējās cenas pieaugumu, lai tādejādi nodrošinātu tautsaimniecības konkurētspēju un nepalielinātu mājsaimniecību enerģētisko nabadzību, kā arī nodrošinātu valsts budžetu ar papildu ieņēmumiem, kas ļautu finansiāli nodrošināt elektroenerģijas lietotāju atbalsta pasākumu īstenošanu. Netieši subsidētās enerģijas nodokļa mērķis ir veicināt konkurētspējīgu elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem un efektīvā koģenerācijā, motivējot ražot enerģiju visefektīvākajā veidā un nodrošinot, ka turpmāk tirgū ienāk tikai konkurētspējīgas tehnoloģijas.

Ar subsidētās enerģijas nodokli apliekami ienākumi, kas saņemti no obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas, no saņemtās garantētās maksas par koģenerācijas stacijā vai elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu, kā arī no pārdotās elektroenerģijas, kas tiek pārdota publiskajam tirgotājam (licencētam elektroenerģijas pārvades vai sadales uzņēmumam) saskaņā ar Enerģētikas likuma 40. panta redakcijām, kas bija spēkā no 1998. gada 6. oktobra līdz 2005. gada 7. jūnijam, un attiecīgo Ministru kabineta noteikto kārtību.

Subsidētās enerģijas nodoklim tiek noteiktas trīs diferencētas likmes – 15% dabasgāzes stacijām, 10% atjaunojamo energoresursu stacijām un 5% stacijām, kas nodrošina ar siltumenerģiju centralizētās sistēmas un kuru subsidētās enerģijas nodokļa likmei ir tieša ietekme uz siltumenerģijas gala tarifu lietotājam.

6.9. tabula. Nodokļu politikas būtiskāko izmaiņu ietekme uz subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumiem, milj. euro

	2014
Subsidētā elektroenerģijas nodokļa ieviešana	+32,8
Izmaiņu ietekme kopā:	+32,8

7. Publisko finanšu ilgtspēja

7.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs

Ilgspējīgas publiskās finanses ieņem būtisku lomu tautsaimniecības izaugsmē ilgtermiņā. Tās nozīmē stabilu un paredzamu fiskālo politiku, kā arī valdības maksātpēju. Tas, savukārt, ļauj valstij piesaistīt finanšu resursus, tai skaitā investīcijas. Demogrāfiskās izmaiņas, sevišķi vecāka gadagājuma iedzīvotāju skaita pieaugums, var veicināt publiskā sektora izdevumu pieaugumu ilgtermiņā. Arī sākotnējā budžeta pozīcija ietekmē publisko finanšu ilgtspēju. 2012.gadā tika veiktas ievērojamas izmaiņas Latvijas pensiju sistēmā, tajā skaitā pensionēšanās vecuma pakāpeniska paaugstināšana, tādējādi daļēji ierobežojot sabiedrības novecošanās negatīvo ietekmi uz Latvijas publiskajām finansēm ilgtermiņā.

Saskaņā ar EK 2012.gada Fiskālās ilgtspējas ziņojumu (*Fiscal Sustainability Report*) Latvija ir novērtēta kā valsts ar zemu risku attiecībā uz publisko finanšu ilgtspēju. Jāatzīmē, ka iepriekšējā, 2009.gada, Ilgtspējas ziņojumā Latvija bija ierindota pie valstīm ar augstu risku attiecībā uz publisko finanšu ilgtspēju, galvenokārt sākotnējās budžeta pozīcijas dēļ, kura ir ievērojami uzlabota pēdējo gadu laikā.

EK sadarbībā ar dalībvalstīm AWG vienu reizi trijos gados izstrādā ar sabiedrības novecošanos saistīto publiskā sektora izdevumu ilgtermiņa prognozes, kā arī novērtē publisko finanšu ilgtspēju katrai dalībvalstij. Ilgtermiņa prognožu pamatā ir demogrāfiskās prognozes, ko sniedz *Eurostat*, un pieņēmumi par ekonomisko izaugsmi un tās noteicošajiem faktoriem ilgtermiņā. Ilgtermiņa ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu prognozes par visām dalībvalstīm tiek iekļautas EK Novecošanās ziņojumā (*Ageing Report*). Šajā Stabilitātes programmā tiek iekļauti dati vēl no 2012.gada ziņojuma, jo nākamo ziņojumu plānots publicēt 2015.gada pavasarī, noslēdzoties jaunajam prognozēšanas ciklam.

2014.gada marta beigās *Eurostat* publicēja **demogrāfiskās prognozes EUROPOP2013** un, salīdzinot ar *EUROPOP2010*, tiek prognozēts lielāks kopējā iedzīvotāju skaita samazinājums. Atbilstoši faktiskajiem datiem 2013.gada 1.janvārī Latvijas iedzīvotāju kopējais skaits bija 2 238,8 tūkstoši un tiek prognozēts, ka 2060.gadā tas būs par 30,9% jeb 625,3 tūkstošiem mazāks. Tiek prognozēts, ka darbības vecuma (15-64) iedzīvotāju skaits, salīdzinot ar 2013.gadu, 2060.gadā būs par 42,6% jeb 576,2 tūkstošiem mazāks. Savukārt, iedzīvotāju skaits vecumā virs 65 gadiem 2060.gadā salīdzinājumā ar 2013.gadu palielināsies par 4,0% jeb 15,3 tūkstošiem. Jaunajās demogrāfiskajās prognozēs ir iekļauti 2011.gada tautas skaitīšanas dati, un tās tiks ņemtas vērā, izstrādājot nākamo Novecošanās ziņojumu.

Būtiska nozīme ilgtspējas nodrošināšanā ir **ekonomikas izaugsmei**. Tiek prognozēts, ka demogrāfisko izmaiņu ietekmē būs vērojamas izmaiņas nodarbinātības attīstībā. Paredzams, ka ilgtermiņā pieaugs gan līdzdalības līmenis darba tirgū, gan samazināsies bezdarbs. Tas daļēji ļaus kompensēt darbības vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās ietekmi uz nodarbinātību. Tiek prognozēts, ka produktivitāte ilgtermiņā būs noteicošais ekonomiskās izaugsmes faktors un tas būs konverģences pamats ilgtermiņā.

Saskaņā ar AWG darba grupas prognozēm ar sabiedrības novecošanos saistīto publiskā sektora izdevumu īpatsvars IKP (tai skaitā pensiju, veselības aprūpes, ilgstošas aprūpes un izglītības) 2060.gadā salīdzinājumā ar 2010.gadu samazināsies par 3,4 procentu punktiem, sasniedzot 15,1% no IKP. Samazinājumu pamatā noteiks prognozētais pensiju izdevumu īpatsvara iekšzemes kopproduktā kritums.

Saskaņā ar prognozēm 2060.gadā, salīdzinot ar 2010.gadu, **pensiju izdevumu** īpatsvars iekšzemes kopproduktā samazināsies par 3,7 procentu punktiem, sasniedzot 6,0% no IKP.

Pensiju izdevumi nominālajā izteiksmē turpinās pieaugt. Tomēr prognozētais publiskā sektora pensiju izdevumu pieauguma temps nominālajā izteiksmē būs mērens, kas izskaidrojams ar veiktajām izmaiņām Latvijas pensiju sistēmā, kā arī ilgtermiņā prognozēto pensiju izdevumu pieaugumu no valsts fondēto pensiju shēmas.

2012.gadā tika veikti grozījumi likumā „Par valsts pensijām”, kas paredz:

- Pensionēšanās vecuma pakāpenisku paaugstināšanu līdz 65 gadiem – ar 2014.gada 1.janvāri palielinājums katru gadu par 3 mēnešiem, sasniedzot pensionēšanās vecumu 65 gadi no 2025.gada 1.janvāra.
- Vienlaicīgi ar pensionēšanās vecuma paaugstināšanu, priekšlaicīgās pensionēšanās vecuma paaugstināšanu sākot ar 2014.gada 1.janvāri.
- Minimālā apdrošināšanas stāža palielināšanu tiesībām uz valsts vecuma pensiju līdz 15 gadiem, sākot ar 2014.gada 1.janvāri, un līdz 20 gadiem, sākot ar 2025.gada 1.janvāri.

Tāpat 2012.gadā tika veikti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, kas paredz pakāpeniskāku iemaksu likmes paaugstināšanu pensiju sistēmas 2.līmenī, t.i. 2013.-2014.gadā 4%, 2015.gadā 5% un 2016.gadā 6%.

2013.gada sākumā Labklājības ministrija izstrādāja jaunas ilgtermiņa pensiju izdevumu prognozes, ņemot vērā 2012.gadā apstiprinātās izmaiņas. Saskaņā ar šīm prognozēm pensiju izdevumu īpatsvars iekšzemes kopproduktā, salīdzinot ar prognozēm, kas tika publicētas 2012.gada Novembris ziņojumā, laika periodā no 2010. līdz 2050.gadam būs par 0,2 procentu punktiem zemāks. To pamatā noteiks līdzdalības darba tirgū pieaugums un vecuma pensijas saņēmēju skaita samazinājums, kas izskaidrojams ar pensionēšanās vecuma pakāpenisku kāpumu.

2014.gada 3.aprīlī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, saskaņā ar kuru ir stājušās spēkā izmaiņas pensiju indeksācijas kārtībā, kas paredz:

- 2014.gada 1.oktobrī indeksēt valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 285 *euro*, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem.
- turpmāk indeksēt reizi gadā 1.oktobrī valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 50% no iepriekšējā kalendārā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu algas valstī (noapaļotu līdz veseliem *euro*), ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem.

Apstiprinātās izmaiņas tiks ņemtas vērā nākamajā Novembris ziņojumā.

Zemāks īpatsvars iekšzemes kopproduktā 2060.gadā būs arī **izdevumiem izglītībai** (par 0,7 procentu punktiem), ko pamatā noteiks ilgtermiņa demogrāfiskās tendences. Savukārt **veselības aprūpes izdevumu** īpatsvars iekšzemes kopproduktā ilgtermiņā pieaugs par 0,7 procentu punktiem, salīdzinot ar 2010.gadu, sasniedzot 4,4% no IKP. Arī **ilgstošās aprūpes izdevumu** īpatsvars iekšzemes kopproduktā pieaugs par 0,3 procentu punktiem, sasniedzot 1,0% no IKP. Tas ir skaidrojams ar to, ka veselības un ilgstošās aprūpes pakalpojumi pamatā ir attiecināmi uz vecāka gadagājuma cilvēkiem, kuru īpatsvars ilgtermiņā palielināsies. Gan veselības, gan ilgstošās aprūpes izdevumus līdz ar demogrāfiskajām izmaiņām var ietekmēt tehnoloģiskais progress un tautsaimniecības attīstība. Jāmin, ka ilgstošās aprūpes izdevumu īpatsvars kopējos ar sabiedrības novecošanos saistītajos izdevumos ir neliels (4% 2010.gadā).

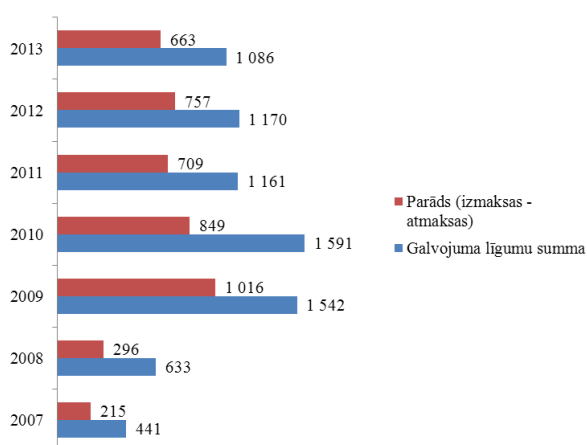
Jāatzīmē, ka ilgtermiņa prognozēs par bāzes gadu tika izmantots 2010.gads, kas, ņemot vērā 2008.-2009.gada ekonomikas un finanšu krīzes sekas, arī ietekmēja ilgtermiņa prognožu

iznākumu. Salīdzinot ar 2009.gadā izstrādātajām ilgtermiņa prognozēm, tendences izdevumos ir līdzīgas.

7.2. Valsts sniegtie galvojumi

2013.gadā valsts vārdā saskaņā ar likumu „Par valsts budžetu 2013.gadam” bija plānots izsniegt galvojumus tikai studējošo kreditēšanas (8 977 500 latu (12 773 832 *euro*) apmērā) un studiju kreditēšanas (19 750 500 latu (28 102 430 *euro*) apmērā) programmu īstenošanai. Līdz ar to 2013.gadā valsts vārdā izsniegti galvojumi par studiju un studējošo saistībām par kopējo summu 8,8 milj. latu (12,5 milj. *euro*).

Valsts galvoto aizdevumu atlikums 2013.gada beigās bija 466 milj. latu (663,1 milj. *euro*), kas salīdzinājumā ar valsts galvoto aizdevumu atlikumu 2012.gada beigās ir samazinājies par 66 milj. latu (93,9 milj.*euro*) (sk. 7.1.attēlu).

7.1.attēls. Valsts galvoto aizdevumu atlikums uz attiecīgā gada beigām (milj. *euro*)

2013.gadā FM atbilstoši noslēgtajiem galvojuma līgumiem AS „Liepājas metalurģis” vietā izpildīja saistības pret *UniCredit S.p.A.* 73,6 milj. *euro* apmērā, jo aizņēmējs šīs saistības nespēja pildīt. Galvojuma saistības valsts uzņemas jau 2009.gadā atbilstoši likumam „Par valsts budžetu 2009.gadam”, kas paredzēja valsts galvojuma izsniegšanu par AS „Liepājas metalurģis” aizņēmumu tēraudkausēšanas rūpnīcas modernizācijas projekta realizācijai.

Pamatojoties uz MK 2013.gada 10.septembra protokollēmumu (Nr.48 65.§) "Par potenciāli atbalstāmo valsts galvojuma pretendentu un to projektu sarakstu iekļaušanai likumprojektā "Par valsts budžetu 2014.gadam"', 2014.gada budžetā paredzēti valsts galvojumi 40,9 milj. *euro* apmērā, tai skaitā studējošo kreditēšanai 12,8 milj. *euro* apmērā, studiju kreditēšanai 28,1 milj. *euro* apmērā.

Likumprojekta „Par valsts budžetu 2014.gadam” sagatavošanas procesā, izvērtējot informāciju par aizņēmēju finansiālo stāvokli, līdzšinējo kredītvēsturi, nodrošinājuma likviditāti un apjomu, kā arī citu pieejamo informāciju, kā relatīvi riskantāki tika novērtēti galvojumi 17 aizņēmējiem, lielāko daļu no kuriem veido slimnīcu atbalstam izsniegtie galvotie aizdevumi un finanšu sektora atbalstam izsniegtie galvotie aizdevumi. Minētajiem aizņēmējiem galvoto aizņēmumu neatmaksātais atlikums 2013.gada 31.decembrī veidoja 49% no kopējā galvoto aizdevumu neatmaksātā atlikuma. Ņemot vērā minēto izvērtējumu, pastāv varbūtība, ka relatīvi riskanto valsts galvoto aizdevumu saistības vai to daļa varētu netikt izpildītas noteiktajā termiņā. Attiecīgi likumā „Par valsts budžetu 2014.gadam” valdības rīcības pieļaujamās robežas, lai segtu izdevumus, kas var rasties, pildot uz valsts

budžetu attiecināmās valsts galvotā parāda saistības 2014.gadā, ir noteiktas 132,1 milj. *euro* apmērā (~0,5 % no IKP).

Analizējot citu valstu pieredzi, potenciālo valsts galvojumu saņēmējus un galvojumu mērķus, kā arī veicot riska likmes un valsts galvojumu nodrošinājuma izvērtējumu, valsts galvojumu politikas pilnveidošanas procesā ir noteikti valsts galvojumu sniegšanas pamatprincipi, kurus izmanto, lai nodrošinātu efektīvu valsts galvojuma kā atbalsta instrumenta izmantošanu, vienlaikus samazinot šī atbalsta instrumenta ietekmi uz valsts parādu un budžeta deficītu. Attiecīgi 2013.gadā LBFV veikti grozījumi, precizējot potenciālo valsts galvojuma saņēmēju loku un mērķus, ierobežojot valsts galvojumu sniegšanu privātajām kapitālsabiedrībām, kā arī nosakot, ka turpmāk valsts galvojumi tiek sniegti projektiem, kuri nepalielina valsts parādu un valsts budžeta deficītu.

Turpinot valsts galvojumu politikas pilnveidošanu, minētos noteikumus plānots aizstāt ar jaunu regulējumu, paredzot stingrākas normas un iekļaujot paaugstināta aizdevuma atmaksas riska noteikšanas kritērijus, pastiprinot valsts galvoto saistību uzraudzību, palielinot nozares ministrijas atbildību par projekta biznesa plāna īstenošanas gaitu, lai nodrošinātu tā atbilstību attiecīgās nozares ministrijas politikas plānošanas dokumentos noteikto mērķu sasniegšanai. Tāpat jaunajā regulējumā plānots noteikt rīcību, kad pasliktinās darījuma partnera finanšu rādītāji un komercķīlas priekšmeta vērtība, lai maksimāli tiktu nodrošināta valsts interešu aizsardzība.

8. Valsts finanšu institucionālās iezīmes

8.1. Valsts budžeta noteikumu ieviešana

2013.gada 31.janvārī Saeima 3.lasījumā pieņēma FDL, kas stājas spēkā 2013.gada 6.martā, tādējādi nodrošinot, ka sākot ar 2014. – 2016. gada plānošanas periodu, Ietvara likums un gadskārtējais valsts budžeta likums 2014.gadam tiek izstrādāts atbilstoši FDL nosacījumiem, t.sk. ņemot vērā pārejas periodā paredzētos izņēmuma gadījumus.

Papildus stingru fiskālo nosacījumu ieviešanai vidēja termiņa budžeta plānošanā, FDL paredz ieviest arī uzraudzības mehānismu, ar kura palīdzību tiek kontrolēts, vai likumā noteiktie fiskālie nosacījumi tiek ievēroti Ietvara likuma un gadskārtējā valsts budžeta likuma plānošanā un izpildē. Uzraudzības nodrošināšanai sākot ar 2014.gadu darbu ir uzsākusi Padome, kas ir neatkarīga koleģiāla institūcija. Saeima 2013.gada 19.decembrī uz sešiem gadiem apstiprināja Padomes sastāvu - sešus locekļus, kas ir fiskālās politikas lietpratēji no Latvijas un citām ES dalībvalstīm.

Padome uz pirmo sēdi sanāca 2014.gada 25.februārī, kuras laikā tika apstiprināts Padomes iekšējais regulējums, ievēlēts Padomes priekšsēdētājs un priekšsēdētāja vietnieks, kā arī izdiskutēts turpmākais Padomes darbības modelis.

Padome, atbilstoši FDL regulējumam, arī sagatavoja pirmo neatbilstības ziņojumu un iesniedza to Saeimā, MK, kā arī publiskoja FM mājaslapā internetā. Neatbilstības ziņojums tika sagatavots par 2014.gada 11.martā Saeimā iesniegto likumprojektu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, jo šādu grozījumu pieņemšana izraisītu Ietvara likumā 2015.gadā noteiktā budžeta bilances mērķa pārsniegumu kā arī koriģētā maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu līmeņa pārsniegumu, kas nav saistīts ar FDL regulējumā noteiktajiem specifiskajiem gadījumiem, kuri paredz Ietvara likumā noteikto izdevumu griestu koriģēšanu.

8.2. Vidējā termiņa budžeta plānošana

Atbilstoši LBFV vidēja termiņa valsts budžeta plānošana — process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Vidējs termiņš — triju gadu periods, ko veido saimnieciskais gads, kuram plāno valsts budžetu, un tam sekojošie divi saimnieciskie gadi.

Sākot ar 2007.gadu tika gatavots Ietvars nākamajiem trim saimnieciskajiem gadiem, kurā tiek norādīta vidēja termiņa valsts makroekonomiskās situācijas analīze, valdības fiskālās politikas mērķi vidējam termiņam, valsts budžeta ieņēmumu prognozes un maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam. Ietvaram nebija juridiski saistošs raksturs, tas tikai indikatīvi norādīja maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu vidējam termiņam. Lai nostiprinātu vidējā termiņa budžeta plānošanas sistēmu, tika veikti attiecīgi grozījumi LBFV un, sākot ar 2012.gada 1.janvāri, Ietvaru, ko kopš 2007.gada apstiprināja MK, sāk izstrādāt likuma formā kā Ietvara likumu un to apstiprina Saeima. Ietvara likumā iekļautajiem sasniedzamajiem finanšu rādītājiem ir juridiski saistošs spēks un uz tiem ir jābalstās gadskārtējā valsts budžeta likuma izstrādāšanā, kā arī turpmāko Ietvara likumu izstrādāšanā. Ietvara likumu izstrādā katru gadu, nākamo triju gadu periodam, pie tam katra nākamā Ietvara likuma perioda pirmajam un otrajam gadam tiek izmantoti iepriekšējā Ietvara likumā noteiktie rādītāji, savukārt trešajā gadā plānotie rādītāji ir jauni.

Ietvara likums, kas tiek sasaistīts ar attīstības plānošanas dokumentiem, nodrošina pieejamo resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā un tas pakļaujas FDL noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Ietvara likuma darbības perioda pirmais gads tiek detalizēti izvērsti gadskārtējā valsts budžeta likumā. Saskaņā ar LBFV Ietvara likumā katram likuma perioda gadam tiek norādīti vidēja termiņa budžeta mērķi un NAP noteiktie prioritārie attīstības virzieni, valdības fiskālās politikas mērķu formulējums, maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms (arī izdevumu kopapjoms katram budžeta resoram), IKP prognozes, valsts budžeta ieņēmumu prognozes, valsts budžeta finansiālās bilances apjoms (maksimālais deficīta līmenis un vai minimālais pārpalikuma līmenis), savukārt saskaņā ar FDL ir norādāmi vēl citi rādītāji. Piemēram, sākot ar 2016.gadu paredzēts Ietvara likuma saturu papildināt ar fiskālā nodrošinājuma rezervi, kuras mērķis ir nodrošināt Ietvara likumā attiecīgajam gadam noteikto vispārējās valdības budžeta bilances plānoto līmeni nelielu makroekonomisko svārstību gadījumā un fiskālo risku deklarācijā iekļauto kvantificējamo fiskālo risku izraisīto izdevumu segšanas gadījumā.

Turklāt attiecībā uz VTM un iniciatīvām LBFV ir noteikts, ka ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sagatavo priekšlikumus JPI, ja attiecīgajos nākamajos saimnieciskajos gados atbilstoši aktuālākajām makroekonomiskās attīstības prognozēm būs pieejami līdzekļi jauno politikas iniciatīvu finansēšanai. Priekšlikumus JPI gatavo, pamatojoties uz NAP, Valsts aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem, tostarp ņemot vērā nepieciešamību veikt budžeta iestāžu kapacitātes (administratīvās spējas) stiprināšanas pasākumus. Priekšlikumus JPI iesniedz Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafikā noteiktajā termiņā.

Tādējādi valsts finanšu plānošana tiek nodrošināta atbilstoši noteiktajiem attīstības virzieniem un prioritātēm vidējā termiņā. Lai pamatotu vidēja termiņa budžeta pieprasījumu, iestādes katru gadu plāno un iekļauj budžeta un budžeta grozījumu pieprasījumos valsts budžeta programmu rezultātus, kurus plāno atbilstoši normatīvajiem aktiem par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem.

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam, Ietvara likuma paskaidrojumi vidēja termiņa periodam ietver makroekonomiskās situācijas analīzi un attīstības scenāriju, valdības fiskālās politikas mērķu sasniegšanai īstenojamo pasākumu izklāstu, nodokļu un nenodokļu ieņēmumu prognožu aprakstu, valdības parāda vidēja termiņa attīstības tendences.

Paskaidrojumus vidēja termiņa Ietvara likumam sāka pievienot, gatavojot likumprojektu „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015., un 2016.gadam” un pievienos arī turpmākajos gados.

Pirmais Ietvara likums tika izstrādāts 2013. – 2015.gadu periodam, un Saeimā to apstiprināja 2012.gada nogalē. LBFV noteiktais paredz, ka MK Ietvara likuma projektu trim turpmākajiem gadiem iesniedz Saeimai līdz kārtējā gada 15.maijam, bet tā kā ar 2013.gada 31.janvāri ir stājies spēkā jaunais FDL, un ir jānodrošina tajā noteikto normu pilnvērtīga un pakāpeniska ieviešana, jaunajos LBFV grozījumos ir paredzēti pārejas noteikumi attiecībā uz 2013.gadu (FDL pieņemšanas gads), 2014.gadu (Saeimas vēlēšanu gads) un 2015.gadu (Saeimas pēc vēlēšanu gads), nosakot, ka attiecīgos Ietvara likuma projektus iesniedz Saeimā vienlaicīgi ar gadskārtējā valsts budžeta likumprojektiem. Tādējādi Ietvara likuma projektu 2014.-2016.gadu periodam un likumprojektu „Par valsts budžetu 2014.gadam” MK atbalstīja 2013.gada 1.oktobrī un Saeimā to apstiprināja attiecīgā gada 7.novembrī, savukārt 2014.gadā (Saeimas vēlēšanu gadā) saskaņā ar LBFV 21.panta trešo daļu – Ietvara likuma projekts 2015.-2017.gadu periodam un likumprojekts „Par valsts budžetu 2015.gadam” tiks iesniegti

Saeimā ne vēlāk kā četrus mēnešus pēc tam, kad jaunievēlētajā Saeima būs izteikusi MK savu uzticību.

Vidēja termiņa budžeta plānošana un finanšu vadība tiek īstenota, ievērojot FDL noteiktos fiskālās politikas principus.

8.3. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde

8.3.1. Budžeta procedūras

Latvijas Republikas Satversme nosaka, ka Saeima ik gadu pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz MK.
Gadskārtējo valsts budžeta likumu apstiprina Saeima.

Valsts budžeta līdzekļu izdevumu plānošanā sākotnēji tiek aprēķināti un saskaņoti bāzes izdevumi. Bāzes izdevumu aprēķinu un to sasaistes principus ar Ietvara likumu nosaka MK 11.12.2012. noteikumi Nr.867 „Kārtība, kādā nosakāms maksimāli pieļaujama valsts budžeta izdevumu kopapjoms un maksimāli pieļaujama valsts budžeta izdevumu kopējais apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam”. Tādējādi tiek noteikts nepieciešamais izdevumu apjoms, lai nodrošinātu valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī.

Aprēķinot maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu kopapjomu, kas sastāv no valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta bāzes izdevumiem un valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta attīstības izdevumiem, ja MK ir pieņemts lēmums par JPI, FM pamatojas uz Ietvara likumu, prognozēm par makroekonomisko attīstību, kā arī ievēro valstī noteiktos fiskālos nosacījumus.

Pamatojoties uz MK apstiprināto maksimāli pieļaujamo izdevumu apjomu katram budžeta resoram, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM budžeta pieprasījumus saskaņā ar MK 2012.gada 31.jūlija noteikumiem Nr.523 „Noteikumi par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem”. Noteikumi nosaka vienotus budžeta programmu veidošanas principus, valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta pieprasījumu sagatavošanas pamatprincipus, kā arī budžeta pieprasījuma sastāvu.

Lai nodrošinātu sabiedrībai uzskatāmu priekšstatu par to, kādi resursi ir iesaistīti valsts pamatfunkciju īstenošanā, un kādi – ES un citu ārvalstu politiku instrumentu pasākumu ieviešanā, budžets tiek sagatavots šādās sadaļās:

- 1) Valsts pamatfunkciju īstenošana (izņemot ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētos un finansētos projektus un pasākumus);
- 2) ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu īstenošana.

Valsts budžeta pieprasījumus ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM saskaņā ar Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafiku, kuru atbilstoši LBFV finanšu ministrs iesniedz MK.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta sagatavošanas procesā tiek kompleksi vērtēti un pēc tam atspoguļoti valsts budžeta likumā šādi rādītāji:

- valsts budžeta ieņēmumi sadalījumā pa ieņēmumu veidiem (sadalījumā pa atbildīgajām ministrijām);
- valsts budžeta izdevumi sadalījumā pa programmām (apakšprogrammām) un izdevumu veidiem atbilstoši ekonomiskajai būtībai;

- valsts budžeta finansiālā bilance;
- maksimālais valsts parāda maksimāli pieļaujamais apjoms saimnieciskā gada beigās;
- valsts vārdā izsniedzamo galvojumu apmērs;
- valsts budžeta izdevumu kopējais palielinājums;
- valsts budžeta mērķdotāciju apmērs pašvaldībām, kā arī valsts budžeta dotācijas apmērs pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondam;
- pašvaldību aizņēmumu kopējais palielinājums un pašvaldību sniegto galvojumu kopējais palielinājums;
- citi nosacījumi, piemēram, valsts fondēto pensiju shēmas iemaksu likme un iemaksu summa.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta paskaidrojumos tiek ietverts makroekonomiskās attīstības scenārija apraksts, fiskālais apskats, ieņēmumu prognožu analīze, valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākie elementi, budžeta programmu paskaidrojumi, valsts budžeta izdevumi funkcionālajā, administratīvajā un ekonomisko kategoriju sadalījumā, kā arī informācija par plānotajiem investīciju projektiem, informācija par valsts finansiālajām saistībām (kopsavilkums), kā arī informācija par budžeta likumprojektu paketes ietvaros veiktajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Katrai valsts budžeta likumprojektā ietvertajai pamatbudžeta vai speciālā budžeta programmai (apakšprogrammai) budžeta paskaidrojumi tiek sagatavoti atsevišķā sadaļā, kas satur informāciju par programmas (apakšprogrammas) mērķiem, galvenajām aktivitātēm un institūcijām, kas nodrošinās programmas (apakšprogrammas) izpildi, darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, papildus piešķirto finansējumu JPI realizācijai, finansiāliem rādītājiem un kopējo izdevumu izmaiņām. Tāpat paskaidrojumos ir pieejama arī informācija par vidējo amata vietu skaitu un atlīdzību budžeta resorā.

Valsts budžeta likumprojekta izstrādes gaitā notiek LPS un FM sarunas, kuru rezultātā tiek sagatavots Protokola projekts. Protokola projektā tiek iekļauti jautājumi par finanšu resursiem pašvaldību pamatbudžetam un speciālajam budžetam, pašvaldību finanšu izlīdzināšanu, aizņēmumiem, galvojumiem un ilgtermiņa saistībām, ES Struktūrfondu apguvi un normatīvo aktu prasību izpildei nepieciešamo finansējumu. Protokola projekts tiek iesniegts izskatīšanai paplašinātajā MK komitejas sēdē. MK un LPS domstarpību un vienošanās protokols ir obligāti jāpievieno nākamā gada budžeta projektam, valdībai iesniedzot to Saeimā. LBFV paredz veikt sarunas ar LPS arī Ietvara likuma projekta izstrādes gaitā, un sarunu rezultātu protokola veidā pievienot likumprojektam.

Atbilstoši likumam „Par pašvaldību budžetiem”, pašvaldības izstrādā savus budžetus ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc gadskārtējā valsts budžeta likuma izsludināšanas.

Ir pastiprināta neatkarīgo iestāžu (tiesas, Valsts kontrole, Tiesībsargs un citas) loma budžeta procesā. Sākot ar 2012.gadu, LBFV nosaka, ka MK, sagatavojot Ietvara likuma projektu un gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu, ir jāuzklausā neatkarīgo iestāžu viedoklis par attiecīgo iestāžu finansējuma sadaļām, jāpamato MK viedoklis finansējuma samazinājuma gadījumā, kā arī minēto sarunu rezultāti protokola veidā ir jādara zināmi likumdevējam, pievienojot tos attiecīgajiem likumprojektiem.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā gadskārtējais valsts budžeta likums, finanšu ministrs apstiprina valsts darbībai nepieciešamos valsts budžeta izdevumus, aizdevumus un aizņēmumu limitus ar noteikumu, ka izdevumi mēnesī nepārsniedz divpadsmito daļu no iepriekšējā gada apropriācijas.

MK ir tiesības noteikt valsts un pašvaldību budžeta plānošanas un izpildes papildu nosacījumus, lai nodrošinātu makroekonomisko procesu izraisīto paaugstināto fiskālo,

ekonomisko un sociālo risku ietekmes mazināšanas un novēršanas pasākumus un nodrošinātu starptautiskajās saistībās noteikto fiskālo kritēriju izpildi.

8.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība

CSP apkopo valsts finanšu statistiku, kas aprēķināta atbilstoši EKS' 95 prasībām.

Vispārējās valdības sektora (S.13) ietvars Latvijā atbilstoši EKS'95 metodoloģijai sastāv no trim apakšsektoriem: centrālās valdības apakšsektora (S.1311), pašvaldību apakšsektora (S.1313) un sociālās apdrošināšanas apakšsektora (S.1314).

Vispārējās valdības sektorā uz 2013.gada 31.decembri bija 1144 neatkarīgas budžeta iestādes, no tām centrālās valdības apakšsektorā - 257 iestādes, pašvaldību apakšsektorā – 887 iestādes un sociālās apdrošināšanas fonda apakšsektorā – viena iestāde, bez tam - 129 valsts un pašvaldību kontrolēti un finansēti komersanti, no tiem valsts kontrolēti – 45 komersanti, pašvaldību kontrolēti – 84 komersanti.

Uz vispārējās valdības sektoru attiecināmo komersantu sarakstu sastāda CSP, pārbaudot komersanta atbilstību pēc sekojošiem kritērijiem:

- vai tam ir institucionālas vienības pazīmes;
- vai tas ir piederīgs publiskajam sektoram (valsts un pašvaldību līdzdalība komersanta pamatkapitālā pārsniedz 50 %);
- vai tas ir uzskatāms par ārpusstingrus publiskā sektora institucionālo vienību.

Ja vienības galvenā funkcija ir līdzdalība nacionālā ienākuma un bagātības pārdalē un tai ir piešķirts Vispārējās ekonomiskās darbības klasifikācijas NACE 2.red. kods, kas sākas ar "84" (klasifikācijas nodaļa "Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana"), vienība tiek attiecināta uz vispārējās valdības sektoru. Piederību vispārējās valdības sektoram nosaka, analizējot vienības gada pārskatā sniegtos datus par finansiālo darbību. Analīzē tiek lietoti pēdējo piecu gadu pārskatu dati. Ja stabili (pēdējos trijos gados) izpildās nosacījums, ka vienības neto apgrozījums mīnus saņemtie valsts vai pašvaldības budžeta asinējumi ir mazāk kā 50% no vienības darbības izmaksām, vienība tiek attiecināta uz vispārējās valdības sektoru. Bez tam, ja vienības galvenais ienākuma avots ir citu valdības vienību maksa par pakalpojumiem, tā tiek attiecināta uz vispārējās valdības sektoru.

CSP katru ceturksni gatavo detalizētu informāciju par vispārējās valdības sektora ieņēmumiem, izdevumiem, kā arī finanšu kontiem un valsts parādu, kuru sniedz ES Statistikas birojam *Eurostat* trīs mēnešus pēc pārskata perioda beigām.

Bez tam noteiktajos termiņos (divas reizes gadā – līdz 1. aprīlim (operatīvie dati) un līdz 1. oktobrim – (gala dati) tiek gatavota valsts budžeta deficīta un parāda notifikācija, kura tiek regulāri sūtīta ES institūcijām pēc visām ES dalībvalstīm noteiktas vienotas formas. Par notifikācijas sagatavošanu atbildīgā iestāde ir CSP, kura vada regulāras starpinstitūciju darba grupas sanāksmes. Notifikācijas sagatavošanā ir iesaistīti speciālisti no FM, VK un Ekonomikas ministrijas, kā arī no LB. Vajadzības gadījumā papildus tiek piesaistīti speciālisti no citām institūcijām (Aizsardzības ministrijas, Labklājības ministrijas, Rīgas Domes u.c).

Ar valsts budžeta deficīta un parāda notifikāciju ES dalībvalstis informē EK par savas valsts rīcībā esošiem budžeta līdzekļiem un to izlietojumu.

Visai iepriekš minētajai informācijai galvenie datu avoti ir FM „Gada pārskats par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem n-1 gadā” (operatīvajiem datiem –VK „Oficiālais mēneša pārskats par budžeta izpildi n-1 gada janvārī – decembrī”), Valsts un pašvaldību budžeta iestāžu grāmatvedības bilanču kopsavilkumi uz n-1 gada beigām (operatīvajiem datiem – Kopsavilkums par finanšu aktīviem un pasīviem n-1 gadā), kā arī informācija no CSP statistikas pārskata veidlapas 1- FAP „Finanšu aktīvi un pasīvi n-1 gadā” (operatīvajiem datiem – 2-FAP „Finanšu aktīvi un pasīvi n-1 gadā”).

FMZino_250414_SP; Latvijas Stabilitātes programma 2014.-2017.gadam

8.4. Citas institucionālās attīstības attiecībā uz valsts finansēm

FDL paredz fiskālo risku vispārējās vadības sistēmas izveidi, kuras mērķis ir nodrošināt fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā neatkarīgi no ārējo faktoru izraisītām izmaiņām, kā arī mazināt ārējo faktoru izraisīto izmaiņu ietekmi uz fiskālajiem rādītājiem katrā Ietvara likuma perioda gadā. Fiskālo risku vispārējā vadība ietver fiskālo risku identificēšanu, to iestāšanās varbūtības un fiskālās ietekmes novērtēšanu, un attiecīgi pasākumu izstrādi fiskālo risku mazināšanai vai novēršanai.

FDL paredz, ka Ietvara likuma projektam 2015., 2016. un 2017.gadam tiks pievienota fiskālo risku deklarācija, kurā tiks identificēti fiskālie riski, tos iedalot kvantificējamos un nekvantificējamos riskos. Kvantificējamiem fiskālajiem riskiem tiks noteikta iestāšanās varbūtība un fiskālā ietekme. Atbilstoši tam tiks aprēķināta fiskālā nodrošinājuma rezerve, kas nevar būt mazāka par 0,1 % no IKP. Sagatavojot gadskārtējo valsts budžetu, par fiskālā nodrošinājuma rezerves apmēru tiks samazināti maksimāli pieļaujamie gadskārtējā valsts budžeta izdevumi, tādējādi mazinot varbūtību, ka iestājoties fiskālajiem riskiem, tiks pārkāpti FDL fiskālie nosacījumi. Nepieciešamības gadījumā, lai kompensētu fiskālo risku deklarācijā iekļauto nekvantificējamo fiskālo risku un neiekļauto fiskālo risku izraisītos izdevumus un ja to visu kopapjoms pārsniedz 0,1 % no IKP, MK izstrādā priekšlikumus izdevumu samazināšanai citās izdevumu pozīcijās vai ieņēmumu palielināšanai.

2014.gada aprīļa beigās tiek plānots apstiprināt MK noteikumus „Noteikumi par fiskālo risku vispārējo vadību un par fiskālās nodrošinājuma rezerves apjoma noteikšanas metodoloģiju”, kas paredz fiskālo risku vadības iedalīšanu trīs līmeņos:

- fiskālo risku vispārējā vadību, par ko ir atbildīga FM;
- specifisko fiskālo risku vadība, par kuru atbildīgas ir centrālās valsts iestādes;
- atsevišķo fiskālo risku vadība, par kuru ir atbildīgi valsts budžeta un ES politikas instrumentu un citu ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļu finansēto projektu un pasākumu īstenotāji, publiskās un privātās partnerības projektu īstenotāji un vispārējās valdības sektorā ietilpstošās valsts komercsabiedrības.

Tāpat MK noteikumi, saskaņā FDL, paredz fiskālo risku apkopošanu fiskālo risku reģistrā, kas ir viens no fiskālo risku vispārējās vadības galvenajiem instrumentiem, kurā ikgadēji tiek atjaunota informācija. Centrālās valsts iestādes katru gadu iesniedz FM fiskālo risku vadības ziņojumus gan par specifiskajiem, gan atsevišķajiem fiskālajiem riskiem, lai varētu sagatavot fiskālo risku deklarāciju, kas ir pievienojama Ietvara likumam.

Pielikumi

1a. tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2013	2013	2014	2015	2016	2017
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP 2010. gada cenās	B1*g	20983,1	4,1	4,0	4,0	4,0	4,0
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	23315,5	5,6	5,7	6,9	6,6	6,6
IKP pēc izlietojuma 2010. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	13415,9	5,4	5,1	4,6	4,0	3,9
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	3494,1	3,6	2,5	2,5	2,5	2,5
5. Kopējā pamatkapitālā veidošana	P51	4412,4	-4,3	3,8	5,0	5,7	5,8
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	113,6	-26,2	0,0	0,0	0,0	0,0
7. Eksports	P6	12096,5	1,0	4,0	4,6	5,0	5,3
8. Imports	P7	12553,5	-1,7	4,5	5,1	5,2	5,4
Ieguldījums IKP izaugsme							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			2,4	4,4	4,4	4,2	4,1
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
11. Preču un pakalpojumu ārējā sektora balance	B11		1,7	-0,4	-0,4	-0,2	-0,2

1b. tabula. Patēriņa cenu izmaiņas

	ESA Kods	2013	2013	2014	2015	2016	2017
		līmenis	Pieaugums %				
1. IKP deflators			1,4	1,6	2,8	2,5	2,5
2. Privātā patēriņa deflators			0,5	1,1	3,0	2,5	2,5
3. SPCI izmaiņas (gads pret gadu)			0,0	1,1	3,0	2,5	2,5
4. Sabiedriskā patēriņa deflators			1,3	2,0	2,0	2,0	2,0
5. Investīciju deflators			2,1	2,9	2,8	2,9	2,9
6. Eksporta (preču un pakalpojumu) deflators			1,3	2,0	2,0	2,0	2,0
7. Importa (preču un pakalpojumu) deflators			0,8	2,0	2,0	2,0	2,0

1c. tabula. Darba tirgus attīstība

	EKS Kods	2013	2013	2014	2015	2016	2017
		Līmenis	Pieaugums %				
1. Nodarbinātība, cilvēki, tūkst		893,9	2,1	1,2	0,8	0,5	0,3
2. Nodarbinātība, darba stundas		1289793194	2,4	1,3	0,8	0,5	0,3
3. Bezdarba līmenis (%)			1,9	10,5	9,7	9,0	8,7
4. Darba ražīgums, uz nodarbināto			2,0	3,1	3,5	3,4	3,6
5. Darba ražīgums, uz darba stundu			1,6	3,1	3,5	3,4	3,6
6. Atlīdzība nodarbinātajiem, milj. euro, faktiskās cenās	D.1	9622,7	7,5	4,1	6,4	6,0	5,8
7. Atlīdzība nodarbinātajam, euro		716,2	4,6	5,6	5,3	5,5	5,5

1d. tabula. Sektoru bilances

% no IKP	EKS Kods	2013	2014	2015	2016	2017
1. Tekošais un kapitāla kots	B.9	1,6%	1,2%	1,1%	0,8%	0,3%
t.sk.:						
- Preču un pakalpojumu bilance		-1,9%	-2,2%	-2,5%	-2,6%	-2,6%
- Ienākumu un pārvedumu bilance		1,0%	1,0%	0,9%	0,8%	0,6%
- Kapitāla kots		2,5%	2,0%	2,0%	2,0%	1,8%
2. Neto aizdevumi/ aizņemšanās privātajā sektorā	B.9	2,6%	2,2%	1,9%	1,5%	1,0%
3. Neto aizdevumi/ aizņemšanās vispārējās valdības sektorā	EDP B.9	-1,0%	-1,0%	-0,8%	-0,7%	-0,7%
4. Statistiskā novirze		-0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

2a. tabula. Vispārējās valdības budžeta attīstība

		2013	2013	2014	2015	2016	2017
	EKS kods	milj.euro	% no IKP				
Neto aizdevumi (EDP B.9) pa apakšsektoriem							
1. Vispārējā valdība	S.13	-223,8	-1,0	-1,0	-0,8	-0,7	-0,7
2. Centrālā valdība	S.1311	-29,6	-0,1	-1,4	-1,1	-1,2	-1,2
3. Pavalsts valdība	S.1312						
4. Vietējā valdība	S.1313	-121,9	-0,5	-0,3	-0,2	0,1	0,1
5. Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	-72,3	-0,3	0,7	0,4	0,4	0,5
Vispārējā valdība (S.13)							
6. Kopējie ieņēmumi	TR	8 194,4	35,1	33,9	32,0	30,9	30,1
7. Kopējie izdevumi	TE	8 418,2	36,1	34,9	32,8	31,6	30,8
8. Budžeta bilance	EDP B.9	-223,8	-1,0	-1,0	-0,8	-0,7	-0,7
9. Procentu izdevumi	EDP D.41	388,2	1,7	1,6	1,2	1,2	1,1
10. Primārā bilance		164,4	0,7	0,6	0,4	0,5	0,4
11. Vienreizējie un citi pagaidu pasākumi							
Ieņēmumu sadaļas							
12. Nodokļi kopā (12=12a+12b+12c)		4 493,1	19,3	19,2	18,8	18,3	18,1
12a. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	2 705,3	11,6	11,6	11,5	11,3	11,1
12b. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	1 785,6	7,7	7,6	7,3	7,0	6,9
12c. Kapitāla nodokļi	D.91	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Sociālās iemaksas	D.61	1 936,9	8,3	8,2	7,7	7,4	7,2
14. Īpašuma ienākumi	D.4	317,5	1,4	0,8	0,5	0,3	0,3
15. Pārējie ieņēmumi		1 446,9	6,2	5,6	4,9	4,8	4,5
16. Kopējie ieņēmumi	TR	8 194,4	35,1	33,9	32,0	30,9	30,1
Nodokļu slogs (D.2 ¹⁷ +D.5+D.61+D.91 – D.995)		6 361,7	27,3	27,7	26,8	26,0	25,5
Izdevumu sadaļas							
17. Atlīdzība nodarbinātajiem un starppatēriņš	D.1+P.2	3 629,5	15,6	15,7	14,9	13,9	13,1
17a. Atlīdzība nodarbinātajiem	D.1	2 137,0	9,2	9,2	8,7	8,3	8,0
17b. Starppatēriņš	P.2	1 492,4	6,4	6,5	6,2	5,6	5,2
18. Sociālie maksājumi (18=18a+18b)		2 480,8	10,6	10,1	9,9	9,4	9,0
tai skaitā bezdarbnieku pabalsti		74,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
18a. Sociālie pārvedumi piegādāti caur tirgus ražotājiem	D.6311, D.63121, D.63131	249,1	1,1	1,0	1,0	0,9	0,9
18b. Sociālie pārvedumi, kas nav sociālie pārvedumi natūrā	D.62	2 231,6	9,6	9,1	8,9	8,5	8,1
19.=9. Procentu izdevumi	EDP D.41	388,2	1,7	1,6	1,2	1,2	1,1
20. Subsīdijas	D.3	144,3	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7
21. Bruto kopējā pamatkapitāla veidošana	P.51	912,1	3,9	3,6	3,2	2,7	2,5
22. Kapitālo izdevumu transferti	D.9	101,4	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0
23. Pārējie izdevumi		762,0	3,3	3,3	3,1	3,8	4,4
24.=7. Kopējie izdevumi	TE	8 418,2	36,1	34,9	32,8	31,6	30,8
Valdības patēriņš	P.3	3 842,4	16,5	16,8	16,0	14,9	14,2

¹⁷ Ieskaitot ES budžetā iekasēto nodokļu daļu.

2b. tabula. Prognozes pie nemainīgas politikas

	2013	2013	2014	2015	2015	2017
	milj. euro	% no IKP				
1. Kopējie ieņēmumi pie nemainīgas politikas	8 194,4	35,1	33,9	32,0	30,9	30,1
2. Kopējie izdevumi pie nemainīgas politikas	8 418,2	36,1	34,9	32,8	30,9	29,2

2c. tabula. Izdevumi, kas tiek izslēgti no izdevumu kritērija

	2013	2013	2014	2015	2016	2017
	milj.euro	% no IKP				
1. Izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	1100,5	4,7	4,6	4,1	3,8	3,6
2. Cikliskie izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Diskrecionāri ieņēmumu pasākumi	-58,0	-0,2	0,1	-0,2	-0,3	0,0
4. Ieņēmumu palielinājums, kas apstiprināts ar likumu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

3. tabula. Vispārējās valdības izdevumi funkciju sadalījumā

% no IKP	COFOG kods	2012	2017
1. Vispārējie sabiedriskie pakalpojumi	1	4,5	3,8
2. Aizsardzība	2	0,9	1,0
3. Sabiedriskā kārtība un drošība	3	1,8	1,5
4. Ekonomiskā darbība	4	5,3	4,4
5. Vides aizsardzība	5	0,7	0,6
6. Mājoklis un komunālā saimniecība	6	1,2	1,0
7. Veselība	7	3,9	3,2
8. Atpūta, kultūra un reliģija	8	1,5	1,2
9. Izglītība	9	5,5	4,6
10. Sociālā aizsardzība	10	11,2	9,4
11. Kopējie izdevumi	TE	36,4	30,8

4. tabula. Vispārējās valdības parāda attīstība un parāda izmaiņas ietekmējošie faktori 2013.-2017.gadā

% no IKP	ESA kods	2013	2014	2015	2016	2017
1. Bruto parāds (Gross debt)		38,1%	38,8%	32,9%	34,2%	31,3%
2. Bruto parāda izmaiņas (Change in gross debt ratio)		-0,6%	2,9%	-3,2%	3,3%	-0,8%
Kopējā parāda izmaiņas ietekmējošie faktori (Contributions to change in gross debt)						
3. Primārā bilance (Primary balance)		0,7%	0,6%	0,4%	0,5%	0,4%
4. Procentu maksājumi (Interest expenditure)	EDP D.41	1,7%	1,6%	1,2%	1,2%	1,1%
5. Krājumu izmaiņas (Stock-flow adjustment), t.sk.		-1,6%	1,8%	-4,0%	2,6%	-1,5%
- Starpības starp plūsmu un uzkrājumiem (Differences between cash and accruals) *		-0,1%				
- Finanšu aktīvu neto uzkrājums (Net accumulation of financial assets), **		-1,6%				
t.sk. privatizācijas ieņēmumi (privatisation proceeds)		0,1%				
- Pārvērtēšanas efekti un citi (Valuation effects and other) ***		0,1%				
Valsts parāda netiešā procentu likme		4,3%	4,4%	3,3%	3,8%	3,4%
Citi mainīgie (Other relevant variables)						
6. Likvidi finanšu aktīvi (Liquid financial assets)		8,0%				
7. Neto finansiālais parāds (7=1-6) (Net financial debt)		30,1%				
8. Parāda amortizācija (Debt amortization (existing bonds) since the end of the previous year)		0,8%	1,8%	0,7%	0,9%	2,6%
9. Ārvalstu valūtā denominētā parāda īpatsvars (Percentage of debt denominated in foreign currency)		85,3%	27,3%	35,4%	38,1%	29,1%
10. Vidējā dzēšana (Average maturity)		4,06 years				
Informācijai - aprēķinos izmantotie IKP dati:						
IKP faktiskajās cenās, milj. euro		23 315,5	24 712,0	26 502,7	28 243,6	30 100,7

Saskaņā ar valsts budžeta deficīta un parāda 2014.gada aprīļa notifikācijas 3.A tabulas datiem:

* rindā "Uzkrāto procentu (-) un samaksāto (+) procentu (EDP D.41) starpība" ("Difference between interest (EDP D.41) accrued (-) and paid (+)"),

** rindā "Finanšu aktīvu tīrā iegāde" ("Net acquisition of financial assets"),

*** rindā "Korekcijas" ("Adjustments"), izņemot rindas "Uzkrāto procentu (-) un samaksāto (+) procentu (EDP D.41) starpība" ("Difference between interest (EDP D.41) accrued (-) and paid (+)") datus, un rindā "Statistikas neatbilstības" ("Statistical discrepancies").

5. tabula. Cikliskā attīstība

% no IKP	EKS Kods	2013	2014	2015	2016	2017
1. IKP pieaugums salīdzināmās cenās (%)	B1g	4,1	4,0	4,0	4,0	4,0
2. Faktiskā budžeta bilance	B.9	-1,0	-1,0	-0,8	-0,7	-0,7
3. Procentu izdevumi	D.41	1,7	1,6	1,2	1,2	1,1
4. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi						
5. Potenciālā IKP pieaugums (%)		2,5	3,3	3,8	4,1	4,2
ieguldījums:						
- nodarbinātības		-0,2	0,1	0,4	0,5	0,5
- kapitāla		0,9	0,9	1,0	1,1	1,1
- kopējās ražošanas faktoru produktivitāte		1,8	2,2	2,4	2,5	2,5
6. Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)		-0,1	0,6	0,7	0,6	0,3
7. Budžeta bilances cikliskā komponente		0,0	0,2	0,2	0,2	0,1
8. Cikliski koriģētā bilance (2-7)		-0,9	-1,2	-1,0	-0,9	-0,8
9. Cikliski koriģētā primārā bilance (8+3)		0,7	0,4	0,2	0,3	0,3
10. Strukturālā bilance (8-4)		-0,9	-1,2	-1,0	-0,9	-0,8

6. tabula. Salīdzinājums ar Konverģences programmas 2013.-2016.gadam prognozēm

	EKS kods	2013	2014	2015	2016	2017
IKP pieaugums (%)	B1g					
2013. gads		4,0	4,0	4,0	4,0	-
2014. gads		4,1	4,0	4,0	4,0	4,0
Izmaiņas		0,1	0,0	0,0	0,0	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2013. gads		-1,1	-0,9	-0,9	-0,9	-
2014. gads		-1,0	-1,0	-0,8	-0,7	-0,7
Izmaiņas		0,1	-0,1	0,1	0,2	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2013. gads		44,5	41,0	36,4	34,6	-
2014. gads		38,1	38,8	32,9	34,2	31,3
Izmaiņas		-6,4	-2,2	-3,5	-0,4	-

7. tabula. Publisko finanšu ilgtspēja ¹⁸

% no IKP	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Kopējie izdevumi						
t.sk. ar vecumu saistītie izdevumi	18,5	15,4	14,4	14,4	14,9	15,1
Pensiju izdevumi	9,7	6,8	6,0	6,1	6,2	6,0
Sociālās apdrošināšanas pensijas	9,7	6,8	6,0	6,1	6,2	6,0
Vecuma un priekšlaicīgās pensijas	8,7	6,1	5,4	5,6	5,8	5,6
Citas pensijas (invaliditātes, apgādnieka zaudējuma)	1,0	0,7	0,6	0,5	0,5	0,4
Arodpensijas (ja vispārējā valdībā)						
Veselības aprūpes izdevumi	3,7	3,9	4,1	4,3	4,4	4,4
Ilgstošās aprūpes izdevumi	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	1,0
Izglītības izdevumi	4,4	4,0	3,6	3,2	3,4	3,7
Citi ar vecumu saistītie izdevumi						
Procentu izdevumi						
Kopējie ieņēmumi						
t.sk.: īpašuma ieņēmumi						
t.sk.: pensiju iemaksas ¹⁹	6,9	8,9	8,9	9,1	9,0	8,9
Pensiju rezerves fondu aktīvi						
t.sk. konsolidētie valsts pensiju fondu aktīvi (ne valdības saistības)						
Pensiju iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā	0,5	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8
Pensiju izdevumi no valsts fondēto pensiju shēmas	0,0	0,1	0,3	0,8	1,8	2,9
Darba produktivitātes pieaugums (stundā)	5,4	1,9	2,3	2,3	1,9	1,5
IKP pieaugums, salīdzināmās cenās	-0,3	2,1	2,1	1,4	0,3	0,5
Līdzdalības līmenis, vīrieši (20-64)	83,2	86,2	87,1	86,9	85,6	87,2
Līdzdalības līmenis, sievietes (20-64)	76,7	80,3	82,3	82,5	81,9	83,7
Līdzdalības līmenis, kopā (20-64)	79,9	83,2	84,7	84,7	83,8	85,5
Bezdarba līmenis (20-64)	18,4	18,0	8,6	7,5	7,2	7,1
Iedzīvotāji 65+ no kopējā iedzīvotāju skaita, %	17,3	19,2	23,2	26,8	31,2	35,6

7a.tabula Netiešās saistības

milj <i>euro</i>	2013
Valsts un pašvaldību garantijas (Public guarantees)²⁰	537,9
<i>No kurām saistītas ar finanšu sektoru (Of which: linked to the financial sector)</i>	241,0
% no IKP	2013
Valsts un pašvaldību garantijas (Public guarantees) *	2,3%
<i>No kurām saistītas ar finanšu sektoru (Of which: linked to the financial sector)</i>	1,0%
GDP	23 315,5

¹⁸ Datu avots: AWG¹⁹ Ieskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.²⁰ centrālās valdības un pašvaldību garantijas

8. tabula. Ārējās vides pamata pieņēmumi

	2013	2014	2015	2016	2017
Īstermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)		0,3	0,4	0,4	0,4
Ilgtermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)		1,8	2,1	2,1	2,1
USD/EUR kurss (gada vidējais)	1,33	1,36	1,36	1,36	1,36
Nominālais efektīvais maiņas kurss ES	8,2	6,0	-0,1	0	0
Pasaules IKP, izņemot ES, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,6	4,1	4,4	4,4	4,4
ES IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	0,1	1,5	2,0	2,0	2,0
Pasaules preču un pakalpojumu tirdzniecības apjumu izmaiņas ES eksporta tirgos, izslēdzot ES, %	3,4	5,6	6,0	6,0	6,0
Pasaules preču un pakalpojumu importa apjumu izmaiņas, izslēdzot ES, %	3,4	5,6	6,0	6,0	6,0
Naftas cena (Brent, USD par barelu)	108,8	104,1	99,6	99,6	99,6